

ZÁSADY OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA PAMIATKOVÁ ZÓNA SMOLNÍK

Rožňava, máj 2017

Kolektív spracovateľov:

Ing. arch. Eva Šmelková, Ing. arch. Miroslav Timár, Ing. arch. Róbert Királ,
Mgr. Martin Horváth, archeológia; Ing. Vladimír Sobota, historická zeleň

OBSAH

A.	Základné údaje o pamiatkovom území	str. 4
1.1.	Názov pamiatkového územia	
1.2.	Lokalizácia pamiatkového územia	
1.3.	Vyhlásenie pamiatkového územia	
B.	Parcelné vymedzenie hraníc územia	str. 4
B.1.	Vymedzenie hraníc pamiatkového územia podľa vyhlásenia	
B.2.	Hranica v katastrálnom systéme	
B.3.	Vyhlásenie ochranného pásma pamiatkového územia	
B.4.	Vymedzenie hraníc ochranného pásma	
C.	Údaje o zadaní a spracovaní zásad	str. 6
C.1.	Odôvodnenie účelu a cieľa zásad	
C.2.	Rozsah spracovania zásad	
D.	Údaje o zadaní a spracovaní zásad a podkladoch	str. 7
D.1.	Staršie Výskumy a Zásady a iné archívne materiály	
D.2.	Platná územnoplánovacia dokumentácia	
D.3.	Aktuálne mapové podklady	
D.4.	Ďalšie podklady	
D.5.	Literatúra a ďalšie pramene	
E.	Historický a urbanisticko-architektonický vývoj územia	str. 8
E.1.	Stručná história územia	
E.2.	Zásadné urbanistické a stavebné vývojové etapy územia	
F.	Charakteristika pamiatkových hodnôt územia	str. 16
F.1.	Pamiatkové hodnoty územia hmotnej povahy	
F.1.1.	Obraz krajiny – charakteristické pohľady	
F.1.2.	Vonkajší obraz územia – panoráma, silueta	
F.1.3.	Vnútorý obraz územia – priestorová štruktúra	
F.1.3.1.	Hmotová skladba zástavby	
F.1.3.2.	Strešná krajina	
F.1.4.	Funkčné využitie územia	
F.1.5.	Historický pôdorys	
F.1.6.	Objektová skladba územia (kompozícia)	
F.1.6.1.	Dominanty a akcenty– celoúzemné a miestne	
F.1.6.2.	Systém opevnenia	
F.1.6.3.	Priestory, charakteristické a hodnotné priehľady	
F.1.6.4.	Zástavba	
F.1.6.5.	Zatriedenie nehnuteľností v pamiatkovom území	
F.1.7.	Archeologické náleziská	
F.1.8.	Historická zeleň, plochy záhrad a parkov	
F.1.9.	Prvky uličného interiéru a uličného parteru	
F.2.	Pamiatkové hodnoty územia nehmotnej povahy	
F.3.	Vyhodnotenie pamiatkových hodnôt územia a odôvodnenie jeho ochrany	
G.	Zásady ochrany, obnovy a prezentácie hodnôt územia	str. 30
G.1.	Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie Smolník	
G.2.	Požiadavky na primerané funkčné využitie pamiatkového územia	
G.3.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie	
G.4.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu hodnotnej objektovej skladby pamiatkového územia	
G.5.	Požiadavky pre výškové a priestorové usporiadanie objektov	
G.6.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu materiállovej skladby, architektonického výrazu a historických konštrukcií	
G.7.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu prvkov uličného interiéru a uličného parteru	
G.8.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu historickej zelene	
G.9.	Požiadavky a odporúčania na ochranu obrazu – silueta, panorámy, pohľady, dominanty	
G.10.	Požiadavky na zachovanie a prezentáciu archeologických nálezísk	
G.11.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu ďalších kultúrnych a prírodných hodnôt	
G.12.	Prezentácia pamiatkového fondu v obci Smolník	
G.13.	Všeobecné doplňujúce požiadavky na ochranu pamiatkových hodnôt	

PRÍLOHY:

Obrazová príloha:

- Historické fotografie
- Historické mapy
- Diaľkové pohľady
- Priestorové a výškové dominanty
- Chránené pohľady v interiéri sídla
- Pohľady z veže

Mapa č. 1 Širšie vzťahy

Mapa č. 2 Právny stav

Mapa č. 3 Analýza pamiatkových hodnôt

- Tabuľka hodnotiaca NKP

- Tabuľka hodnotiaca nehnuteľnosti vytypované na vyhlásenie za NKP

- Tabuľka hodnotiaca nehnuteľnosti s pamiatkovými hodnotami

- Tabuľka hodnotiaca zeleň s pamiatkovými hodnotami

- Tabuľka hodnotiaca nehnuteľnosti s rušivými prvkami v prostredí PZ

Mapa č. 3 Zásady ochrany

- Tabuľka rezervné plochy

Vyhľadávka

Súpis parciel v PZ

CD nosič

TEXTOVÁ ČASŤ

A. Základné údaje o pamiatkovom území

A.1. Názov pamiatkového územia

Pamiatková zóna Smolník

Typ pamiatkovej zóny

Mestská

A.2. Lokalizácia pamiatkového územia

Kraj: Košický

Okres: Gelnica

Mesto/obec: Smolník

Mestská časť: Smolník

Katastrálne územie: Smolník

Počet nehnuteľných kultúrnych pamiatok v pamiatkovom území (zoznam v ďalšom texte):
7 NKP/ 10 PO + 2 NKP mimo PZ

Súčasť iných chránených území a ochranných pásiem zriadených podľa osobitných predpisov: Pamiatková zóna Smolník nie je súčasťou iných chránených území.

A.3. Vyhlásenie pamiatkového územia

Vyhlásenie: Krajský úrad Košice, č. rozhodnutia 1/1997, zo dňa 5. 9. 1997

Platnosť vyhlásenia: Vestník čiastka 7/7

Účinnosť vyhlásenia: 5. 9. 1997

Číslo pamiatkového územia podľa ÚZPF: 79

B. Parcelné vymedzenie hraníc územia podľa platného rozhodnutia o vyhlásení pamiatkového územia

B.1. Vymedzenie hraníc pamiatkového územia:

Východiskový bod je na východnej strane PZ, na východnom rohu parcely 2559/5, odkiaľ pokračuje západným smerom po okraji parciel 2559/3 a 2559/4, na konci ktorej sa lomí a pokračuje po jej západnom okraji až po hranicu parcely 301/3, odkiaľ pokračuje v jej trase i po južnom okraji susednej parcely 306. Na jeho konci sa opäť lomí juhovýchodným smerom a pokračuje po okraji parciel 308, 309, 312, 313, 316, 319, ďalej prechádza cez komunikáciu 334 a parcelu 361 a pokračuje v línii juhovýchodných hraníc parciel 363, 367, 368, 371, 372, 375, 376, v krátkom zalomení po okraji parcely 379, odkiaľ prebieha opäť západným smerom v línii okrajov parciel 382, 383, 385, s malým zalomením okolo parcely ev. kostola č. 387/1 a s ďalším juhovýchodným zalomením až po parcelu 412. V trase tejto parcely, ktorou je komunikácia, pokračuje až po dotyk s parcelou ďalšej komunikácie parcela 413, kde odbočuje západným smerom v trase okrajov parciel 414, 415, 418, 419, 423, 426, 427, 430, 431, 434, 435, 438, 439, 442, 443, 445, 446, 447, 449, 2367/1, 2367/2, 2367/5 a 2367/4 až po južnú hranicu parcely parcelu 522, kde sa lomí severným smerom a pokračuje po západnom okraji parcely 522 a po zalomení západným smerom po hranici

parciel 524, 525, 542/1, 543, 547, 550, 552, 556, 557, 557, 561, 562, 564, 565, 568, 569. Na konci tejto parcely sa hranica PZ lomí južným smerom po okraji parciel 572, 579, 580 a pokračuje v trase komunikácie parc. č. 586, až po roh parcely 584/1, kde sa lomí južným smerom a obieha ju po jej južnom okraji, a ďalej po južnom okraji parcely 584/3, kde v 2/3 jej dĺžky sa opäť lomí severným smerom až po komunikáciu parc. č. 586, v trase ktorej pokračuje až po roh parcely 587/2. Ďalej prebieha západným smerom v trase okrajov parciel 587/2, 604/1, tu sa zalomí na západ a pokračuje južnou hranicou parciel 607, 612/1, 612/2, 613, 614/1, na rohu ktorej sa lomí severným smerom až po okraj parcely 621 a obieha vedľajšie parcely západným smerom t.j. 622/1, tu sa zalomí južným smerom a opisuje hranice parciel 2187/28, 2187/5, 248/33, 631/1, 636, 637, 641, 642/1, 2187/3, 2187/2, zalomí sa severným smerom ku parcele 646, pokračuje na západ južnou hranicou parciel 648, 649, 650, odkiaľ vybieha južným smerom okolo parciel domu č. 2183/7 a ďalej pokračuje v trase št. cesty parc. č. 651 západným smerom okolo cintorína – parc. č. 1127, ďalej po okraji parcely 1126 až po Smolnícky potok parc. č. 1107, cez ktorý prechádza na druhý breh a pokračuje v malom zalomení trasy komunikácie 1213/1 západným smerom cez parcelu ďalšej verejnej komunikácie 1193/1, pri západnom okraji parcely 1199, na rohu ktorej sa lomí severovýchodným smerom, a prechádza po okraji parciel 1200 a 1193/5 a ďalej v trase parcely 1193/1 a 1193/6 až po roh parcely 1222, kde sa v krátkom úseku lomí severozápadným smerom. Ďalej hranica pamiatkovej zóny obieha zadné okraje parciel 1222, 1221, 1220, 1219/1, odkiaľ sa vracia po Smolnícky potok parcela 1107. Od tohto bodu pokračuje východným smerom v trase potoka až po mostík, kde prechádza na ľavý breh a obieha parcely 1045, zalomí sa na sever a opíše hranicu parcely 1044/2, 1042 a pokračuje na východ po severných hraniciach parciel 1040, 1039, 1038, 1036, 1035, 1034, 1033, 1032, 1031, na konci ktorej sa lomí severným smerom a pokračuje po západných okrajoch parciel 1030, 1029, 1028/1, 1027, 1023, 1022, zalomí sa na východ a pokračuje po hranici parcely 1019, ďalej pokračuje severným smerom v trase potoka 1003 až po severný okraj parcely 1012, ktorú obieha a pokračuje južným smerom v trase komunikácie parcely č. 1011. Pri parcele 1010/1 sa lomí východným smerom, prechádza po jej obode a pokračuje pozdĺž východných okrajov parciel 1010/2, 1009, 1008, 1006, 1005, 1004, a napája sa na trasu potok č. 1003, pokračuje v jeho smere až po parcelu 998, odkiaľ prebieha východným smerom po severných okrajoch parciel 997, 996, 995, 991, 990, 985, 980, 976, 975, 957, 956, 955, 954, 953, 952, 951/2, 950, 949/2, 948, 947, 945/1, 945/2, 945/3, 942, 941, 940, 939, 932, 931, 938/1, 924/5, 924/2, 924/4, 923, 922, 917/1, 916, na konci ktorej sa lomí po okraj parcely 909, pokračuje v jeho trase i okraji ďalších parciel 908, 906, 905, ktorú obieha až po komunikáciu 914. V malom úseku pokračuje v jej trase až po roh parcely 911, kde sa lomí juhovýchodným smerom a prechádza po východnej hranici parcely 912 ďalej cez parcely 913/1, , 973/1, 971, cez potok parcela 1107, parcelu 890/4 , 91/1 až po komunikáciu parcely č. 1489/1. Ďalej pokračuje v jej trase východným smerom až po roh parcely 95/9, kde sa lomí juhovýchodným smerom, prechádza po východných okrajoch parciel 95/9, 95/8, 94, kde v jej jednej štvrtine sa zalomí na východ cez potôčik až po severozápadný roh s parcely 97, po jej severnom okraji pokračuje smerom na východ v trase zadným okrajom ďalších parciel 103/3, 104, 1476, 119, na konci ktorej sa opäť lomí juhovýchodným smerom a prechádza po parcele 106/2 až po napojenie na komunikáciu parcely č. 120. Hranica PZ pokračuje v trase komunikácie východným smerom, až po roh parcely 177, kde sa lomí a pokračuje v trase chodníka medzi parcelou č. 176 a 178/1, až po hranicu parcely 179, kde sa lomí východným smerom, prebieha po jej severnom okraji a pokračuje v trase severovýchodných hraníc parciel 183, 184, 187, 188, kde sa zalomí

juhovýchodným smerom až po štátnu cestu parcely č. 195. Od tohto bodu pokračuje juhozápadným smerom v jej trase po komunikáciu parcely č. 279, kde v krátkom úseku opäť prechádza západným smerom až po východné nárožie parcely 195, kde sa lomí južným smerom a po východnej hranici parcely 274, cez komunikáciu 272, východnej a južnej hranici parcely 292, východnej hranici parciel 294 a 2559/5 prechádza do východiskového bodu hranice pamiatkovej zóny.

B.2 Hranica v katastrálnom systéme:

Hranica je zanesená v katastri nehnuteľností bodkočiarkovanou čiarou vo farbe magenta. Označená je však nesprávnym nápisom – „Pamiatková rezervácia“ a nie sú v nej zanesené spresnenia, ktoré vykonal PÚSR v roku 2015. Jednotlivé nehnuteľnosti sú na listoch vlastníctva vyznačené kódom ochrany 203 a národné kultúrne pamiatky kódom 201.

B.3. Vyhlásenie ochranného pásma pamiatkového územia

Pamiatková zóna Smolník nemá vyhlásené ochranné pásmo. Vzhľadom na veľký rozsah pamiatkovej zóny (takmer celý intravilán) nie je potrebné uvažovať s jeho vyhlásením. Sídlo obklopuje rozsahom malá poľnohospodárska krajina (pasienky), ktorá však postupne zarastá lesom. Je potrebné v spolupráci s obcou nájsť spôsob ochrany tejto poľnohospodárskej krajiny.

C. Údaje o zadaní a spracovaní zásad

C.1. Odôvodnenie účelu a cieľa zásad

Zásady ochrany pamiatkovej zóny Smolník boli vypracované Krajským pamiatkovým úradom Košice, pracovisko Rožňava v autorskom kolektíve Ing. arch. Eva Šmelková, Ing. arch. Miroslav Timár, Ing. arch. Róbert Királ, Mgr. Martin Horváth, archeológia a Ing. Vladimír Sobota, historická zeleň. Cieľom spracovania Zásad ochrany bolo identifikovať kultúrno-historické hodnoty územia pamiatkovej zóny a širších vývojových súvislostí a zdefinovať požiadavky ochrany pamiatkového územia, prístupu k pamiatkovej obnove a úprave nehnuteľností v pamiatkovom území. Pri stanovení požiadaviek (časť G - Zásady ochrany, obnovy a prezentácie hodnôt územia) je územie pamiatkovej zóny, rozdelené na historické námestie a uličnú radovú zástavbu mestského charakteru (sektor A), a ďalej na hromadnú zástavbu ľudových domov postavených podľa možností daných svahovitým terénom v okrajoch sídla, (sektor B). Požiadavky v časti G platia pre celé územie pamiatkovej zóny. Ak platia rozdielne požiadavky pre jednotlivé sektory, je to v konkrétnej požiadavke uvedené.

C.2. Rozsah spracovania zásad

Zásady boli vypracované v celom rozsahu nanovo, vrátane analytickej časti, keďže pre územie pamiatkovej zóny doteraz nebol spracovaný pamiatkový výskum historicko-urbanistický. Žiaľ v sídle neboli doteraz zrealizované žiadne pamiatkové výskumy objektov ani blokové výskumy stavebného fondu. Poznatky z interiérov objektov tak máme len v rozsahu revízie národných kultúrnych pamiatok. Terénnu obhliadku vykonal spracovatelia v letných mesiacoch v roku 2013 a ďalej v mesiacoch október a november 2015, kedy bolo územie pamiatkovej zóny aj fotograficky zdokumentované.

D. Údaje o zadaní a spracovaní zásad a podkladoch

D.1. Staršie Výskumy a Zásady a iné archívne materiály

Historické mapy a historické katastrálne mapy:

mapa Teritorial Plan über die zur kay[serlich] könig[lichen] Schmölnizer Kupfer, 1774,

<http://maps.hungaricana.hu/en/1307/>

mapa z I. vojenského mapovania, po roku 1783, archív PÚ SR

mapa z II. vojenského mapovania, po roku 1839,

katastrálna mapa mesta z roku 1869, archív PÚ SR

ortofotomapa z roku 1950, TU Zvolen, <http://mapy.tuzvo.sk/HOFM/>

historické fotografie a pohľadnice (FB stránka Smolník)

D.2. Platná územnoplánovacia dokumentácia

Smerný územný plán obce, URBION 1982, je však bez schvaľovacej položky.

Uznesením č. 14/2012, Obecné zastupiteľstvo schválilo vypracovanie zadania územného plánu obce Smolník do 31.03.2013. To sa neuskutočnilo.

D.3. Aktuálne mapové podklady

Aktuálna katastrálna mapa, informačný systém katastra nehnuteľností, Úrad Geodézie a kartografie a katastra Slovenskej republiky

ortofotomapa prevzatá z webu mapky.cz

mapy prevzaté z webu mapka.gku.portal.sk

mapy prevzaté z webu stare.mapy.sk

D.4. Ďalšie podklady

Návrh na vyhlásenie pamiatkovej zóny Smolník, PÚ Bratislava, Regionálne stredisko Prešov, pracovisko Spišská Nová Ves, Ing. arch. Slováková, 1989

D.5. Literatúra a ďalšie pramene

Súpis pamiatok na Slovensku III., Bratislava 1969, str. 133

Lacko, M.: Smolník – vzostup a pád jedného banského mesta, In: História, 2011, 11 ročník, číslo 5-6, str. 16 -23

Lacko, M.: Príspevok k archontológii Vrchného inšpektorského úradu v Smolníku v rokoch 1788 až 1871. In Montánna história, 2009, roč. 2, s. 108 – 207.

Lacko, M.: Príspevok k archontológii Vrchného inšpektorského úradu v Smolníku do roku 1788. In Montánna história, 2010, roč. 3, s. 94 – 195.

Paget, J.: Hungary and Transylvania, London 1839, str. 457 – 461

Sternberg, J.: Reise nach den ungarischen Bergstädten Schemnitz, Neu-sohl, *Schmolnitz*, dem Karpathengebirg und Pesth im Jahre 1807, Wien 1808.

Dvořáková, D., Štefánik, M.: Smolník, In Lexikon stredovekých miest na Slovensku, Bratislava 2010, str. 436- 445

Gojdič, I.: Spišské mestá a ich vývoj, In Terra Scepusiensis, Levoča 2003, str. 161 -175

Rábik, V., Labanc, P., Tibenský, M.: Vývoj stredovekých miest na Slovensku, II. diel, Trnava 2013, str. 18 – 20.

E. Historický a urbanisticko-architektonický vývoj územia

E.1. Stručná história územia

1290 - Schmöllnitzer Pochdorf
1327 – Semelnech
1332 – Smulnuczbanya, Somolnokbanya
1346 – Smulnich
1375 – Smolnykbanya, Smolnukbanya
1397 – Szmolnicza
1437 – Szmlonycz
1439 – Smolnyczbanya
1773 – Smolník (maďarsky Szomolnok)

Využívanie nálezísk drahých kovov v okolí dnešného Smolníka sa predpokladá už v praveku. Pôvod smolníckeho baníctva je pravdepodobne už keltský alebo kotínsky, na čo poukazujú archeologické nálezy v priestore Švedlára pri rieke Hnilec. Na slovanské osídlenie poukazujú chotárne názvy (z polovice 13. stor.) i samotný názov sídla etymologicky odvodený od slova „smola“.

Najstaršia zachovaná zmienka o sídle je v privilegii z roku 1327, kde vystupuje pod názvom Semelnech. Lokalita sídla však vystupuje v písomných prameňoch už v roku 1243, keď sa spomína potok Smolník ako hranica majetkového komplexu Ákošovcov. Neskôr, v roku 1287, už pramene dokladajú v tejto doline zariadenia na zhutňovanie železných rúd, ktoré stáli pravdepodobne v oblasti dnešnej Smolníckej Hutý. Práve vtedy zažívalo rozvoj aj kráľovské banské mesto Gelnica, ktorého rozsiahly chotár siahal až do Smolníckej doliny. Samotné osídlenie na mieste dnešného Smolníka založili, zrejme, prví kolonisti, obyvatelia Gelnice, ktorí sa tu v súvislosti s vyhľadávaním a spracúvaním rúd natrvalo usadili. Postupne sem prichádzali i kolonisti priamo z nemeckých krajín. Smolník je jediným miestom na Slovensku, kde sa viac ako 700 rokov využívala na výrobu medi cementačná banská voda. O rozmachu sídla po tatárskom vpáde svedčí aj to, že tu roku 1280 založili nemocnicu pri smolníckych baniach. Prvé údaje o produkcii zlata na území dnešného Smolníka sú z roku 1243.

K počiatkom osídlenia je nedostatok písomných prameňov, rozmach pôvodnej banskej osady však musel byť začiatkom 14. storočia búrlivý, keďže už v roku 1327 Smolník získal od kráľa Karola Róberta privilegiá slobodného kráľovského mesta podľa vzoru Banskej Štiavnice, o niečo neskôr tento panovník vyčlenil pre Smolník územie v okruhu 2 míľ, čím územie mesta ubralo z majetkov jasovských premonštrátov. Aj táto udalosť predznamovala napäté vzťahy medzi Smolníkom a Jasovským premonštrátskym prepoštvom, ktoré z času na čas prerastali do otvorených konfliktov. Kráľ Karol Róbert ešte v 30. rokoch 14. storočia potvrdil Smolníku výsady – slobodnú voľbu richtára, vyššiu súdnu právomoc a do majetkového komplexu mesta zaradil Mníšek nad Hnilcom, ako aj tri osady, z ktorých sa vyvinul Švedlár. Smolnícky chotár na severozápade dosahoval oblasť Tichej Vody. Tamojšia rudonosná lokalita a ložiská zlata sa stali predmetom sporov medzi Smolníkom a šľachtickým rodom Bubekovcov ešte v priebehu 14. storočia. Konflikty Smolníka so susedmi vyplývali aj zo značnej spotreby dreva v banskej a hutnej výrobe, preto otázka využívania lesov, v ktorých sa pájilo drevné uhlie, hrala dôležitú úlohu už v stredoveku.

Rozvoj osídlenia v oblasti Smolníka na prelome 13. a 14. storočia úzko nadväzuje na progresívny vývoj baníctva a hutníctva v tunajšom banskom revíri. Zároveň s udelením výsad sa Smolník stal sídlom banskej a mincovej komory, ktorá vznikla takmer súčasne s mincovou komorou v Kremnici. Komorskí grófi boli nájomcami platiacimi dohodnutý nájom, pričom zabezpečovali výber urbury (podiel z ťažby pre kráľa ako zemepána), výkup drahých kovov, razbu mincí i celkovú správu komory. Samozrejme, z komory im plynuli značné výnosy, ktoré presahovali dohodnutý nájom. Neskôr sa sídlo mincovej komory prenieslo do Košíc. K obnove smolníckej mincovne došlo v 16. storočí a napokon v 70. rokoch 18. storočia. Rozsah produkcie medi v Smolníku a v jeho širšom okolí umožňoval jej export mimo spišsko-gemerskej oblasti, ba dokonca za hranice Uhorska. Na prelome 13. a 14. storočia kupci predovšetkým z obchodných miest Levoča a Košice, transportovali smolnícku, resp. spišskú meď na zahraničné trhy. Ďalšia obchodná cesta so smolníckou meďou viedla cez Viedeň do Nemecka alebo cez Ľubľanu do Talianska.

V 14. storočí prebiehala na Slovensku valašská kolonizácia a v priestore Smolníka vznikla valašská obec Úhorná (Ahorn). Založili ju Bubekovci na cudzom území. Obec prevzala na seba postupne chov oviec, dobytka a výrobu dreveného uhlia - teda doplnkové služby, potrebné pre toto banské mesto. Opätovný rozkvet banských miest nastal za panovania kráľa Žigmunda, ktorému ležal blahobyť banských miest na srdci. Banské mestá sa v tom čase rozrastali. Údaje o rozsahu ťažby medi v 14. storočí nie sú známe, ale podľa zápisov v mestskej knihe Smolníka z 15. storočia sa dá usúdiť, že ťažba bola intenzívna. Od roku 1450 sa nájomcom banských miest na Spiši, a teda i Smolníka, stal Štefan Zápoľský, majiteľ Spišského hradu. Tak začína do baníctva prenikať kapitál Zápoľských, ktorí boli spriaznení nielen s Thurzovcami, ale aj s Fuggerovcami, ktorí vlastnili stredoslovenské bane a hutníctvo.

V 15. storočí (najstarší údaj je z roku 1456) bola v meste založená banícka škola na výchovu banských majstrov a dozorcov. Mladí baníci a hutníci do príslušnej činnosti zaúčili postupne, a to priamo vo výrobe, pri starších a skúsenejších pracovníkoch. Pri výučbe sa používali príručky. Viacero Smolníčanov navštevovalo univerzitu v Krakove a získané vedomosti potom uplatňovali doma. Rozvoj ťažby medi v Smolníku koncom 15. storočia súvisel s rozvojom lodiarskeho priemyslu v západnej Európe, s veľkými zámorskými cestami, ako aj s rozvojom zbrojárskeho priemyslu. Rozvoj urýchlila tiež snaha šľachtických rodín preniknúť do baníctva, financovať ho, zlepšovať techniku ťažby a úpravy rúd, techniku hutníctva, a tak zvyšovať vlastný zisk. Banské mestá sa podnikaniu šľachty bránili, pretože to ohrozovalo zisk mestských patriciátov. V roku 1487 získalo mesto Smolník spolu s Gelnicou na zasadnutí 7 banských miest horného Uhorska v Košiciach výsadu pri rozhodovaní banského súdu. Uzniesli sa na tom, že spoločným banským súdom bude mestská rada v Gelnici. Tým sa zastavili právomoci komorských grófov a tá prešla do rúk banských sudcov a prísazných gelnického súdu. Banským sudcom sa ukladalo navštíviť aspoň raz do roka všetky bane v ich obvode, skontrolovať, či sú všetky v prevádzke, a riešiť miestne spory. Stanovilo sa i poradie hlasovania na súde. Smolník hlasoval druhý v poradí. V Smolníku žilo v roku 1495 okolo 300 - 400 baníkov. V tom čase sa zaviedla v Smolníku veľmi progresívna hutnícka metóda – tzv. scedzovanie v peciach na získavanie medi. Vyciedzanie čiernej medi, obsahujúcej striebro, bolo vtedy novou technológiou, ktorú zaviedol Thurzo. Meď bola kvalitná, vhodná na kotly, hrnce a iný riad. V Smolníku sa ťažila i žltá medená ruda - chalkopyritová. Okrem cementácie a zhutňovania sa využívala aj extrakcia z chudobných meďnatých rúd. Hutnícky spracovaná meď aj meďnaté rudy sa vyvážali do Benátok, Porýnia a Holandska.

Začiatok 16. storočia je poznačený nespokojnosťou baníkov. Príčinou bolo utláčanie feudálmi, cirkvou, mestskými radami. Mnohí sa rozhodli odísť do iných banských oblastí. Situáciu ešte zhoršila prehraná bitka pri Moháči a nemilosť Zápoľských na viedenskom dvore. Smolnícke bane sa ocitli v rukách Thurzovcov, ktorí ich prenajímali iným podnikateľom. Okrem toho mali Thurzovci v rukách obchod s potravinami, súknom, vínom, pivom, soľou, múkou, mäsom, slaninou a ostatnými produktmi pre bane a domácnosti, a tak mohli regulovať ich cenu. To zapríčinilo, že sa v meste nerozvinuli cechy a reemselníctvo. Na konci 16. storočia sa v prameňoch spomína len mäsiarsky a krajčírsky cech. V 16. storočí pokračovali lúpežné výpravy a rabovanie baní v okolí Smolníka zo strany Bubekovcov. František Bubek a jeho syn Juraj zničili Stillbach (Tichá Voda) a všetky bane a huty v jeho okolí tak, že sa už nikdy neobnovili. I napriek sťažnostiam u cisára, sa mesto nedočkalo pomoci. Ukradnutú meď Bubekovci predávali Turkom. Od roku 1530 sa už v Smolníku používal banský kompas a geometrické znázorňovanie baní na mapách a náčrtkoch podľa merania kompasom. Chemické analýzy zamerané na obsah jednotlivých prvkov v rude sa robili priamo v chemickom laboratóriu ťažiarkeho podniku. Koncom 16. storočia vstupuje do platnosti nový banský poriadok od Maximiliána II. Čiastočné oživenie ťažby, ktoré ako jeho následok nastáva, je brzdené pustošením a lúpežami. Práca v baniach sa v rokoch 1599 -1601 kvôli moru, neúrode a hladu zastavila. Znížila sa ťažba medi a prestali pracovať i huty. V tom čase sa nájomcom smolníckych baní sa stáva Anton Roll z Levoče, ktorý sa snaží udržať bane v prevádzke. Okrem ťažby medi zameriava sa aj na ťažbu striebra. V roku 1630 sa v baniach na Spiši začal používať strelný prach, čím sa urýchlilo razenie banských diel najmä v tvrdých horninách. Roku 1637 sa Smolník stal súčasťou majetku novej šľachtickej rodiny Csákyovcov. Tí sa rozhodli smolnícke bane do prenajímať, avšak ťažba v nich bola veľmi obmedzená. Chýbal dostatok baníkov, a aj preto sa v roku 1666 prisťahovalo do Smolníka veľa baníkov z Poľska a na prácu v baniach sa tiež dalo obyvateľstvo z valašskej kolonizácie. V roku 1670 mesto prepadli kuruci a vyrabovali sklady s rudou, potravinami či materiálom. Obyvatelov nemeckej národnosti povešali. Kuruci opätovne vyrabovali Smolník v roku 1672. Po odchode kurucov sa ťažba medi na krátky čas rozbehla. V roku 1685 mesto obsadil cisársky kapitán Franz Bertoldy s 300 labancami a nariadil obnoviť ťažbu. Tým viedenský dvor dal najavo, že chce profitovať z tejto činnosti, a zároveň zobrať šľachte zdroj príjmu na protihabsburské povstania. Ešte v tom istom roku prešlo mestom kurucké vojsko na čele s Imrichom Tökölym, a znovu ho vyrabovali. Po ňom prišli do mesta Turci. Výsledkom stálych nepokojov bol útlm baníctva.

Po porážke Turkov pri Viedni roku 1686, podobne ako v iných spišských mestách, začal ťažiť v smolníckych baniach štát. Bane pod správou eráru nielenže prosperovali, ale pracovali na vysokej úrovni. Postupne sa banské podnikanie a obchod s meďou monopolizovali. Po vypuknutí povstania Františka II. Rákocziho sa v roku 1703 dostal do rúk kurucov aj smolnícky mediarsky podnik. Práve Rákocziho povstanie načas prerušilo kontinuálny vývoj tohto erárneho podniku, ktorý však pokračoval ihneď po potlačení povstania pod správou Viedne. Obnovili sa mnohé banské inštitúcie napr. Hlavný inšpektorský úrad, Hlavný banský súd a pod. Rozkvet smolníckeho baníctva v prvej polovici 18. storočia sa prejavil aj v meste. V roku 1721 obnovili a vybudovali novú radnicu.

V ďalšom období do roku 1747 došlo k výraznému rozvoju spišského mediarskeho podniku, ako aj byrokratického aparátu Vrchného inšpektorského úradu v Smolníku, ktorý sa stal tak riadiacim, ako aj správnym orgánom. Druhá polovica 18. storočia a začiatok 19. storočia predstavujú vrchol rozkvetu Smolníka a smolníckeho baníctva. Zlepšenie podnikania znamenalo opätovný príliv baníkov, najmä z poľských oblastí. Od prelomu 60. a 70. rokov 18. storočia až do roku 1817 pracovala v Smolníku mincovňa zameraná na medené razby. Podľa doterajších poznatkov toto

obdobie bolo tiež najvýznamnejšie pre smolnícke medenorudné baníctvo. V prvom desaťročí 19. storočia dosiahol zisk zo smolníckej mincovne viac ako 40 miliónov zlatých a mala približne 500 zamestnancov. Vďaka činnosti tunajšej mincovne pôsobili na začiatku svojej kariéry v Smolníku viacerí významní rytci a medailéri.

Od roku 1773 sa v meste používala poľština i slovenčina. V roku 1774 sa prvýkrát uplatnil názov mesta Smolník. Roku 1768 vystavali umelú hrádza pri Úhornej. Mala zachytávať dažďovú vodu a brániť povodniam. Voda slúžila aj na banské účely. V roku 1783 mesto navštívil cisár Jozef II., aby tak podčiarkol význam baníctva pre korunu. Okrem neho mesto navštívil i ďalší panovník Ferdinand, ktorý sa tu aj so svojou suitou utiahol z obavy pred Napoleonom. Štát však len veľmi málo investoval do modernizácie ťažby, a tak postupne nastával je útlm.

Po pretrhnutí hrádze úhornianskej vodnej nádrže následkom veľkej prietrže mračien koncom augusta 1813 došlo k zatopeniu smolníckych baní až po 1. obzor. Potom sa už ťažba neobnovila do pôvodných rozmerov. Naopak, postupný pokles ťažby medených rúd sa ukázal ako neodvratný, napriek značnému úsiliu eráru. Znižovanie počtu banských robotníkov od polovice 19. storočia zapríčinilo vysťahovalectvo zo Smolníka. Vrchný inšpektorský úrad 1. septembra 1857 premenovali na Riaditeľstvo baní, lesov a majetkov. Budapeštianske Ministerstvo financií dekrétom zo 4. mája 1870 zrušilo smolnícky úrad. Po jeho úplnom zániku v roku 1871 prebralo jeho agendu Banské riaditeľstvo v Diósgyőri, ktoré však v roku 1873 tiež zrušili a štátne banské závody sa začlenili pod Banské riaditeľstvo v Banskej Štiavnici. V stagnujúcom smolníckom baníctve podnikal štát do roku 1890, keď svoj banský majetok predal do súkromných rúk. I keď v ťažbe pyritu pokračoval súkromný podnik, ako náhradný zdroj obživy miestneho obyvateľstva, štát v roku 1872 zriadil tabakovú továreň. Tu prevažne pracovali ženy a dievčatá.

Začiatok 19. storočia poznamenali i ďalšie nešťastia ako cholera, neskôr týfus. Baníctvo v Smolníku trvale upadalo. Dôkazom toho bolo hromadné vysťahovalectvo do Banátu, Kremnice, Banskej Štiavnice, do Srbska a Baia Mare v Rumunsku. Postupne sa z mesta odsťahovali všetky úrady a inštitúcie, ktoré tu fungovali od 18. storočia. Oživenie banskej činnosti nastalo až po vybudovaní železničnej trate z Margecian do Smolníckej Huty v rokoch 1878 - 1883. Okrem Tabakovej továrne v meste vybudovali aj továreň na výrobu železného nábytku, matracov a iných predmetov. V roku 1905 vypukol požiar, ktorý zničil veľkú časť mesta. V roku 1910 postihla údolie Smolníka veterná smršť, ktorá povyvracala stromy a spustošila okolité lesné porasty. Na odvoz kalamitného dreva bola dočasne vybudovaná úzkorozchodná lesná železnica. Do konca 19. storočia zanikla ťažba medi, priemysel v obci sa preorientoval na produkciu pyritu a kyseliny sírovej. Ťažba pyritu sa nezastavila ani po vypuknutí I. svetovej vojny a jej skončení, ale výroba postupne klesla z dôvodu vyčerpania rudnej zásoby kvalitného pyritu, ale i pre nízku cenu v Československu.

V prvej ČSR Smolník stratil štatút mesta a stal sa obcou. V Smolníku ešte i v 20. storočí žila mnohopočetná skupina obyvateľov nemeckej národnosti. To využili fašistické a fašizujúce sily pred rozbitím republiky. Pri protižidovských demonštráciách v Smolníku dňa 30. júla 1940 skupina nemeckej mládeže rozbíjala okná, pričom zranila jedenásťročného chlapca. Musela zasiahnuť žandárska hliadka, čo sa stretlo v radoch Nemeckej strany so značnou kritikou. Deportácie postihli všetkých 48 Židov zo Smolníka. Po skončení vojny, tak ako v mnohých iných mestách a obciach s nemeckými starousadlíkmi, bola značná časť obyvateľov deportovaná do Nemecka, napriek tomu, že tu rodovo žili od 13. storočia.

Po skončení druhej svetovej vojny boli bane poštátnené a zaradené do národného podniku Železorzudné bane Spišská Nová Ves. Ten pokračoval v banskej činnosti – dobývaní medenej rudy a pyritu – až do konca roku 1989. O zastavení ťažby sa uvažovalo už skôr, pretože sa kvalita rudných zásob prudko znižovala a miestny banský závod tak hospodáril každoročne so značnou stratou. Po ukončení ťažby boli existujúce banské diela zlikvidované zatopením.

Po likvidácii rudného baníctva začiatkom 90. rokov 20. storočia sa zvlášť v spiško-gemerskom regióne prejavili negatívne dôsledky nekonceptného a živelného útľmu tohto priemyselného odvetvia. Situácii neprosperovalo ani zastavenie prevádzky tunajšej tabakovej továrne v roku 2008. Továrňu na výrobu cigár sa stala súčasťou nadnárodnej súkromnej spoločnosti a smolnícky závod zlikvidovala z dôvodu reštrukturalizácie. Odvtedy je budova továrne prázdna. Po likvidácii banského závodu a tabakovej továrne sa nepodarilo nájsť v regióne náhradného zamestnávateľa, či zriadiť inú alternatívnu výrobu. Dôsledkom je vysoká nezamestnanosť a migrácia obyvateľov väčších miest (najmä Košice). Smolník sa stáva predmetom záujmu košických chalupárov.

E.2. Zásadné urbanistické a stavebné vývojové etapy územia

Formovanie urbanistickej štruktúry Smolníka bolo determinované prírodnými podmienkami. Smolník sa nachádza na severovýchode Slovenského rudohoria. Sídlo vzniklo v úzkom údolí Smolníckeho potoka, ktorým prechádzala cesta z Gemera na Dolný Spiš, kontrolovaná hradom Krásna Hôrka. Pozdĺžny pôdorys súčasného sídla sa od jeho pôvodnej lokačnej podoby výraznejšie neodlišuje.

Osídlenie v blízkosti šácht možno predpokladať už v 13. storočí. Sídlo sa rozvíjalo na severne orientovanom, menej strmom svahu údolia potoka. Pod týmto svahom viedla spomínaná cesta, ktorá sa vidlicovito rozdeľovala a jej severná vetva viedla ďalej údolím potoka na Gelnicu a južná vetva vystúpila do štóskeho sedla a odtiaľ cez Jasov na Košice. Na tomto rastlom pôdoryse bolo, pravdepodobne ako dôsledok rozvoja ťažby v 15. storočí, veľkoryso naložené pravidelné štvorcové námestie o stranách cca 200 x 180 metrov, ignorujúce členitý terén. Námestie má pomerne prudký spád, následkom čoho vizuálne nepôsobí ako jeden priestorový celok, ale ako súbor viacerých terás. V strede námestia na samostatnej terase umiestnili kostol s kamennou ohradou, ktorej parametre navyšoval svah. Areál kostola bol prístupný schodiskom z hlavnej cesty pod ním a z východnej strany, kde boli umiestnené farské budovy – fara a škola. Pod cestou, na ďalšej terase, postavili radnicu. Severnú, vzhľadom na terénny spád najslnečnejšiu a rovnejšiu stranu námestia, si ponechal zemepán (pri založení mesta kráľ) a umiestnil tu svoje budovy – banskú i mincovú komoru. Tento areál bol neskôr tiež samostatne ohradený a tvoril uzavretý priestor v meste. Jeho súčasťou bola i stredoveká kaplnka (Sv. Ducha). Na západnej strane námestia si postavili domy významnejší mešťania, na hornej južnej, najviac zatienenej strane, si vybudovali príbytky menej majetní mešťania a baníci. Postavili tu prízemné domy, zväčša typu ľudového baníckeho domu. Smerom dolu, na sever, po stranách námestia stáli domy typu meštianskej architektúry, ktoré svojím objemom vyvažovali klesajúci terén námestia.

Z takto sformovaného štvorcového námestia vybiehali podľa možnosti terénu v kútoch i v stredoch strán komunikácie. Postupne sa okrem zástavby okolo hlavnej cesty (Rožňavská a Dolná ulica) rozvinula i zástavba na Banskej ulici, okolo cesty na Košice. Vyvinula sa tiež spleť drobnejších ulíc, podľa situácie v členitom teréne. Túto pôdorysnú skladbu, ktorú dosiahlo mesto v 15. storočí, môžeme pozorovať bez narušenia dodnes. Kostol, farské budovy, radnica,

komorový dom, i keď prestavané, sa na rovnakých miestach nachádzajú dodnes. Správy o existencii mestského opevnenia, vyskytujúce sa v prameňoch zo 16. a 18. storočia sa môžu viazať na ohradu kostola a Komorového domu. Opevnenie celého sídla, vzhľadom na terénnu situáciu je nepravdepodobné.

Podnik v Smolníku v polovici 17. storočia získali do prenájmu Joanelliovci. Rozsiahle podnikateľské aktivity v Smolníku zaznamenávame pri mene Silvestra Joanelliho. Investoval nielen do baní a zamestnal viac robotníkov, ale vyvíjal aj stavebnú činnosť priamo v mestečku. Posledné desaťročie nájmu Silvestra Joanelliho – 70. roky 17. storočia – poznačili viaceré vojenské udalosti vrátane Tökölyho povstania, ktoré zasiahli aj Smolník. Joanelli v snahe vyhnúť sa ďalšiemu rabovaniu a poškodzovaniu podniku dal opevniť dom podnikovej správy i vyzbrojiť tunajších obyvateľov. Tieto opatrenia mali uchrániť najmä podnikové sklady so zásobami pred vyrabovaním. V roku 1681 Joanelli ukončil svoje pôsobenie ako nájomník. Vtedy bol spísaný inventár, čo všetko za Joanelliho sa urobilo: postavil sa pivovar s dvoma pivnicami a dvoma sýpkami; postavil novú faru a v nej vodovod; postavil kaplnku Sv. Ducha a podzemnú kaplnku s kryptou; z obyčajného domu urobili zámok so 4 baštami a jednou bočnou, v ktorej boli upevnené delá (popis s baštou bokom sedí na zámoček); udržoval stráže; zväčšil záhradu na ovocné stromy; vybudoval vodovod a rybník; dielňu na spracovanie vosku; najnovší hámor; novú pec na meď v Hute; zrealizoval opravu kostola, úpravu technológií cementačných zariadení; vybudoval nový sklad na uhlie, vystavil novú školu, otvoril viacero štôlní napr. Sv. Trojice, vystavil nemocnicu.

Ďalší stavebný rozmach mesta nastal v 18. storočí a trval až do začiatku 19. storočia. Pribudli viaceré verejné budovy: radnica 1721, založili banícku školu 1747 (nevieme kde sídlila), prestavali budovu Vrchného inšpektorského úradu (neskoršia tabaková továreň). Pred radnicou postavili v roku 1742 Trojičný stĺp. Obrázok sídla, ktorý nám môže dať presnú predstavu o meste v 18. storočí, je zachytený na kresbe na mape G. Reiznera a A. Steinberga z r. 1748. Je tu podrobnou kresbou zobrazené celé mesto. Z nej možno odčítať nielen urbanistickú skladbu, ale aj typy a detaily jednotlivých domov. V tom čase mesto spelo k vrcholu svojho stavebného rozvoja. Jeho pôdorysný rozsah v 18. storočí je zobrazený na mape z roku 1774. Podľa sčítania z roku 1787 žilo v tom čase v Smolníku 6050 obyvateľov, ktorí tu žili v 915 domoch. V 18. storočí sa výstavba mesta posunula východne, kde v okolí zachovanej barokovej kaplnky Sv. Jána Nepomuckého vzniklo viacero honosných barokových budov – hostinec, pivovar, ale tiež kúrie. Výstavba sa presunula tiež za potok, kde však predpokladáme výrobné prevádzky a obytné budovy s nimi súvisiace. Z tejto výstavby sa však dnes zachovali len torzá. V roku 1768 vystavali umelú hrádzu pri Úhornej. Mala zachytávať dažďovú vodu a zabraňovať povodňam. Voda slúžila na banské účely, ale aj na zásobovanie mesta vodou. Túto sústavu doplnili krytým kamenným vodovodom, ktorý v nenarušenej podobe dodnes vedie po južnej hranici intravilánu a kopanou štôľňou Márie Terézie, ktorou privádzali do mesta pitnú vodu. Ďalšia zástavba Smolníka sa vyvíjala spôsobom, charakteristickým pre banské mestá – pozdĺž základných komunikácií, a so vzdialenosťou od centra bol charakter domov skromnejší. Hromadný typ zástavby predstavuje zástavba za východnou a západnou stranou námestia. V polohe západne od námestia sa predpokladá osada Sv. Jozefa, vybudovaná pravdepodobne v 18. storočí. V roku 1787 si svoj kostol postavili evanjelici. Postavili ho v neskorobarokovom slohu. Išlo o striedmo riešenú tolerančnú stavbu bez veže, ktorú vzhľadom na platné predpisy postavili mimo verejného priestoru v záhradách za východnou frontou námestia.

Ešte v roku 1804 bol Smolník najľudnatejším mestom v celej Spišskej stolici. 10. apríla 1800 vypukol v meste požiar, pričom vyhorela dvorská komora a kostol. Komorský dvor bol roku 1801 obnovený. Kostol po požiari nákladne prestavali v klasicistickom slohu pod vedením staviteľa Erharta Burgerdta (zo Spišskej Novej Vsi). V roku 1805 v meste založili divadlo nazývané Palatínovo, ktoré financoval bankský úrad, s azda s prvým otočným javiskom na Slovensku. Aj to svedčí o postavení a kultúrnom rozvoji Smolníka, pretože len málokteré uhorské mesto si mohlo dovoliť prevádzkovať vlastné divadlo s profesionálnymi hercami.

V roku 1828 žilo v Smolníku 4003 obyvateľov v 560 domoch. V tom čase tu sídlil Banksý súd i Banksý inšpektorát. Pokles obyvateľstva znamenal aj úbytok bytového fondu. Išlo pravdepodobne o drevené domy, ktoré po odchode obyvateľov schátrali, prípadne ich mohol zničiť požiar v roku 1800. V priestore námestia postavili v roku 1829 zájazdový hostinec s divadelnou sálou na poschodí. V južnej časti plochy námestia, za budovou hostinca potom vznikla enkláva zástavby drobných rodinných domov. Mesto navštívilo viacero cestovateľov, ktorí sa zaujímali najmä o tunajšiu ťažbu medi, ale všimli si aj mesto. Anglický cestovateľ Paget navštívil mesto v roku 1839 a vo svojom tlačou vydanom cestopise napísal, že Smolník je „najkrajšie z bankských miest, ktoré doteraz videl a elegantný a slušný vzhľad ľudí niesol dôkazy o ich nemeckom pôvode“. Mesto sa ešte vyvíjalo i v 2. polovici 19. storočia, kde v severnej fronte námestia sa začala formovať obchodná ulica a v historizujúcom slohu prestavali viaceré domy. No nezadržateľný úpadok, súvisiaci s poklesom ťažby, začal postupne meniť Smolník na periférne mestečko. V Smolníku začala vyčíňať cholera a neskôr aj týfus. Baníctvo začalo trvale upadať. V roku 1858 založili dobrovoľný hasičský zbor. V polovici 19. storočia zrušili vrchný banksý inšpektorát i vrchný banksý súd. Namiesto nich vznikol roku 1859 banksý kapitanát, ktorý bol premiestnený do Spišskej Novej Vsi a funguje dodnes ako obvodový banksý úrad. Záver 19. storočia sprevádzala aj rozsiahla emigrácia baníkov do iných bankských miest. Ťažba medenej rudy sa postupne obmedzovala, až zanikla. Oživenie banskej činnosti záviselo na predávaní pyritu na výrobu kyseliny sírovej. Táto produkcia pyritu bola možná až po vybudovaní železničnej trate Margecany-Smolnícka Huta v rokoch 1878-1883. Z objektu bývalého riaditeľstva baní vznikol roku 1872 závod na výrobu cigár a to vybudovaním druhého poschodia.

Na súčasnom výzore mesta sa podpísal najmä požiar, ktorý vypukol 27. augusta 1905. Zničil 129 domov, školu, kostol, Kaplnku sv. Ducha, evanjelický kostol a tabakovú továreň. V roku 1910 zase postihla okolie Smolníka veterná smršť, ktorá povyvracala stromy a zničila okolité lesy. Na odvoz kalamitného dreva postavili úzkokoľajnú železnicu v doline Kovandská a Kotlina v celkovej dĺžke 16,5 km, ktorá slúžila na odvoz kalamitného dreva, ale neskôr i na odvoz vyťaženej rudy. Po požiari nastala veľká prestavba striech i niektorých zničených verejných budov. Opravili budovu školy a ďalšie budovy, postavili novú budovu fary a penzión „Rónai“.

Na začiatku 20. storočia, s nástupom automobilovej dopravy zmenili aj trasu cesty na Štós. Z dôvodu zmiernenia jej klesania ju viedli viac západným smerom a teraz do obce vchádza z rovnej strany ako cesta z Rožňavy. Pri tejto ceste postavili kaplnku. Posledným veľkým stavebným zásahom na historickom námestí bola prestavba radnice v roku 1930 podľa návrhu významného košického architekta Ľudovíta Oelschlägera, ktorý zakomponoval pôvodnú historickú budovu do nového obecného domu. Objekt dostal monumentálnu fasádu s mohutným rizalitom s balkónom a vežičkou. Stal sa dominantou severnej terasy námestia, konkurujúcou tabakovej továrni.

Rozvoj mesta v druhej polovici 20. storočia súvisel s čiastočným obnovením banskej prevádzky. S tým súvisela aj výstavba niekoľkých bytových domov a školských budov na juhovýchodnej strane sídla, mimo pamiatkovej zóny. V druhej polovici 20. storočia postavili na Rožňavskej a Banskej ulici, na mieste niekoľkých obytných domov, jednopodlažné obchodné prevádzky, typizovaného vzhľadu, s betónovými nosnými piliermi a s presklenými fasádami. Tieto sú dnes nevyžívané. Inak sa stavebná činnosť týkala len úpravy a prestavieb obytných domov. Koncom 20. storočia sa obytná výstavba rozšírila pozdĺž štátnej cesty na Štós, kde postavili domy aj v extrémnych polohách južného svahu. Vzniklo tu niekoľko bytových i rodinných domov i pravoslávny kostol pre ukrajinských presídlencov po katastrofe v Černobyli. V súčasnosti žije v obci 1 064 obyvateľov (údaj ku dňu 31. 12. 2014).

F. Charakteristika pamiatkových hodnôt územia

F.1. PAMIATKOVÉ HODNOTY ÚZEMIA HMOTNEJ POVAHY

F.1.1. Obraz krajiny (reliéf terénu, vodné plochy, prírodné prvky) – charakteristické pohľady

Smolník sa nachádza na severovýchode Slovenského rudohoria v údolí potoka Smolník. Nadmorská výška v 6 997 hektárovom katastri sa pohybuje od 500 do 1 323 metrov. Výškový rozdiel je daný najmä bezprostrednou blízkosťou Slovenského rudohoria, pričom jeho najvyšší vrch, Zlatý stôl, sa nachádza práve v katastri Smolníka. Uprostred obce je nadmorská výška 561 metrov.

Dolinu potoka Smolník vymedzujú na severe Veľký Vtáči vrch (1046 m n. m.), na juhu Zenderlin a Tupý vrch (vysoké 1031 a 1046 m) a na západe hlavný rozvodový hrebeň Slovenského rudohoria Pačanský vrch (1058 m), Hekerová (1260 m). Táto uzavretosť vytvára pre Smolník a okolité obce Smolnícku Hutu a Úhornú osobitnú vysokohorskú klímu. Sídlo obklopuje atraktívne prírodné prostredie a montánna krajina s možnosťami cykloturistiky i pešej horskej turistiky. Nad obcou sa nachádza vodná nádrž Úhorná (tajch).

Vzhľadom na osadenie sídla v údolí, bolo možné ešte v polovici 20. storočia, keď bol extravilán sídla obhospodarovaný a obklopovali ho pasienky a polia, pozorovať diaľkové pohľady na sídlo nerušene, z okolitej krajiny. Dnes už značná časť extravilánu zarastla náletovou zeleňou. Diaľkové pohľady na sídlo sa tak otvárajú len v úzkych koridoroch. Celé sídlo možno pozorovať pri príjazde od Štósu pri tzv. Holmíkovej kaplnke a zo starej Štóskej cesty.

Celým sídlom preteká potok Smolník, jeho názov prešiel do názvu mesta). V alúviu potoka je situovaná zástavba drevených i murovaných domov, ktoré miestami vybiehali do dolín, kde sa zriaďovali banské štôlne. Smolník pramení nad obcou vo Volovských vrchoch a jeho voda sa zdržiava v hrádzi Úhorná. V obci Mníšek nad Hnilcom sa vlieva do rieky Hniliec. Technické a výrobné zariadenia súvisiace s banskou ťažbou sa sústreďovali pri potoku, na západnom, najmä však na východnom okraji sídla Smolník. Potok bol i ohrozením pre obec. Výška hladiny vody pri povodni 25.8.1813 je zaznamenaná na tabuľke umiestnenej na dome č. súp. 504 na Partizánskej ulici. Dnešné trasovanie koryta potoka je pravdepodobne úpravou po tejto povodni. Na starších mapách sa potok na západnom vstupe do sídla rozdvajoval do bočného kanála a potom sa na východnej strane zase spojil. Na takomto ostrovčeku sú na mape z roku 1774 zobrazené viaceré objekty zoskupené do areálov. Šlo o využitie tzv. meďonosných vôd, z ktorých sa vyzrážala meď pomocou železa (v hutníctve sa tento proces nazýva cementácia).

F.1.2. Vonkajší obraz územia – panoráma, silueta

Celkovú panorámu pamiatkovej zóny možno vzhľadom na umiestnenie sídla v doline, sledovať len z nadhľadu z okolitých vrchov. V siluete, ktorá má však vždy v pozadí okolitú krajinu, dominuje hmota a veža rímskokatolíckeho kostola, ktorý vzhľadom na umiestnenie v teréne nemá konkurenciu ani v hmotovo a výškovy mohutnej budove tabakovej továrne, ktorá je umiestnená na úpäťí svahu, čím je jej pôsobenie v siluete sídla obmedzené. Ako sme už uviedli, ešte v polovici 20. storočia bolo sídlo bez narušenia viditeľné z okolitej krajiny z väčšej diaľky. Dnes sa diaľkové pohľady na sídlo otvárajú len v

úzkych koridoroch v blízkosti sídla. Celé sídlo možno pozorovať pri príjazde od Štósu, na novej ceste, pri tzv. Holmíkovej kaplnke (na mape pohľad č. 1). Tu sa otvára od juhozápadu pohľad na celé územie pamiatkovej zóny so zástavbou Rožňavskej ulice v popredí a s námestím v strede, za ktorým vidno vybiehajúcu cestu na Gelnicu i zástavbu v nadväzujúcich dolinkách. Pohľad z juhovýchodu možno pozorovať zo starej štóskej cesty (pohľad č. 2). Zo severovýchodu spod Rotenbergu sa taktiež otvára široký pohľad na sídlo (pohľad č. 3). Zo severu možno sídlo pozorovať len v úzkych priehľadoch cez stromy (pohľad č. 4). Pre Smolník sú zvlášť charakteristické a hodnotné najmä diaľkové pohľady, zo starej štóskej cesty (varianty pohľadu č. 2 pri pohybe starou cestou stále bližšie k sídlu). Tieto pohľady prehľadne dokumentujú urbanistickú štruktúru sídla, citlivo zakomponovanú do priestoru s okolitou prírodnou scenériou. Je tu vzácny príklad harmónie sídla a krajiny s kontrastom mierky drobnej štruktúry zástavby a veľkej dynamickej krajiny.

F.1.3 Vnútorňý obraz územia – priestorová štruktúra (výškové a hmotovo-priestorové usporiadanie objektov)

F.1.3.1. Hmotová skladba zástavby

Smolník vyrástol v extrémnych terénnych podmienkach. Mesto má veľa spoločných črt s Banskou Štiavnicou, a to ťažkou dostupnosťou a baníckou zástavbou. Na rozdiel od Banskej Štiavnice mu však chýba výraznejšia zástavba meštianskeho charakteru. No aj tu vzniklo, tak ako v ako v Gelnici alebo Kremnici, pravidelné štvorcové námestie v prudkom svahu. Spád námestia je zmiernený vytvorením viacerých výškových terás. Popisujeme ich od juhu: horné domoradie drobných baníckych domov na južnej strane námestia, nižšie (mladšie) domoradie baníckych domov za budovou historického hostinca, terasa historického hostinca s väčšou rovnou plochou na jeho severnej strane už od stredoveku využívanou ako trhovisko, terasa rímskokatolíckeho kostola v rozsahu približne jeho dnes už neexistujúceho ohradeného areálu, terasa historickej radnice dnes obecného úradu a severná terasa Tabakovej továrne a súvisiacej zástavby domov.

Nerovnosť terénu je kompozične vyvážená tým spôsobom, že hmotovo a výškovo najmohutnejšie stavby sa nachádzajú na úpätí svahu. Výnimkou je len rím. kat. kostol, čo mu zaručuje v sídle dominantné postavenie. Od centra, kde sa aj v domoradiach vyskytujú okrem prízemných aj viacpodlažné budovy, zástavba smerom do vybiehajúcich ulíc klesá do prízemnej. Výnimkou je len dvojpodlažná budova Bratskej pokladnice na Dolnej ulici. Výška budov však v takto členitom teréne hrá vo vnútornom obraze len sekundárnu rolu, ktorá sa kombinuje s umiestnením stavby v teréne. Jednoduché prízemné banícke domčeky dostávajú vo viacerých úsekoch ulíc podstavec z murovaných briežkov (Rožňavská ulica) alebo prudkých zatrávenených svahov (Banská a Dolná ulica), čím v pohľadoch ulíc zaberajú dominantnejšie postavenie ako domy postavené pod cestou, ktorých celková výška môže byť dokonca vyššia, keďže tieto domy, smerom dozadu do dvora môžu mať, vzhľadom na klesajúci terén, i dve podlažia.

F.1.3.2. Strešná krajina

Stredoveké domy v Smolníku mali strechy orientované kolmo na námestie a do námestia sa obracali murovanými či doskovými štítmami. Týkalo sa to väčších verejných budov i drobných baníckych domov. Tie mali variácie striech s podlomenicami, polvalbami a pod., vždy uzavreté doskovanými štítmami. V 18. storočí, pribudli vo výzore mesta

mohutné manzardové barokové strechy, neskôr získali prevahu strechy valbové. Ako krytinu, patriacu výlučne k týmto strechám, predpokladáme, vzhľadom na tvar striech, tradíciu a dostupný materiál v oblasti medzi bohatými lesmi, drevený šindeľ. Podstatnejšie zmeny do celkového výrazu strešnej krajiny sa udiali po dvoch veľkých požiaroch mesta v roku 1800 a 1906. Pod ich vplyvom dochádza k vybudovaniu striech s murovanými štítmí a s nespálnou krytinou (keramická škridla v prírodnom odtieni (plochá – drážková) a vláknocementové (azbestové) šablóny v sivej farbe. Domy mali združené komíny s jednoduchými hlavicami, nevyskytujú sa tu mohutnejšie ukončenia komínov. Na strechách sa bežne vyskytujú vikiere na vyhadzovanie sena, tzv. transportné ("rumpaľové") vikiere, v počte vždy len jeden na dvorovej alebo uličnej strešnej rovine, s otvorom na výšku postaveného obdĺžnika, s pultovou, valbovou alebo štítovou strieškou. Podstrešia domov bez týchto vikierov boli odvetrané a presvetlené len drobnými plechovými vikiermi.

F.1.4. Funkčné využitie územia

Počas celého obdobia, na ktoré máme k dispozícii exaktné písomné a grafické podklady, najmä v podobe katastrálnych máp, sa funkčné využitie skúmaného územia v podstate nezmenilo. Tvoria ho dodnes funkčné komunikácie – cestné ťahy, ktoré si zachovali aj svoje pôvodné trasovanie a význam (s výnimkou premiestnenia dolného úseku Štóskej cesty západným smerom, z dôvodu zlepšenia podmienok pre automobilovú dopravu.

Územie pamiatkovej zóny bolo však predovšetkým obytným celkom. Zástavba parciel obytnými domami v línii ulíc a na okrajoch sídla podľa daností konkrétneho terénu, s úžitkovými záhradami za nimi a okolo nich, sa dodnes funkčne nezmenila, len ich početnú drevenú podobu nahradili murované stavby. Prípadne po schátraní boli tieto stavby odbúrané. Obytná zástavba je dodnes prezentovaná najmä architektúrou baníckych ľudových domov, a tento charakter si pamiatková zóna zachováva dodnes. Vzhľadom na klesajúcu populáciu obce, sa však pôvodne trvalo osídlené domy stávajú rekreačnými chalupami. V poslednom období práve rekreačný potenciál sídla začína byť určujúci pre jeho ďalší rozvoj.

Niektoré verejné budovy v pamiatkovej zóne si tiež dodnes zachovali svoju pôvodnú funkciu. Sú to dve sakrálne stavby, fara a historická radnica, v ktorej je obecný úrad. Hostinec nad kostolom je dodnes využívaný ako reštaurácia a kultúrny dom. Pôvodnú funkciu majú aj niektoré obchody a penzióny. Žiaľ viaceré verejné budovy sú dnes nevyužívané. Stará škola na námestí je nateraz nevyužívaná, rovnako ako celý komplex Tabakovej továrne, či NKP dom č. 163 a ďalšie objekty na námestí i v ďalších priestoroch pamiatkovej zóny.

Časť pamiatkovej zóny na jej severnom okraji, za potokom, ešte v 18. storočí slúžila na výrobné, najmä hutnícke účely. Bola tu cementačná huta a ďalšie súvisiace prevádzky. Po ukončení spracovania medi pomocou cementácie, na konci 19. storočia, sa toto územie postupne tiež zmenilo na obytnú zónu.

V pamiatkovej zóne sa nachádzajú aj dosiaľ funkčné súčasti unikátneho vodného systému, ktorý tu začal vybudovaním hrádze pod Úhornou v roku 1768 a pokračoval vybudovaním krytého vodovodu po južnej hranici sídla (na starších mapách označený ako

Graben, miestnymi nazývaný Gróm). Do vodného systému v rovnakom období pribudla i kopaná šachta, priechodný kanál (Tunel Mária Terézia). Je to podzemná chodba, ktorá bola vybudovaná baníkmi a v súčasnosti je stále priechodná. Vybudovali ju s cieľom privedenia vody do Smolníckej doliny z Bystrého potoka. Tunelom dnes vedie vodovod, ktorý zásobuje obec Smolník pitnou vodou.

Výrobné prevádzky v pamiatkovej zóne sa dnes nenachádzajú. Bývalá tabaková továreň je dnes prázdnu budovu bez vybavenia. Strojné vybavenie vyviezli pri ukončení prevádzky v roku 2008. Budovy továrne, skladu tabaku i obytný dom v areáli továrne, boli vyhlásené za národné kultúrne pamiatky. Rovnako boli zlikvidované zvyšky baníckych a hutníckych prevádzok na západnej strane od sídla. Ostali len prázdne budovy, ktoré boli v čase likvidácie v dobrom stave.

Ešte v polovici 20. storočia pracovali v Smolníku dve píly. Situované boli na východnej strane od sídla, pri ceste na Úhornú. Píla v Kotline (Vyšná píla) rezala hrubšie hranoly a fošne, fungovala do roku 1950. Nižná píla pracovala dlhšie. Jej produkciou bolo tenšie rezivo a obalový materiál. V obci bol aj mlyn (pod cintorínom).

V roku 1907 postavili železničnú trať Smolnícka Huta – Smolník – Kotlina. Tá mala úzky rozchod 760 mm. Jej dĺžka bola cca 7 km a mala štyri odbočky. Trať v Smolníckej doline fungovala do roku 1965. Koridor trate je doteraz nezastavaný, a takto by mal aj ostať pre prípad, že by bol záujem obnoviť túto trať ako turistickú atrakciu. Na tejto trati pôvodne premával najstarší parný rušeň na Slovensku nazývaný „Katka“, ktorý v súčasnosti premáva na trati Detskej železnice v Čermeli pri Košiciach.

Mesto bolo elektrifikované už na konci 19. storočia, v roku 1899 začala pracovať turbína zvaná Horná - peltonová (120-150 HP). Budova turbíny sa zachovala na východnom okraji sídla. Ďalšia turbína pribudla potom priamo v areáli závodu. V pamiatkovej zóne sa zachovala murovaná trafostanica, ktorá zásobovala elektrinou úpravňu rúd. Obec je len čiastočne odkanalizovaná. Používajú sa tu aj žumpy. Obec nie je plynofikovaná.

F.1.5. Historický pôdorys

Pôdorys sídla je určený pravidelne založeným štvorcovým námestím a vidlicovitou základnou cestnou sieťou v osi údolia potoka Smolník (ako napr. v Gelnici) a ďalej sieťou spojovacích uličiek a chodníčkov na spôsob skratiek v základnej sieti. Je to pomerne hustý a pestrý systém, reagujúci na terénne danosti a potrebu efektívneho prístupu do všetkých častí chotára, tzv. montánna krajina. V extraviláne i intraviláne Smolníka môžeme v rámci jeho montánnej krajiny sledovať aj špecifické terénne úpravy, resp. objekty (dnes už často vo forme terénnych anomálií) súvisiace s intenzívnou baníckou, hutníckou aj lesníckou činnosťou v minulosti, ako sú – haldy, pingy (ťažobné jamy povrchových dobývok), vodné diela a kanály, rôzne zbytky taviacich a uhliarskych jám či objektov a pod.

Pôvodný pôdorys sídla, uzatvorený na severnej strane potokom a na južnej vyvýšeninou, sa udržal až dodnes a bol rozvíjaný len zástavbou na okrajoch. Na námestí je zachovaný starý systém radovej zástavby, ktorý je v podstate pozostatkom stredovekého (15. stor.). V období renesancie a baroka sa úzke parcely zlúčili (16.-17. stor.). V okrajoch sídla sú parcely vytýčené podľa daností svahovitého terénu, spôsobom hromadnej zástavby.

Historická parcelácia má dodnes svoj pôvodný charakter, a to vrátane umiestnenia objektov na jednotlivých parcelách, čo priamo súvisí so zachovaním samotného nehnuteľného pamiatkového fondu v sídle.

F.1.6. Objektová skladba územia (kompozícia)

F.1.6.1. dominanty a akcenty – celouzemné a miestne

Dominanty pamiatkovej zóny sú dodnes z dôvodu stagnujúceho rozvoja sídla aj celosídelnými dominantami. Najvýraznejšou dominantou je hmota a veža rímskokatolíckeho kostola. V interiéri námestia sa do kompozície týchto hmôt u pohľadovo od východu a juhovýchodu zapája aj veža samostatne stojacej zvonice pri kostole. V pamiatkovej zóne sú ďalšími dominantami hmota Tabakovej továrne, ktorá zaberá značnú časť severnej zástavby námestia. Na prejazdovej ceste cez sídlo vnímame ako dominantnú budovu radnice, ktorá z tohto pohľadu ovláda námestie napriek tomu, že jej monumentálnejšia severná fasáda je v tomto pohľade odvrátená. Objemnou stavbou je i budova historického hostinca. Svojím umiestnením do svahu, ktorý sa premieta do jej pozadia sa však jej dominancia v južnej časti námestia neuplatňuje.

V historickom prostredí pamiatkovej zóny je nutné zachovať dominantnosť týchto stavieb (číslovanie podľa mapy č. 4):

Dominanta č.1—hmota a veža rímsko katolíckeho kostola

Dominanta č.2—hmota objektu bývalej Tabakovej továrne

Dominanta č.3—hmota objektu radnice

F.1.6.2. Systém opevnenia

Sídlo nemalo nikdy súvislé hradby. Na mapách a vedute je však zobrazené ohradenie stredového cintorína v strede námestia. Parametre tejto ohrady navyšuje svah na severnej strane. Ohrada je na zobrazení z roku 1748 vykreslená s dvomi vstupnými bránami, jednou z juhu od prejazdovej cesty a radnice, kde sú pred bránou naznačené terénne schody vo svahu. Ďalší vstup bol z východu od cirkevných budov (fary, školy). Ohradu spevňuje niekoľko drobných bášť.

V prameňoch sa ďalej spomína, že v roku 1674 bolo urobené opevnenie Handelhausu, (Komorového domu), ktoré pred odvozom ochraňovalo vyťaženú meď. V roku 1681, pri odchode Joanelliho zo Smolníka, spísali inventár, v ktorom sa uvádza, že ... z obyčajného domu urobil zámok so 4 baštami a jednou bočnou baštou, v ktorej boli upevnené delá a udržiavali tam strážu. (išlo o ochranu mesta pred Tökölyho povstalcami). Nie je zrejmé, či sa tento opis vzťahuje na komorový dom, alebo išlo o inú stavbu. Ohrada okolo Komorového domu na zobrazení z roku 1748 sa tomuto popisu nepodobá. Predpokladajme, že sa opis vzťahuje na nateraz neznámy objekt v svahu na severnom okraji sídla, na mapách označovaný ako Schloss (Zámok). V jeho blízkosti sa nachádzala stavba na kruhovom pôdoryse (v inventári uvádzaná ako bočná bašta), ktorá je na starších mapách a zobrazeniach zrejmá. Lokalita Zámku má polohu, z ktorej je prehľad o dianí na príjazdovej ceste a v okolí Komorového domu. Tieto domnienky však možno overiť len archeologickým výskumom.

F.1.6.3. Priestory (námestia, ulice, voľné plochy), charakteristické a hodnotné priehľady
Podstatnejšie zmeny do celkového architektonického výrazu sídla sa udiali po požiaroch v

rokoch 1800 a 1905 v súvislosti s prestavbou domov a striech. K uvedeným zmenám je nutné prirátať i teréne zmeny a parkovú úpravu námestia, ktorá v súčasnosti výrazne ovplyvňuje vnútorný obraz pamiatkovej zóny. Námestie poskytuje viacero pozoruhodných interiérových pohľadov. Zaujímavé sú i priehľady z ďalších častí sídla na námestie, alebo z centra sídla na okrajové časti. Vytypovali sme tieto hodnotné priehľady, ktoré je nutné pri ďalšom rozvoji sídla rešpektovať:

1. Pohľad z križovatky Uhorná – Štós, smerom na východ
2. Pohľad z križovatky ulíc Dolná a Banská, smerom na západ
3. Pohľad z Rožňavskej ulice, smerom na námestie
4. Priehľad z hlavnej cesty na námestí, smerom na Dolnú ulicu
5. Pohľad zo začiatku Dolnej ulice, smerom na námestie
6. Pohľad zo začiatku Medenej ulice, smerom na námestie
7. Pohľad z námestia do Medenej ulice,
8. Pohľad zo severovýchodného rohu námestia, smerom na západnú frontu
9. Pohľad z juhovýchodného rohu námestia, smerom na západnú frontu
10. Pohľad spreď rím. kat. Kostola, smerom na juhovýchod
11. Pohľad zo severovýchodného rohu námestia smerom na východnú frontu
12. Pohľad z juhovýchodného rohu námestia, smerom na východnú frontu
13. Priehľad od rím. kat. Kostola, smerom na hornú frontu
14. Priehľad od rím. kat. Kostola, smerom na východ
15. Pohľad z juhovýchodného rohu námestia, smerom na hornú frontu
16. Pohľad z Banskej ulice, smerom na východ
17. Pohľad z Banskej ulice, smerom na námestie
18. Pohľad zo Zelenej ulice, smerom na námestie
19. Pohľad od styku Zelenej a Rožňavskej ulice, smerom na námestie
20. Pohľad zo spojnice Zelenej a Partizánskej ulice, smerom na Hajdovú dolinu (Číslovanie pohľadov je podľa znázornenia na mape č. 4 - návrh zásad).

Poznámka: Názov ulíc v tejto kapitole, i v ďalšom texte, zodpovedá ich pomenovaniu na starších mapách a ústnemu podaniu. V súčasnosti ulice v sídle nemajú oficiálne pomenovanie, ani nie sú v teréne nijako označené.

F.1.6.4. Zástavba

Doterajšie poznanie smolníckych domov je obmedzené. Neboli vykonané ani žiadne pamiatkové výskumy, keďže v ostatnom čase nedošlo k žiadnej väčšej obnove národných kultúrnych pamiatok. Nevyjasnená je i otázka veku jednotlivých objektov. Pri obnove kultúrnych pamiatok je preto žiaduce tieto poznatky doplniť pamiatkovými výskumami architektonicko-historickými a tiež archeologickými. Na námestí, ako sme už spomínali, pozostáva zástavba z verejných budov a meštianskych domov s obchodnými prevádzkami, ktoré sú (podľa možnosti terénu) spájané do súvislej radovej zástavby, tak ako je to u iných spišských malomiest. Tento vývoj sa však po úpadku mesta začiatkom 20. storočia zastavil a napr. južná zástavba námestia sa už týmto spôsobom netransformovala a ostala v podobe zástavby baníckymi domčekmi, ktoré sú síce postavené v jednej línii a opticky splývajú, sú však medzi nimi úzke prieluky na odvod vody (tzv. susedská ulička). Zástavba na hlavných ťahoch, ďalej od námestia tiež drží uličnú čiaru. Domy sú však postavené ako solitéry, s otvorenými dvormi a v ulici sa spájajú murovanými telesami brán, alebo pri novšej zástavbe plotmi s bránami.

Prevládajúci architektonický výraz priestoru námestia je barokovo-klasicistický. Je tvorený dominanciou barokovo-klasicistickej sakrálnej architektúry i niektorých verejných budov (hostinec, budova obecných lesov, tabakovej továrne, dom č. 163, penzión Mariana, doplnených eklektickými budovami z 2. pol. 19 storočia. Mimo námestia sa tento vzhľad malomesta rýchlo vytráca a ulice nadobúdajú vidiecky charakter s takmer nenarušenou zástavbou ľudových baníckych domčekov osadených v prírodnej krajine. Požiadavky na ochranu v časti G. sú preto v niektorých bodoch rozčlenené na osobitné požiadavky pre sektor A – kde prevláda zástavba malomestského charakteru a je žiaduce ju pri úpravách zachovať a posilňovať a pre sektor B – kde je rozvoľnená vidiecka zástavba, a kde treba dať dôraz na zachovanie tohto charakteru vidieckeho sídla v montánnej krajine.

Najbežnejším typom domu, ktorý sa v pamiatkovej zóne vyskytuje, je banícky ľudový dom, ktorý najvýraznejšie determinuje obraz ulíc vo vnútri pamiatkovej zóny, vrátane južnej fronty zástavby námestia. Banícke domy v Smolníku vychádzali z hľadiska tradícií ľudového staviteľstva, majoritne z konštrukcie zrubového i murovaného slovenského ľudového domu z oblasti Karpát (teda zo severnej hornatej časti Slovenska) a čiastočne aj z konštrukcie dreveného kolového domu spišských Nemcov. Vzhľadom na odlišný spôsob života baníkov aj hutníkov sa tradičný dom v Smolníku odlišoval od ľudového domu roľníckeho typu najmä svojou dispozíciou a proporciami, zachovávali sa však konštrukčné a materiálove princípy ľudovej architektúry. Zároveň však väčšie banícke domy najmä na ulici Banskej, Dolnej a Rožňavskej a v blízkosti námestia preberali aj prvky, technológie a proporcie z architektúry meštianskej.

Pre banícky dom v Smolníku je charakteristická orientácia hlavnej fasády do ulice, v minulosti takmer výhradne na uličnej čiare, bez predzáhradky. Pôdorys domu bol väčšinou blízky tvaru štvorca – dvorové krídla, či hospodárske priestory komponované do hĺbky domu sa vyskytovali iba ojedinele. Časté však boli drobné hospodárske stavby (sklady, náradňovne, drobnochov) ako prístavky k zadnej časti domu alebo voľne stavané na dvore, a to drevenej konštrukcie a dočasného charakteru. Pôdorysne sa vyskytovali rôzne varianty domov – jedno až trojtraktové - zriedkavejšie sa stavali aj banícke dvojdomy so štyrmi oknami (osami) do ulice (add. Dolná č. súp. 178, Banská č. súp. 215, Námestie č. súp. 365, Zelená č. súp. 128), alebo 5-osové so vstupom v strednej osi uličnej fasády (add. Zelená č. súp. 124, Partizánska č. 417). Najtypickejšia je však dvojtraktová dispozícia s 3 uličnými osami - vo variante so vstupom v krajnej osi (napr. námestie dom č. súp. 453, námestie č. súp. 356) alebo so vstupom z bočnej dvorovej fasády a troma rovnocennými oknami do ulice (Rožňavská ulica č. súp. 51, Partizánska ul. č. súp. 459, Medená ul. č. súp. 158, námestie č. súp. 366, Zelená ul. č. súp. 122, Medená ul. č. 155).

Z konštrukcie ľudového domu spišských Nemcov sa často do 20. stor. uplatňoval prvok priradeného stavebne nezávislého dreveného dúfartu (durchfahrt, prejazd), stĺpikovej konštrukcie, s bránou v krajnej (3. alebo 4.) osi uličnej fasády, ktorý bol však prekrytý jednotnou strechou domu, a pôsobil tak ako integrálna súčasť stavby domu. Dnes tento prvok zanikol, jeho prítomnosť je však čitateľná v dispozíciách mnohých upravených domov.

Banícke domy boli prestrešené rôznymi typmi sedlových striech s doskovými štítmami s odkvapovou strieškou, s vysokými podlomenicami, či valbami. Do 20. storočia takmer výlučne so šindľovou krytinou. Po požiari v roku 1905 sa začali využívať nespálne krytiny,

prevažne sivá azbestocementová krytina. (uvedené v časti F.1.3.2.). Typický banický ľudový dom mal jeden mohutný združený komín s dvojakou úpravou nad strechou (murovaná / doštená) – združený komín spájal sopúchy zo všetkých pecí v dome.

Drevené banické ľudové domy sa zachovali v sídle len výnimočne (dom Partizánska č. súp. 441, NKP). Podľahli požiaru v roku 1906 a postupnej prestavbe sídla pri skvalitňovaní bývania v 20. storočí. Murované banické domy sa však zachovali vo veľkom rozsahu a dodnes sú najviac zastúpeným typom v pamiatkovej zóne. Tieto murované banické domy majú aj jeden zvláštny regionálny prvok – na ich inak jednoduchých fasádach bez tvaroslovných prvkov sa ako ochranný i ozdobný prvok nachádzali niky s plastikami svätých, prevažne P. Márie. Dodnes sa takéto niky zachovali na námestí č. súp. 145 a Rožňavskej ulici č. súp. 71.

F.1.6.5. Zatriedenie nehnuteľností (stavby, pozemky, zeleň) v pamiatkovom území:

1. nehnuteľné národné kultúrne pamiatky (NKP), na uvedené objekty sa vzťahuje § 27, § 28 a § 32 pamiatkového zákona (prehľad NKP, nachádzajúcich sa na území PZ Smolník, je v nasledujúcej tabuľke, a ich bližšia špecifikácia v tabuľke s červeným záhlavím, ktorá je prílohou k mape č. 3 - rozbor pamiatkových hodnôt. Na mape sú vyznačené červenou farbou ako kategória A).

č. na mape	č.ÚZPF	Názov NKP	Názov PO	Č.súp.	Č.parc.	Dátum vyhlásenia	Spôsob vyhlásenia
1	704/1	HOSTINEC	HOSTINEC PRÍCESTNÝ	10	8	15.10.1963	SKK ONV SP.N.VES 46/1/63
2	705/1	BANSKÁ KOMORA	BANSKÁ KOMORA	163	884	15.10.1963	SKK ONV SP.N.VES 46/1/63
3	706/1	KOSTOL A ZVONICA	KOSTOL r.k.sv.Kataríny	2	6	15.10.1963	SKK ONV SP.N.VES 46/1/63
4	706/2	KOSTOL A ZVONICA	ZVONICA		7	15.10.1963	SKK ONV SP.N.VES 46/1/63
5	707/1	KOSTOL	KOSTOL ev.a.v.	326	386	15.10.1963	SKK ONV SP.N.VES 46/1/63
6	709/1	SÚSOŠIE NA STĹPE	SÚSOŠIE NA STĹPE sv.Trojica		3	15.10.1963	SKK ONV SP.N.VES 46/1/63
7	10844/1	DOM ĽUDOVÝ	DOM ĽUDOVÝ zrubový	441	1096	20.7.1995	MK SR-1421/95-400
8	11882/1	TOVÁREŇ	TOVÁREŇ tabaková	167	88/10	2.11.2012	PÚ-12/512-7/9077/KIR
9	11882/2	TOVÁREŇ	SKLAD tabaku	584	88/11	2.11.2012	PÚ-12/512-7/9077/KIR
10	11882/3	TOVÁREŇ	DOM BYTOVÝ schodiskový, solitér	578	88/9	2.11.2012	PÚ-12/512-7/9077/KIR
11	710/1	KAPLNKA PRÍCESTNÁ	KAPLNKA PRÍCESTNÁ Sv.Jána Nep.		120	15.10.1963	SKK ONV SP.N.VES 46/1/63
12	2373/1	NÁDRŽ VODNÁ	Jazero mieru,nádrž Úhorná		2030/1	9. 3. 1973	R-ONV SP.N.VES 41/73

Nehnutelnosti vytypované na vyhlásenie za NKP:

Katolícka fara a hospodárska budova, Námestie, súp. č. 209, parc. č. 51

Obecný dom, Námestie, súp. č. 1, parc. č. 1

Dom meštiansky a hospodárska budova, Námestie súp. č. 115, parc. č. 469

Dom meštiansky, Dolná 168, parc. č. 86

Dom meštiansky, Dolná 169, parc. č. 82

Budova obecných lesov, Námestie 368, parc. č. 463

Baroková nemocnica s kaplnkou, Banská 226, 227, parc. č. 170/1,170/2, 170/3

Dom ľudový, Námestie 366 parc. č. 460

Dom ľudový, Námestie 365 parc. č. 458

Dom ľudový, Rožňavská 51, parc. č. 591

Dom ľudový, Zelená 128, parc. č. 714

Dom ľudový, Zelená 122, parc. č. 484/1

Dom ľudový, Medená 155, parc. č. 858

Kaplnka Sv. Jozefa, Partizánska, Bez súp. č., parc. č. 973/13

Kaplnky zastavení a kaplnka Navštívenia Panny Márie, parc. č. 334, 2780, 2710 a ďalšie...

(Bližšia špecifikácia je uvedená v tabuľke s oranžovým záhlavím, ktorá je prílohou k mape č. 3 - rozbor pamiatkových hodnôt. Na tejto mape sú vyznačené oranžovou farbou ako objekty kategórie BA).

3. nehnuteľnosti s pamiatkovou hodnotou (ich zoznam a bližšia špecifikácia sú uvedené v tabuľke s hnedým záhlavím, ktorá je prílohou k mape č. 3 - rozbor pamiatkových hodnôt).

4. historické objekty s novodobou upravenými fasádami

5. ďalšie objekty nachádzajúce sa na pamiatkovom území, rešpektujúce prostredie, dočasné objekty a pod (na mapách sú vyznačené sivou farbou).

6. nehnuteľnosti s rušivými prvkami v prostredí pamiatkovej zóny (ich zoznam a bližšia špecifikácia sú uvedené v tabuľke s fialovým záhlavím, ktorá je prílohou k mape č. 3 - rozbor pamiatkových hodnôt).

7. zeleň s pamiatkovou hodnotou (jej zoznam a bližšia špecifikácia sú v tabuľke so zeleným záhlavím, ktorá je prílohou k mape č. 3 - rozbor pamiatkových hodnôt).

F.1.7. Archeologické náleziská a miesta pod zemou ako pozostatky zaniknutých stavieb

Kataster Smolníka je zaujímavý najmä z hľadiska montánnej archeológie. Kopec Rotenberg, na severovýchode od intravilánu, je priaznivým horninovým typom, ktorý umožňoval zakladať početné štôlne vo svahu nad potokom, keďže na razenie tu boli dobré podmienky. Razenie štôlní a prácu v dobývkach, ktoré je možné vidieť pri návšteve štôlní na Rotenbergu, môžeme zaradiť možno už do 14. a neskorších storočí. O existencii baní na smolníckom Rotenbergu svedčí zmienka z roku 1497. Aj v 16. storočí sa na Rotenbergu ťažilo, v inventári smolníckych baní z roku 1634 sa uvádza aj činná dedičná štôlna Rotenberg, z ktorej boli vyhlbené tri šachty, v čase vyhotovenia súpisu už zatopené. Štôlne a dobývky na Rotenbergu sú znamenitým reprezentantom smolníckeho baníctva medených rúd. Niektoré ich časti boli pravdepodobne razené ešte ručným spôsobom, zvyšná časť pomocou ručného vrtania, s použitím strelného prachu. Na viacerých miestach je možné študovať postupy pri dobývaní a iných baníckych činnostiach. Areál štôlní na Rotenbergu patrí medzi najcennejšie banské technické pamiatky na Slovensku.

Územie pamiatkovej zóny je archeologickým náleziskom, na ktorom sa dá predpokladať výskyt archeologických nálezov a pozostatkov zaniknutých stavieb z obdobia najneskôr od

14. storočia. Ide najmä o okolie stredovekého rím. kat. kostola sv. Kataríny, kde ešte na barokových mapách je jasne zobrazené jeho ohradenie, v ktorom sa nachádzal prikostolný cintorín. Ďalšou zaujímavou lokalitou je areál Komorového dvora, kde sa v prameňoch spomína opevnenie, dokonca aj s vodnou priekopou. Predmetom záujmu archeológie je i lokalita starého, tzv. morového cintorína so starou nemocnicou, a tiež lokalita zvaná Zámoček (mimo pamiatkovú zónu), v prípade ktorej mohlo ísť o strážnu stavbu, ktorá kontrolovala cestu z Krásnej Hôrky do Gelnice v údolí potoka. Doposiaľ neboli v Smolníku v území pamiatkovej zóny vykonané žiadne archeologické výskumy, a tak sa o staršej, zaniknutej zástavbe dozvedáme len z archívnych prameňov, ktoré nie sú overené v teréne.

F.1.8. HISTORICKÁ ZELEŇ, plochy záhrad a parkov

V pamiatkovom území sa nenachádza samostatný objekt historickej zelene, vyhlásený za kultúrnu pamiatku v zmysle ustanovení pamiatkového zákona. Všetky ostatné plochy zelene v ich plošnej a priestorovej štruktúre sú súčasťou systému zelene pamiatkového územia. Systém zelene je ako celok jednou z pamiatkových hodnôt pamiatkového územia. Na skúmanom území tvorila zeleň významnú súčasť celkového urbanistického konceptu pravdepodobne od 2. polovice 19. storočia. Katastrálna mapa z roku 1868-1869 zobrazuje podstatnú časť zelene tvorenú úžitkovými záhradami (ovocné a zeleninové), vyplňajúce takmer zadnú polovicu parciel väčšiny meštianskych domov. Verejná okrasná zeleň ešte nebola pravdepodobne založená, lebo katastrálna mapa ju nezobrazuje. Zeleň v centrálnej časti námestia v okolí rímsko-katolíckeho kostola je už zobrazená na olejomalbe z roku 1840. Líniová zeleň v uličných stromoradiach bola založená na prelome 19. a začiatku 20. storočia. Na fotografiách po požiari sú pred Tabakovou továrňou mladé stromy, ktoré však požiar výraznejšie nepoškodil.

Ortofotomapa z roku 1950 zobrazuje okrem zelene ovocných záhrad aj ďalšie cielene založené výsadby. Na mape je viditeľná už vrastlá zeleň na námestí štvorcového pôdorysu. Boli to listnáče vysadené po obvode rímsko-katolíckeho kostola v pravidelnom rytme. Ďalej to bolo stromodie pred Tabačkou – pravdepodobne lipy tvarované rezom na „hlavu“. Mapa zobrazuje aj vzrastlé stromy v okolí súčasného hotela Alžbeta a solitéry v severovýchodnej časti námestia. Severne od Tabačky je už založená menšia sadovnícka úprava s centrálnym kruhovým záhonom, a na ktorý sa lúčovito napájali diagonálne chodníky. Priestor bol celý zatrávený s menším množstvom solitérnych stromov, s nepravidelnou výsadbou. Podstatnú časť zelene tvorili úžitkové záhrady v zadných častiach domov, kde sa pestovali ovocné stromy a zelenina. Na záhrady nadväzovali väčšie lúčne plochy a polia ktoré obklopovali celé mesto v údolí. Polia po obvode vymedzovali väčšie zapojené lesy.

Nosnými prvkami systému zelene v pamiatkovom území sú:

1. líniová výsadba pred budovou Tabakovej továrne;
2. výsadba v okolí obecného úradu na námestí;
3. porastový veniec v okolí rímsko-katolíckeho kostola;
4. samostatná parková dispozícia vo východnej časti námestia;
5. zelená plocha vo svahu pred hostincom Alžbeta
6. solitérne stromy na námestí;
7. plošná a priestorová porastová štruktúra dvorov a záhrad;
8. pobrežná vegetácia potoka Smolník

System zelene pamiatkového územia nesie mestotvorné znaky (uličné stromoradia, líniové trávnaté pásy, malé sadovnícky upravené plochy v uličnom interiéri). V pamiatkovej zóne je prítomný aj vidiecky typ ozelenenia (plochy dvorov a záhrad).

F.1.9. Prvky uličného interiéru a uličného parteru

Historické centrum Smolníka si, napriek zmene štatútu mesta na obec v čase I. ČSR, zachovalo svojskú atmosféru spišského malomesta z prelomu 19. a 20. storočia. Zachovalo si takmer nenarušený priestor námestia a z neho vybiehajúcich ulíc. Na námestí sa zachovali budovy malomestského typu, orientované hlavnými fasádami a vstupmi do námestia, a tiež budovy typu banického ľudového domu, ktoré sú určujúce v ďalších častiach sídla a dávajú mu vidiecky charakter. Uličné interiéry sú zmesou týchto dvoch charakterov sídla. V niektorých prevláda mestský, v niektorých vidiecky charakter.

Za uplynulé storočie prešla výraznou zmenou plocha námestia a cesta cez neho vedúca, a to pretvorením úrovne terás a úpravou povrchov. Cesty a niektoré pojazdné chodníky sú vyasfaltované, veľká plocha pred historickým hostincom, kde sa dodnes konajú trhy, je vydláždená. Veľká časť plochy námestia však dodnes má trávnatý povrch tak, ako tomu boli aj v minulosti. Partery v pamiatkovej zóne majú tiež zmiešaný malomestsko-vidiecky charakter. Niektoré z obchodných prevádzok na námestí a v jeho blízkosti si zachovali i tradičné drevené výklady s obložením.

Výraznou chybou a rušivým prvkom v uličnom interiéri je prevýšená vozovka v časti Rožňavskej ulice a tiež pri vyústení Dolnej ulice do námestia. Toto prevýšenie si dokonca z hľadiska bezpečnosti vyžiadalo osadenie zvodidiel. Ulica mestského charakteru s chodníkom na prechádzku, sa tak zmenila na úzky koridor na presvetlenie prízemí domov. So zastavením vývoja sídla súvisí i zánik dláždených chodníkov a v prípade úseku pre Tabakovou továrňou dokonca jeho uzavretie oplotením.

F.2. PAMIATKOVÉ HODNOTY ÚZEMIA NEHMOTNEJ POVAHY

Smolník takmer 600 rokov patril k najväčším producentom medi v Uhorsku. Postupne sa tu ťažilo zlato, meď, striebro i železo. Najvýznamnejšia však bola ťažba medi a striebra ako vedľajšieho produktu. V 14. storočí tu už bola mincovňa a mesto získalo privilégiá slobodného kráľovského mesta. Meď zo Smolníka sa vyvážala do Nemecka, Poľska, Holandska a ďalších krajín. Už v 18. storočí sa tu začala získavať meď vyzrážaním banskej vody. Vtedy patril Smolník k najvýznamnejším medeným oblastiam v Európe. Neskôr (po r. 1870), po vyťažení na meď bohatých častí ložiska, sa ťažba sústredila na pyrit, ako surovinu na výrobu kyseliny sírovej. Ložisko bolo zatvorené v roku 1990. Ťažba a spracovanie medi sú pre sídlo určujúce, s nimi sa spája rozvoj i úpadok mesta, jeho stavebný vrchol i pád, rovnako ako demografický rozvoj i úpadok i národnostná a profesijná skladba obyvateľstva. Smolník bol multikultúrne mesto. V rozličných obdobiach tu vedľa seba žili Nemci, Slováci, Poliaci, Maďari a Židia. Táto tradícia pokračuje i v súčasnosti, keď po havárii atómovej elektrárne v Černobyli sem bolo presídlených niekoľko ukrajinských rodín. Z významných osobností, ktoré tu žili spomeňme dvoch učencov:

JURAJ (Georg) ERNEST MULTZ von Walda (1688-1748) – významný banský úradník a odborník pôsobiaci na Vrchnom inšpektorskom úrade v Smolníku počas jeho viac ako 150-ročnej existencie. V závere svojho života patril k najlepším banským expertom, akí v tom čase pracovali v štátnej banskej správe v habsburskej monarchii. V roku 1736 získal miesto viceinšpektora v Smolníku na základe rozhodnutia Dvorskej komory vo Viedni. Práve tu v Smolníku pracoval na ďalších dielach, ktoré postupne dokončoval, a to až do svojej smrti v máji 1748. Diela sa zachovali vo viacerých odpisoch. Jeho prvoradou úlohou v Smolníku bolo však riadenie celého spišského mediarskeho podniku, svoje diela písal len vo voľnom čase. Od roku 1747 do svojej smrti viedol aj banícku školu v Smolníku, na ktorej vyučoval praktikantov z vlastných rukopisov. Multz zomrel v Smolníku a pochovaný je v krypte rímskokatolíckeho kostola Sv. Kataríny.

prof. GABRIEL Corsan-AVENDANO, (1827– 1903) bol slovenský matematik, ktorý sa narodil v Smolníku. Študoval na Kráľovskej akadémii v Košiciach, právo na evanjelickom kolégiu v Prešove, banské vedy na Banskej a lesníckej akadémii v Banskej Štiavnici a napokon matematicko-fyzikálne a technické disciplíny na viedenskej technike. Spočiatku pôsobil ako gymnaziálny profesor v Košiciach a v Pešti, v roku 1872 získal súkromnú docentúru z fyziky na budapeštianskej univerzite. V rokoch 1872–1897 bol profesorom matematiky na vojenskej akadémii (Academia Ludovica) v Budapešti, od roku 1864 pôsobil ako člen korešpondent Maďarskej akadémie vied. Bol autorom celého radu stredoškolských učebníc a zbierok príkladov z matematiky. Zomrel a pochovaný je v Budapešti.

Do nehmotného kultúrneho dedičstva možno zaradiť i tzv. Duchovnú cestu, ktorej hmotné súčasti navrhujeme zapísať do Ústredného zoznamu a ďalšie prejavy religiozity baníckeho prostredia – úcta k Panne Márii, sv. Kataríne a Sv. Jozefovi, prejavujúce sa vo zvykoch i drobných sakrálnych stavbách, či výzdobe baníckych domov. Na sv. Katarínu sa pred hostincom konal výročný jarmok. Tradičným a najvýznamnejším cirkevným sviatkom v Smolníku, tak ako i v ďalších baníckych lokalitách spiško-gemerskej baníckej oblasti, bol sviatok Božie Telo. V tento deň postavili oltáriky na námestí na každej svetovej strane a obcou išla procesia, ktorá sa modlila pri týchto oltároch. Sviatok sa ešte slávil i v 50 – tých rokoch 20. storočia. Jeden z oltárikov bol pri dverách fary, druhý pri dverách hostinca, tretí pred dnešným penziónom Marianna a štvrtý pred Tabakovou továrňou.

Do nehmotného kultúrneho dedičstva patrí i miestna varianta nemeckého nárečia (mantáci) a tradičné miestopisné názvy v tomto nárečí. Pre územie pamiatkovej zóny sú to: Mutterbach – potok Smolník, Josefstadt, Rosenauer Gasse, Dolnia, Grunelsen Gasse, Kupfer Gasse, Berg Gasse, Barka Gasse, Stösser Mauth, Friedhof Gasse, Vorstadt atď. Tieto názvy, v pôvodnej nemeckej verzii i v Slovenskom preklade sa používajú dodnes.

F.3. VYHODNOTENIE PAMIATKOVÝCH HODNÔT ÚZEMIA A ODÔVODNENIE JEHO OCHRANY

I keď je dnes Smolník obcou, historicky bol mestom so znakmi zástavby mestského charakteru: plánovitosť, koncepčnosť pôdorysného rozloženia komunikačnej siete, situovanie urbanisticky určujúcich najvýznamnejších stavieb – kostol, radnica, viacpodlažnosť správnych a reprezentačných objektov a tiež aj obytnej zástavby, i keď v prípade Smolníka len v malom rozsahu. Mal aj dnes už neexistujúce fortifikačné stavby, predpokladaná v lokalite „Zámoček“, v okolí kostola a okolo Komorového dvora.

V území pamiatkovej zóny sme identifikovali nasledujúce urbanisticko-historické hodnoty: Zachovaná historicky vyvinutá urbanistická štruktúra čitateľná v pôdorysnej osnove pamiatkového územia: pretiahnutý rastlý pôdorys s hlavnou komunikáciou vidlicovo sa rozvetvujúcou na pravidelnom štvorcovom námestí; historicky vyvinutá uličná sieť rešpektujúca trasovanie ciest – Rožňavská a Dolná ulica ako smer na Gelnicu, Banská ulica ako pôvodný smer na Štós a Košice; rytmus zachovanej stredovekej parcelácie na založenom námestí; spôsob situovania objektov historickej štruktúry na parcelách, charakteristická intenzita zastavania pozemkov.

Zachovaná historicky vyvinutá silueta a panoráma prezentovaná vo významných interiérovo i diaľkových pohľadoch na pamiatkové územie determinovaná situovaním historických architektonických dominánt v pamiatkovom území; výškovým zónovaním - gradáciou historickej zástavby od centrálneho námestia po okrajové časti sídla; konfiguráciou terénu.

Zachovaná historicky vyvinutá objektová skladba pamiatkového územia, pozostávajúca z objektov NKP, historických objektov vhodne dotvárajúcich prostredie a objektov vytypovaných na vyhlásenie za NKP: radová uličná zástavba meštianskych domov i banických domov na námestí a v príľahlých úsekoch ulíc a rozvoľnená zástavba banických a ľudových domov v okrajových polohách; architektonické a urbanistické dominanty územia – solitéry; ostatná hodnotná historická zástavba z rôznych období, reprezentujúca obdobie svojho vzniku a rešpektujúca základné princípy historického urbanizmu v pamiatkovom území; zeleň záhrad a ostatných plôch; nosné prvky systému zelene; historicky vyvinutý komunikačný systém, plochy komunikácií a verejných priestranstiev.

Zachovaný historicky vyvinutý architektonický výraz zástavby pamiatkového územia: exteriérový výraz historických stavieb, nezastavaných plôch i prvkov uličného interiéru; piata fasáda – tzv. „strešná krajina“.

Ďalej sme v území pamiatkovej zóny identifikovali nasledujúce architektonicko-historické, a umeleckohistorické hodnoty:

Pôdorysná a dispozičná schéma objektov v pamiatkovom území: rozsiahlejšie verejné meštianske budovy a budova komorového domu ako súčasť radovej zástavby tvorenej individuálnou architektúrou s autentickou, dispozíciou podmienenou, funkciou, dobou vzniku a ich ďalším vývojom, stavebné a remeselnícke konštrukcie a prvky historických objektov v pamiatkovom území, najvýznamnejšie hodnoty meštianskej radovej zástavby: neskorostredoveké jadro, resp. jadro z obdobia raného novoveku, zvislé murované konštrukcie meštianskych domov prevažne prejazdneho typu, klenbové konštrukcie z obdobia renesancie a včasného baroka (valené klenby s lunetovými výsečami), barokové a klasicistické klenbové konštrukcie, suterénne priestory – častokrát najstaršie časti meštianskej zástavby; historické strechy - sedlové, valbové; historické krovové konštrukcie; historické komínové telesá; historické výplne otvorov, podlahové konštrukcie a iné hodnotné remeselnícke prvky; ostatné sakrálne, verejné a iné stavby – solitéry i začlenené v zástavbe – autentické konštrukcie determinované funkciou, dobou vzniku a ďalšími prestavbami a úpravami.

Hmotovo – priestorové riešenie a architektonický výraz exteriéru objektov NKP, historických objektov vhodne dotvárajúcich prostredie a objektov vytypovaných na vyhlásenie za NKP v pamiatkovom území: osadenie objektov na pozemku, výškové zónovanie zástavby – podlažnosť, výška korunnej rímsy a úroveň hrebeňa strechy, tvar základných hmôt objektu – členenie hmôt, gradácia, členenie fasád a tvar striech, historické architektonické tvaroslovie uplatnené na exteriéri objektov.

Ostatné historické architektonické prvky v pamiatkovom území: nezastavané plochy dvorov, zeleň.

Komplexné architektonické riešenie objektov v pamiatkovom území z hľadiska historického dokumentu: historické objekty prezentujúce dosiahnutú úroveň vývoja stavebných technológií a konštrukčných riešení v prostredí južného Spiša, objekty ako hodnotné doklady stavebno-historického a architektonického vývoja konkrétneho typologického druhu stavby od doby vzniku po súčasnosť.

Výtvarné a umelecko-remeselné prvky objektov NKP, historických objektov vhodne dotvárajúcich prostredie a objektov vytypovaných na vyhlásenie za NKP v pamiatkovom území: štuková architektonická výzdoba fasád, tesané historické kamenné prvky, kovové prvky. Ostatné výtvarné a umelecko-remeselné prvky v pamiatkovom území, drobné sakrálne ľudové plastiky v nikách na priečelí domov, barokový trojičný stĺp, kaplnky, kríže.

Kultúrne a pamiatkové hodnoty archeologických nálezov a nálezísk

Celá plocha PZ Smolník je evidovanou archeologickou lokalitou s nasledujúcimi hmotnými prameňmi: nehnuteľnými (obytnými či hospodárskymi) nálezmi dokumentujúcimi prvotnú nemurovanú zástavbu, nehnuteľnými nálezmi dokladajúcimi vývoj zástavby na jednotlivých parcelách, ako aj zmeny v parcelácii územia; murovanými konštrukciami najstarších stavebných fáz objektov sakrálnej architektúry; plochou príkostoného cintorína; plochou komorového domu, plochou staršieho morového cintorína, a hnutelnými nálezmi dokumentujúcimi materiálno kultúru meštianskej a baníckej domácnosti, ako aj inventár tunajších hutníckych dielní.

Všetky vyššie uvedené pamiatkové hodnoty vytvárajú jedinečný integrálny celok, v ktorom každá zo špecifikovaných hodnôt - okrem svojej osobitnej hodnoty – spolupôsobí a má nezastupiteľné miesto v jedinečnom a pre Smolník charakteristickom vzhľade a výraze. Pamiatková zóna tvorí podstatnú časť historického sídla so zachovanou urbanisticko-historickou štruktúrou. Požiadavky na zachovanie, obnovu a úpravu týchto hodnôt je nutné okrem všeobecných, ktoré sú súčasťou tohto materiálu, doplniť pri obnove jednotlivých objektov na základe formou samostatných architektonicko-historických výskumov, keďže územie pamiatkovej zóny je z tejto stránky neprebádané. Urbanisticko-historickú štruktúru skúmaného územia je nutné aj v budúcnosti rešpektovať tak, ako je charakterizovaná v rozborovej časti a ako sa zachovala do súčasnosti.

G. Zásady ochrany, obnovy a prezentácie hodnôt územia

Zásady ochrany pamiatkového územia Pamiatkovej zóny Smolník (ďalej aj „Zásady PZ Smolník“ alebo „Zásady“) **obsahujú** podľa § 29 zákona č. 49/2002 Zb. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov („pamiatkový zákon“) **požiadavky** na: primerané funkčné využitie územia, na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie, materiálovej a objektovej skladby, výškového a priestorového usporiadania objektov, architektonického výrazu, prvkov uličného interiéru a uličného parteru, historickej zelene, charakteristických pohľadov, siluety a panorámy, archeologických nálezísk, prípadne ďalších kultúrnych a prírodných hodnôt pamiatkového územia.

Zásady PZ Smolník sú verejným dokumentom, ktorý je zverejnený na oficiálnej stránke obce (www.smolnik.sk) a na stránke Pamiatkového úradu SR (www.pamiatky.sk - v sekcii na 'NA STIAHNUTIE'). Zásady sú zároveň právnym dokumentom, pretože o nich hovorí zákon - § 29 pamiatkového zákona.

Zásady sú:

1. dokumentom pre vykonávanie základnej ochrany pamiatkového územia, a teda majú slúžiť predovšetkým ako základný smerodajný podklad pre Krajský pamiatkový úrad Košice a v odvolacom konaní aj pre odvolací orgán - Pamiatkový úrad SR, ktoré v súčinnosti s orgánmi územnej samosprávy a s vlastníkami nehnuteľností rozhodujú v správnom konaní o zabezpečení zachovania pamiatkových hodnôt územia;
2. odborným a právnym dokumentom, ktorý má za cieľ definovať pamiatkové hodnoty PZ a utvoriť podmienky pre ich zachovanie na ploche celej PZ do budúcnosti a pre budúce generácie;
3. súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom pre spracovanie územnoplánovacej dokumentácie.

Okrem toho Zásady majú umožniť:

1. maximálnu možnú objektivizáciu rozhodovania Krajského pamiatkového úradu Košice v individuálnych správnych aktoch vo veciach, ktoré je možné principiálne upraviť v Zásadách, a definovať pravidlá, podľa ktorých Krajský pamiatkový úrad Košice ako špecializovaná štátna správa od 1. apríla 2002 postupuje;
2. transparentne riešiť rozpory, vznikajúce medzi uplatnením záujmov ochrany pamiatkového fondu a právami, povinnosťami a právom chránenými záujmami vlastníkov nehnuteľností;
3. prezentáciu zmyslu, opodstatnenia a cieľov ochrany pamiatkového územia v súvislosti so záujmami regionálneho rozvoja, budovania cestovného ruchu, skvalitňovania životného prostredia a iných cieľov.

Za historické urbanistické usporiadanie územia PZ Smolník pre účely týchto Zásad v súčasnej štruktúre považujeme stav, ktorý korešponduje so stavom, zdokumentovaným v katastrálnej mape z roku 1869, a ďalším vývojom, čitateľným na doplňovacej katastrálnej mape z roku 1923 a leteckej mape z prelomu 40. a 50. rokov 20. storočia.

Za historické nehnuteľnosti, konštrukcie a prvky pre účely týchto Zásad považujeme objekty, konštrukcie a prvky, ktoré boli postavené, resp. vznikli do roku 1950, pričom sú nositeľmi pamiatkovej hodnoty.

G.1. Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PZ Smolník

1. **Zachovať, chrániť a regenerovať historické urbanistické usporiadanie PZ Smolník, tvorené historickou pôdorysnou štruktúrou sídla, historickou parceláciou, pôdorysnou a hmotovou skladbou historickej zástavby, plochami historickej zelene, dominantami a vzájomnými kompozičnými vzťahmi jednotlivých prvkov a priestorov.**
2. **Základnou zásadou ochrany PZ Smolník je zachovanie všetkých pamiatkových hodnôt, koncentrovaných v pamiatkovom území.**
3. Pojem „**pamiatková hodnota**“ je definovaný v § 2 odseku 2 pamiatkového zákona - ako „súhrn významných historických, spoločenských, krajinných, urbanistických, architektonických, vedeckých, technických, výtvarných alebo umelecko-remeselných hodnôt, pre ktoré môžu byť veci predmetom individuálnej alebo územnej ochrany“.
4. Rozsah pojmu „pamiatková hodnota“ predstavuje súbor charakteristík jednotlivej veci, alebo súboru vecí – a to najmä: celistvosť (integrita), autenticita, kvalita, kvantita, forma, obsah, spôsob, doba vzniku, zmeny vplyvom času (patina, deformácia), vývoj, jedinečnosť, výskyt, funkcia, lokácia, typ, autor, kontext, materiál, vzťah a tiež vzájomné vzťahy medzi jednotlivými charakteristikami v možných kombináciách. **Celistvosť a autenticita** tvoria nosné charakteristiky rozsahu pojmu „pamiatková hodnota“.
5. Nositeľmi pamiatkových hodnôt pamiatkového územia sú jednotlivé nehnuteľné národné kultúrne pamiatky (ďalej aj „NKP“) a ostatné nehnuteľnosti v pamiatkovom území PZ Smolník (ďalej aj „nehnuteľnosti“), ktoré sú nositeľmi pamiatkovej hodnoty (najmä nehnuteľnosti, zaradené do kategórie historických objektov) a nositeľom pamiatkových hodnôt je tiež plošne vymedzené územie PZ Smolník ako urbanistický celok.
6. **Princíp zachovania materiálnej a ideovej autenticity** NKP a nehnuteľností ako historického originálu vyjadruje všeobecnú požiadavku na dôslednú ochranu hodnotnej hmotnej súčasti NKP a pamiatkového územia, so zachovaním jej podoby a formy, s rešpektovaním historického vývoja a premien jednotlivých NKP a nehnuteľností v pamiatkovej zóne.
7. **Princíp zachovania kontinuity** vyjadruje základnú požiadavku na uprednostňovanie takých materiálov, remeselných, technologických postupov a architektonických prvkov, ktoré sú pre NKP a nehnuteľnosti z hľadiska ich pamiatkových hodnôt charakteristické.
8. **Princíp zaistenia reverzibility** predstavuje požiadavku, aby všetky súčasné zásahy do hmotnej podstaty NKP a nehnuteľností mohli byť v budúcnosti odstránené bez podstatných úbytkov alebo iných vážnych narušení hmotnej podstaty NKP alebo historických nehnuteľností.
9. Na území PZ Smolník možno situovať len také stavby, prvky a zariadenia, ktoré svojím významom a charakterom budú aktívne umocňovať pamiatkové hodnoty priestorov PZ, bez porušenia ich mierky a autentického charakteru.
10. Základnou a všeobecnou požiadavkou je zásada zabezpečenia primeraného a vhodného funkčného využitia pamiatkového fondu na území sídla v súlade s jeho pamiatkovými hodnotami.
11. V nadväznosti na územie PZ aktívne podporovať, propagovať a vhodne regenerovať Mariánsku duchovnú cestu aj v extraviláne sídla – viac. v kap. F.2
12. V nadväznosti na územie PZ zachovať a aktívne využívať aj propagovať vodný banský

- system sídla – najmä kanál „Gróm“, v. n. Uhorná, šachtu Mária Terézia - viac. v kap. F.1.4
13. Koridor úzkokolejnej železnice v PZ zachovávať nezastavený s možnosťou vhodného líniového využitia v budúcnosti.
  14. Na ústrednom námestí riešiť problémy s nekonceptnou zeleňou a niveláciou terénu ´ad hoc´ navážkami – vhodne regenerovať autentický terén, systém chodníkov a celkový výraz námestia.
  15. Požiadavky kapitoly G.9 - o ochrane obrazu sídla - a ich súvisiace krajinno-plánovacie nároky preklopiť v blízkej budúcnosti v optimálnom rozsahu a forme do územného plánu sídla.
  16. Požiadavky na ochranu v ďalších kapitolách platia rovnocenne pre celé územie pamiatkovej zóny, ak nie je v texte uvedené inak. Niektoré požiadavky sú rozčlenené na osobitné požiadavky pre sektor A – kde prevláda zástavba malomestského charakteru a je žiaduce ju pri úpravách zachovať a posilňovať a pre sektor B – kde je situovaná rozvoľnená vidiecka zástavba, a kde treba dať dôraz na zachovanie charakteru vidieckeho sídla v montánnej krajine. Rozčlenenie územia pamiatkovej zóny na sektory je zrejmé z výkresu č. 4 v prílohe materiálu.
  17. Identifikácia v ďalšom texte použitého rozčlenenia stavebných objektov na kategóriu A, BA, BB, BC a C je zrejmá z výkresu č. 4 v prílohe materiálu.

G.2. Požiadavky na primerané funkčné využitie pamiatkového územia

1. Územie PZ Smolník, ktoré tvorí plošne podstatnú časť intravilánu sídla, má i naďalej tvoriť prirodzené centrum obce saturujúce väčšinu jeho sídelných funkcií. Vzhľadom na zjavnú a identifikovanú funkčno-výrazovú odlišnosť jednotlivých častí urbanistickej štruktúry PZ (viď. kapitolu F.1.6.4.) možno v jej území jednotlivé funkcie rozčleniť nasledovne:
  - a. **ústredné námestie (sektor A)** – funkcia kultúrno-spoločenská a administratívno-správna, funkcia centra lokálneho cestového / turistického ruchu, ale aj funkcia maloobchodná a tradične obytná v príslušných objektoch (domoradia po stranách námestia prevažne v hornej južnej časti).
  - b. **ulice Rožňavská, Dolná, Banská, Zelená, Medená (sektor A)** majoritne obytná funkcia a doplnkovo funkcia maloobchodu, drobných služieb, aj chalupárska, prípadne pestovateľská / drobnochovateľská.
  - c. **ulica Partizánska, Cintorínska, doliny Predmestia, Jozefovo mesto (sektor B)** – zmiešaná obytná a „chalupárska“ funkcia (rekreačného bývania), s možnosťami menších objektov cestového ruchu a doplnkovo, drobných služieb, prípadne pestovateľská / drobnochovateľská.
  - d. **areál Tabakovej továrne (sektor A)** – alternatívna poloha drobnej výroby (bez exhalátov, nepriaznivého vplyvu na ŽP), skladového hospodárstva, občianskej vybavenosti (obchodu a služieb) strednej veľkosti - bez vysokých nárokov na obsluhu, dynamickú alebo statickú dopravu.
2. Zmena funkcie v objektoch NKP a u ostatných historických nehnuteľností v PZ Smolník nesmie mať dopad na zachovanie pamiatkových hodnôt.
3. V prípade požiadavky na umiestnenie nových funkcií do objektov NKP a historických

objektov môžu v nich byť umiestnené len také nové funkcie, ktoré sa dajú zosúladiť s ich danosťami, charakterom, výrazom a pamiatkovými hodnotami a vyžadujú minimálne zmeny či zásahy do budovy, jej blízkeho okolia v kontexte s prostredím PZ.

4. Vkladanie novej funkcie do objektu v PZ je prípustné len vtedy, ak nespôsobí úbytok výpovedných pamiatkových hodnôt objektu. Dôsledky nového funkčného využitia objektov a priestorov v pamiatkovom území nesmú spôsobiť úbytok ich pamiatkových hodnôt alebo znemožniť ich vhodnú prezentáciu.
5. Pri využívaní objektov a priestranstiev v pamiatkovom území je nutné prihliadať k ich kapacitným a stavebno-technickým možnostiam tak, aby výsledné riešenie nenarúšalo pohľadovo, prevádzkovo alebo svojím technickým riešením hodnoty pamiatkového územia.
6. **Pri kontinuálne nezastavaných plochách v PZ Smolník** - verejné priestranstvá (námestia, ulice, úzke susedské uličky, či chodníčky) parkové plochy a nezastavané funkčné plochy historických dvorov, nádvorí a záhrad pri meštianskych, baníckych domoch a iných areáloch - **je potrebné zachovať ich historickú funkciu.**
7. Zachovať priechodnosť tradičných dvorov a prejazdov / priechodov objektov kategórií A a BA, BB (podľa označenia na výkrese č.4).
8. **Zachovávať stabilizovaný súčasný hustý a pestrý komunikačný systém v PZ a hierarchiu jednotlivých komunikácií** – hlavná V-Z cesta (Rožňavská-Dolná, II. triedy), vnútrosídlné cesty (Zelená, Banská, Partizánska, Medená, Hajdová) a sprístupňujúce uličky, systém chodníkov s nespevneným povrchom.
9. Zachovávať a udržiavať **funkčnosť historického banského vodného systému** (Gróm) a príp. ďalšie dnes nepoznané súčasti) ako špecifického a jedinečného technického dedičstva obce - nielen na ploche PZ, ale v celej jeho komplexnosti.
10. O zmene využitia objektov NKP vydáva rozhodnutie KPÚ Košice ako správny orgán.
11. **V prípade typických baníckych a meštianskych domov, u ktorých sa vyvinula iba obytná funkcia** je žiaduce ju zachovať - prípadné obchodné priestory, prevádzky služieb, drobnú remeselnú výrobu a iné nebytové prevádzky riešiť s ohľadom na pamiatkové hodnoty domu - jeho dispozície a fasád. Vytváranie obchodné parteru, či výkladov v autentických historických fasádach so zachovanými tradičnými uličnými oknami (proporciami, polohou, príp. aj výplňami) **je neprípustné u objektov kat. A, BA a BB**, u hodnotných objektov kat. B a C je to nežiaduce.
12. **U poschodových meštianskych domov** prioritne zachovávať obytnú funkciu na poschodiach, ktoré boli tradične určené na bývanie.
13. Typizované garáže alebo združené garážovacie objekty sú na území PZ Smolník vo všeobecnosti nežiaduce v polohe charakteristických uličných pohľadov neprípustné.
14. Rozšírenie plôch verejnej statickej dopravy (parkovacie plochy) riešiť mimo územia PZ.
15. **Nepripustné funkcie v PZ** sú funkcie poškodzujúce pamiatkové hodnoty územia - najmä priemyselná veľkovýroba, poľnohospodárska veľkovýroba, skladové hospodárstvo, výroba (solárnej) energie, dopravné areály, zariadenia služieb pre motoristov, monofunkčné parkovacie domy, veľkopredajné priestory a funkcie, ktoré vyvolávajú neprimerané sprievodné nároky na dynamickú alebo statickú dopravu.

G.3. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie

1. Zachovať, udržiavať a regenerovať historický pôdorys pamiatkového územia, ktorého základom je historicky vyvinutá uličná sieť, historicky vyvinutý zastavovací systém, štruktúra zástavby a jednotlivé objekty vo vzťahu k historicky nezastavaným pozemkom a plochám.
2. Predmetom ochrany pamiatkového územia sú vzťahy a proporcie medzi rôznymi mestskými priestormi a zeleňou, ako aj nezastavanými priestormi, ktoré majú ostať zachované.
3. **Asanácia je v princípe vylúčená** v prípade objektov NKP a historických objektov podkategórie BA. V prípade podkategórie BB je možná len z dôvodu havarijného stavebno-technického stavu. Realizovať asanácie objektov a hodnotných autentických častí historických objektov s odkazom na dopravné problémy a parkovacie nároky je neprípustné.
4. Zachovať, udržiavať a regenerovať **historickú parceláciu** (tvar, veľkosť, hustota a orientácia parciel) v jej vyvinutých nepravidelnostiach - ako základnú plošnú jednotku na území PZ Smolník.
5. Bezpodmienečne vylúčiť výstavbu nových obytných domov či iných plnohodnotných samostatných objektov v zadných častiach tradičných parciel historickej obytnej zástavby - teda **výstavba v druhom pláne je neprípustná**.
6. Rešpektovať **historickú uličnú čiaru V sektore A** vrátane jej nepravidelností. Priestorové usporiadanie pri obnove NKP, úprave nehnuteľností a novostavbách v tomto sektore nesmie presahovať ani ustupovať za historickú uličnú čiaru.
7. Pôdorysné a priestorové riešenie novej výstavby musí korešpondovať s historickou priestorovou štruktúrou (zastavovacím systémom) a parceláciou. Bezpodmienečne musí zohľadňovať princípy historického urbanizmu danej sídelnej časti. **V sektore A** pôjde o novostavbu v uličnej čiare zapojenú do uličného celku murovaným telesom brány alebo oplotením s bránou. **V sektore B** pôjde o individuálne situovanú stavbu podľa daností pozemku, obkolesenú voľným pozemkom (dvor, záhrada).
8. Novostavby sa majú spravidla realizovať prednostne na mieste zaniknutej historickej zástavby. V prípade novostavby na historicky nezastavanom pozemku pôdorys novostavby musí analogicky rešpektovať tradičnú zastavovaciu schému v danom území a nesmie výrazne prekročiť tradičnú mieru zastavanosti parciel v danej časti PZ.
9. **Novostavby sa odporúčajú na definovaných rezervných plochách R1, R2 a R3** - podľa podmienok v kapitole G.4.6 – na výkrese č. 4 značené modrou šrafážou.
10. Vytváranie novodobých cestných komunikácií na území PZ je neprípustné. Zástavba plôch historických komunikácií a verejných priestranstiev je v PZ Smolník neprípustná.

G.4. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu hodnotnej objektivej skladby pamiatkového územia

1. Zachovať a udržiavať objektívnu skladbu pamiatkového územia pozostávajúcu z národných kultúrnych pamiatok (NKP) a ostatných autentických historických objektov (kat. B) - tvoriacich historické sídelné usporiadanie PZ Smolník.

2. Zachovať solitérne postavenie a dominantné, resp. akcentujúce pôsobenie objektov NKP na ploche ústredného námestia, ako aj objektu obecného úradu, navrhovaného na vyhlásenie za NKP.
3. V optimálnom rozsahu zachovať a regenerovať funkciu dvorov a záhrad banických ľudových i meštianskych domov – ich plochy zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene. Je potrebné zachovávať a regenerovať záhradný charakter plôch na konci ich parciel, s možnosťou výstavby drobných hospodárskych objektov (do 40m²) v tradičných a nekolíznych polohách (zväčša solitérnych) voči domu na parcele, susedným objektom, a zohľadňujúc terénne danosti aj charakter konkrétneho pozemku.
4. Pri stavebných úpravách objektov a plôch v PZ je žiaduca úprava identifikovaných rušivých atribútov jednotlivých objektov, či úprav verejných priestranstiev a komunikácií tak, aby sa eliminoval ich nepriaznivý vplyv na pamiatkové hodnoty PZ, objektov NKP a ich prezentáciu.
5. Základným princípom, ktorý je nutné rešpektovať pri zásahoch do objektov v pamiatkovom území, je princíp autenticity a reverzibility. Prípadný zásah, nová konštrukcia, susedná alebo súvisiaca novostavba majú byť realizované takým spôsobom, aby ich bolo možné v budúcnosti odstrániť bez poškodenia kultúrnej pamiatky alebo historickej nehnuteľností v pamiatkovom území.
6. Na ploche pamiatkového územia neuplatňovať typologické druhy stavieb a areálov, ktoré nie sú v súlade so zachovaním pamiatkových hodnôt územia – najmä nie objekty s neprípustnou funkciou podľa bodu G.2.15.

G.4.1. Požiadavky diferencovaného prístupu k ochrane, obnove a údržbe objektov

Objektovú skladbu PZ Smolník tvoria národné kultúrne pamiatky (NKP) a ďalšie nehnuteľnosti v pamiatkovom území rozdelené do kategórií (viď kap. **F.3** - kategorizácia objektov - vyznačená vo výkresoch 3 a 4):

- národné kultúrne pamiatky;
  - historické objekty v PZ;
  - ostatné nehnuteľnosti v PZ;
  - dvory a záhrady na parcelách banických aj meštianskych domov;
  - historická zeleň územia - tvorená komponovanými plochami zelene verejných priestranstiev a cintorínov, stromovými alejami uličných interiérov a zeleňou dvorov a záhrad banických aj meštianskych domov;
  - plochy historických komunikácií (ciest, uličiek, chodníkov, železnice) a verejných priestranstiev;
  - plochy vodných tokov a historických kanálov.
- A. Národné kultúrne pamiatky (NKP)** - sú objekty zapísané v Ústrednom zozname pamiatkového fondu Slovenskej republiky (ďalej len „ÚZPF“). Objekty NKP požívajú najvyšší stupeň ochrany v zmysle pamiatkového zákona, pre svoje zachované významné architektonicko-historické, umeleckohistorické, urbanistické a ďalšie hodnoty. Pri ich ochrane, obnove alebo údržbe je potrebné dôkladne poznať ich stavebný vývin, rozlišovať

mieru zachovania originálu stavebných konštrukcií a detailov, ako aj potenciál a dôsledky ich súčasného alebo plánovaného využitia. Z týchto dôvodov je potrebné zámer obnovy hodnotiť z hľadiska realizovaných výskumov alebo ho podmieniť vypracovaním výskumov v zmysle pamiatkového zákona a vyhlášky MK SR č. 231/2014. V mnohých prípadoch je tiež potrebné vypracovať prípravné dokumentácie ako statický, dendrologický posudok alebo posúdenie a návrh sanácie porúch. Až na základe získaných poznatkov je možné pristúpiť k optimálnemu posúdeniu navrhovaných zámerov, architektonických a stavebných riešení. Najvhodnejšou metódou pri obnove NKP je metóda konzervačná, rešpektujúca a prezentujúca maximum jej pamiatkových hodnôt.

B. Historické objekty v PZ – sú objekty postavené do roku 1950, ktoré predstavujú najmä pôvodný, resp. tradičný typ objektov so zachovaným historickým hmotovo-priestorovým usporiadaním (podlažnosť, výška objektu, tvar strechy), umiestnením na parcele, a historickým architektonickým riešením exteriéru (fasáda, strešná krytina a pod.), príp. aj so zachovaným historickým funkčným využitím. Po ich bližšom preskúmaní môžu byť tieto objekty navrhnuté na zápis do ÚZPF. V prevažnej miere ide o tradičné banícke ľudové domy, ale aj meštianske domy a verejné budovy na ústrednom námestí a a súvisiacich uliciach. Významnú časť tejto kategórie tvoria drobné stavby sakrálneho, či votívneho charakteru (kaplnky, kríže) a drobné technické objekty (historický vodný kanál a i.). V prípade kategórie historických objektov je potrebné zachovať a podľa možnosti regenerovať ich hmotovo-priestorové členenie a ostatné pamiatkové hodnoty exteriéru. Zároveň je však žiaduce dbať na fyzickú ochranu hodnotných historických prvkov interiérov.

- **Podkategória BA: Objekty vytypované na zápis do ÚZPF** – sú historické objekty kategórie B so zachovanými pamiatkovými hodnotami vo významnej miere, pre ktoré sa výhľadovo odporúča (po ďalšom, podrobnejšom posúdení Krajským pamiatkovým úradom alebo Pamiatkovým úradom SR) spracovať návrhy na vyhlásenie objektov za kultúrne pamiatky. K ochrane a obnove týchto objektov je potrebné pristupovať tak, aby ich pamiatkové hodnoty zostali zachované – v exteriéroch aj interiéroch v čo najväčšej miere. Objekty zaradené v podkategórii BA sú vymenované a popísané v tabuľke s oranžovým záhlavím v prílohe materiálu. Na výkrese 3. a 4. sú tieto objekty označené oranžovou farbou.

- **Podkategória BB: Objekty s pamiatkovými hodnotami** – pôvodné objekty (najmä meštianske a banícke ľudové domy) so zachovanou historickou hmotou, fasádami a ich prvkami (okná, dvere, komíny. Objekty zaradené v podkategórii BB sú vymenované a popísané v tabuľke s hnedým záhlavím v prílohe materiálu. Na výkrese 3. a 4. sú tieto objekty označené tmavohnedou farbou.

- **Podkategória BC: Objekty podporujúce charakter PZ** - pôvodné objekty (najmä banícke ľudové domy) so zachovanou historickou hmotou a urbanistickým založením v rámci parcely a PZ, ktorých výraz exteriéru bol po polovici 20. storočia výraznejšie upravený – potierajúc jeho architektonicko-historickú autenticitu. Na výkrese 3. a 4. sú tieto objekty označené svetlohnedou farbou.

C. Ostatné nehnuteľnosti v PZ – objekty postavené po roku 1950 alebo objekty, ktoré vznikli výraznou prestavbou historických stavieb - bez výraznejších individuálnych pamiatkových hodnôt. Ich architektonické stvárnenie nevykazuje pamiatkové hodnoty. Na výkrese 3. a 4. sú tieto objekty označené šedou farbou.

Podkategória X: Objekty s rušivými atribútmi – niektoré objekty v kategórii C a B viacerými svojimi charakteristikami (pôdorysným založením, výškovým a priestorovým usporiadaním, úpravou strechy, prípadne výrazom a povrchovou úpravou exteriéru či priečelia) vyznievajú v kontexte s pamiatkovými hodnotami územia PZ rušivo. Objekty s rušivými atribútmi je žiaduce v budúcnosti korigovať, eliminovať ich negatívne pôsobenie, a to v záujme ich optimálneho začlenenia do historickej urbanistickej štruktúry a obrazu PZ. Medzi objekty s rušivými atribútmi v PZ Smolník patria aj viaceré nevhodné úpravy verejných priestranstiev – úpravy ciest, terénu či chodníkov. Objekty zaradené v podkategórii X a sledované kategórie rušivých atribútov sú katalogizované v tabuľke s magentovým záhlavím - spolu s popisom ich rušivého atribútu a požiadavkami na ich vhodné, resp. nevyhnutné úpravy a korekcie. Na výkrese 3. a 4. sú tieto objekty označené magentovými značkami s indexami v evidovaných rušivých kategóriách.

G.4.2. Základné požiadavky na zachovanie a údržbu NKP

1. Podľa § 27 pamiatkového zákona je základná ochrana kultúrnej pamiatky súhrn činností a opatrení vykonávaných na predchádzanie ohrozeniu, poškodeniu, zničeniu alebo odcudzeniu kultúrnej pamiatky, na trvalé udržiavanie dobrého stavu vrátane prostredia kultúrnej pamiatky, a na taký spôsob využívania a prezentácie, ktorý zodpovedá jej pamiatkovej hodnote a technickému stavu.
2. Obnova kultúrnych pamiatok je jedinečný proces, založený na individuálnom prístupe ku konkrétne zdokumentovaným hodnotám, overeným a zisteným archívnym, pamiatkovým a iným výskumom, prípadne historickou dokumentáciou.
3. Výtvarné a umeleckoremeselné prvky kultúrnych pamiatok sú predmetom osobitného druhu obnovy – **reštaurovania**, podľa §33 pamiatkového zákona.
4. Obnova kultúrnej pamiatky sa riadi podľa príslušných ustanovení § 32 pamiatkového zákona, pričom ku každej z nich sa pristupuje individuálne.
5. Podľa odsekov 1 až 4 § 32 pamiatkového zákona:
  - (1) Obnova kultúrnej pamiatky (ďalej len „**obnova**“) je súbor špecializovaných umelecko-remeselných činností a iných odborných činností, ktorými sa vykonáva údržba, konzervovanie, oprava, adaptácia alebo rekonštrukcia kultúrnej pamiatky alebo jej časti s cieľom zachovať jej pamiatkové hodnoty. Obnovou na účely pamiatkového zákona sa rozumejú aj činnosti, ktoré nepodliehajú ohláseniu ani povoleniu podľa osobitného predpisu.
  - (2) Pred začatím obnovy je vlastník NKP povinný KPÚ predložiť žiadosť o vydanie rozhodnutia o zámere obnovy. Ak vlastník začne obnovu bez právoplatného rozhodnutia o zámere obnovy, KPÚ začne konanie o obnove vydaním oznámenia o začatí konania o obnove, ktoré doručí vlastníčkovi kultúrnej pamiatky a vyzve ho, aby práce až do vydania rozhodnutia zastavil.
  - (3) K žiadosti o vydanie rozhodnutia o zámere obnovy priloží vlastník zámer obnovy, ktorý obsahuje identifikačné údaje o kultúrnej pamiatke, majetkovoprávne údaje o kultúrnej pamiatke, plánované budúce využitie kultúrnej pamiatky a špecifikáciu predpokladaných zmien kultúrnej pamiatky.
  - (4) V rozhodnutí o zámere obnovy podľa odseku 2 KPÚ uvedie, či navrhovaný zámer je z hľadiska záujmov chránených týmto zákonom prípustný, a určí podmienky, za

ktorých možno predpokladaný zámer obnovy pripravovať a vykonávať tak, aby sa NKP neohrozila, nepoškodila alebo nezničila, najmä či tento zámer obnovy možno pripravovať iba na základe výskumov a inej prípravnej dokumentácie a projektovej dokumentácie. V rozhodnutí o zámere obnovy podľa odseku 2 KPÚ zároveň uloží vlastníčkovi kultúrnej pamiatky povinnosť oznámiť mu vopred začiatok obnovy a predpokladaný koniec obnovy.

G.4.3. Základné požiadavky na zachovanie a údržbu nehnuteľností v PZ, ktoré nie sú NKP

1. Podľa § 28 ods. 4 písm. b) pamiatkového zákona je vlastníčkovi nehnuteľnosti, ktorá nie je kultúrnou pamiatkou, a ktorá sa nachádza v PZ, povinný s nehnuteľnosťou nakladať a užívať ju tak, aby neohrozoval pamiatkové hodnoty NKP alebo PZ.
2. Požiadavky uvedené v týchto Zásadách sa v prípade nehnuteľností v PZ v zmysle § 32 ods. 7 pamiatkového zákona vo všeobecnosti vzťahujú najmä na zásady objemového členenia, výškového usporiadania a architektonického riešenia exteriéru jednotlivých nehnuteľností.
3. Úprava nehnuteľnosti na území PZ, ktorá nie je kultúrnou pamiatkou, sa riadi podľa príslušných ustanovení § 32 pamiatkového zákona, najmä odsekov 5 až 7:

(5) Pred začatím novej stavby alebo úpravy pozemku alebo stavby, ktorá nie je kultúrnou pamiatkou (ďalej len "**úprava nehnuteľnosti**"), ale sa nachádza v PZ, je vlastníčkovi takej nehnuteľnosti povinný vyžiadať si rozhodnutie KPÚ, a to predložením žiadosti o vydanie rozhodnutia o zámere úpravy nehnuteľnosti v PZ. Ak vlastníčkovi začne úpravu nehnuteľnosti v PZ bez právoplatného rozhodnutia o zámere úpravy, KPÚ začne správne konanie vydaním oznámenia o začatí úpravy nehnuteľnosti v PZ, ktoré doručí vlastníčkovi nehnuteľnosti, a vyzve ho, aby práce až do vydania rozhodnutia zastavil. Úpravou nehnuteľnosti nie je odstránenie stavby v pamiatkovom území.

(6) K žiadosti o vydanie rozhodnutia o zámere úpravy nehnuteľnosti v PZ priloží vlastníčkovi zámer úpravy nehnuteľnosti, ktorý obsahuje údaje o nehnuteľnosti, základné majetkovoprávne údaje o nehnuteľnosti, plánované využitie nehnuteľnosti a špecifikáciu predpokladaných plošných a priestorových zmien.

(7) V rozhodnutí podľa ods. 5 KPÚ uvedie, či navrhovaný zámer je z hľadiska záujmov chránených týmto zákonom prípustný, a určí podmienky vykonania úpravy nehnuteľnosti v PZ, najmä zásady objemového členenia, výškového usporiadania a architektonického riešenia exteriéru nehnuteľnosti. KPÚ zároveň určí, či tieto úpravy možno vykonať iba na základe výskumov a inej prípravnej dokumentácie a projektovej dokumentácie a uloží vlastníčkovi povinnosť oznámiť mu vopred začiatok úpravy nehnuteľnosti a predpokladaný koniec úpravy nehnuteľnosti.

4. **Pri úprave historických objektov v PZ** a objektov vytypovaných na zápis do ÚZPF je potrebné:
  - a) Zachovať pôvodnú historickú hmotu objektov, vrátane stratigrafie úpravy povrchov exteriéru (vrstvy stierok, omietok, náterov a pod.).
  - b) Zachovať historický výraz exteriéru, hmotnú a priestorovú skladbu objektov. Realizácie nadstavieb týchto objektov o ďalšie podlažia sú nežiaduce.

- c) Zachovať historické detaily exteriéru, najmä: architektonickú výzdobu, štýlotvorné prvky, výplne otvorov, dlažby, umeleckoremeselné a remeselné prvky, dekorácie a pod.
  - d) Pri novodobom zásahu, úprave, adaptácii zasahujúcej do exteriéru objektu klásť dôraz na kvalitu realizácie.
  - e) Novodobé zásahy, materiály a konštrukcie v exteriéri objektu podriaďovať historickým danostiam a výrazu objektu.
5. **Pri úprave historických objektov v PZ** a objektov vytypovaných na zápis do ÚZPF a je vhodné:
- a) Návrh úpravy realizovať na základe podrobného zamerania a pamiatkového výskumu, o ktorom rozhodne KPÚ v odôvodnených prípadoch, za účelom identifikácie pamiatkových hodnôt týchto objektov.
  - b) Rešpektovať historický nosný systém objektu, pri jeho nevyhnutnej sanácii aplikovať totožné alebo príbuzné technológie, minimalizovať mokré procesy.
  - c) Rešpektovať základné komunikačné riešenia a dispozíciu objektu; akékoľvek zmeny v tejto oblasti prinášajú značný úbytok pôvodnej hmoty.
  - d) Pri zmene spôsobu využitia a prezentácie prispôbiť nový režim architektonicko-historickému charakteru objektu.
  - e) Hodnotné prvky interiérov (výplne otvorov, kamenné články, kované zábradlia a i.) je žiaduce fyzicky zachovať *in situ* (na pôvodnom mieste); v prípade nutnosti ich výmeny je potrebné prvky zdokumentovať, a buď sekundárne použiť na inom vhodnom mieste alebo bezpečne deponovať v objekte.
6. **Neopodstatnené účelové asanácie historických objektov na území PZ sú neprípustné.** To platí aj pre autentické historické dvorové objekty hospodárskeho charakteru.
7. **Ostatné nehnuteľnosti v PZ** (kat. C) udržiavať v trvale dobrom stavebno-technickom stave vrátane ich prostredia a uplatňovať také úpravy a spôsob ich využívania, ktoré nie sú v rozpore s ochranou pamiatkového územia PZ. Pokiaľ sa u týchto objektov neidentifikuje rušivý atribút sú objekty tejto kategórie v území PZ vo všeobecnosti akceptované. Ich stavebná podstata však nie je chránená (nemá individuálne pam. hodnoty) a ako taká môže byť nahradená novou hmotou, ktorá však musí plne zohľadňovať pamiatkové hodnoty územia a všeobecné požiadavky týchto Zásad.
8. **Ostatné nehnuteľnosti v PZ** (kat. C) vhodne architektonizovať, t. j. korigovať ich exteriérové architektonické stvárnenie a materiálové riešenie (nevhodné povrchové úpravy fasád, nevhodné materiálové a farebné riešenie zastrešenia, nevhodné materiálové a tvarové riešenie výplní okenných a vstupných otvorov), prípadne aj hmotovo-priestorové riešenie (najmä tvar zastrešenia) s cieľom ich optimálneho začlenenia do historickej štruktúry PZ.
9. **U objektov s rušivými atribútmi** (podkategória X) je žiaduce eliminovať ich negatívne pôsobenie v záujme ich optimálneho začlenenia do historickej urbanistickej štruktúry PZ. Každú úpravu týchto nehnuteľností je potrebné posudzovať individuálne v kontexte okolitej časti pamiatkového územia, konkrétneho rušivého atribútu nehnuteľnosti, rozsahu zámeru úpravy a podobne. Objekty s rušivými atribútmi sú katalogizované v

tabuľke s fialovým záhlavím v prílohe Zásad - spolu s popisom ich rušivého atribútu a požiadavkami na ich vhodné, resp. nevyhnutné úpravy a korekcie.

G.4.4. Požiadavky pre plochy dvorov a záhrad baníckych aj meštianskych domov

Plochy dvorov a záhrad baníckych ľudových aj meštianskych domov pre potreby týchto Zásad nie sú taxatívne vymedzené. Ide o nezastavanú časť parcely, na ktorej stojí stavebný objekt alebo o samostatnú parcelu, ktorá bola historicky využívaná ako dvor a záhrada. Za plochy tejto kategórie považujeme aj záhrady pri objektoch inej funkcie či charakteru - fary, školy a pod.

1. V optimálnom rozsahu zachovať a regenerovať funkciu dvorov a záhrad baníckych aj meštianskych domov – ich plochy zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene.
2. Plochy dvorov, záhrad a ostatných voľných plôch neprestrešovať.
3. Vo dvoroch principiálne rešpektovať voľné pokračovanie historického prejazdu / priechodu alebo uličného vstupu na pozemok po celej dĺžke dvora.
4. Spevnenie dvorov viazať na funkčno-účelové využívanie jednotlivých dvorov, neuplatňovať romantizujúce novotvary. Zriaďovanie záhradných jazierok, či skaliek **neprimeraných rozmerov** (t.j. ak sa stanú dominantným a určujúcim prvkom záhrad) je **neprípustné / nevhodné** rovnako ako budovanie väčších bazénov, jazierok a iných cudzorodých zariadení.
5. **Na ploche záhrad baníckych a meštianskych domov je prípustné realizovať iba drobné / menšie (do 25-40m²) drevené a kombinované (drevo / tehla, hrazdené konštrukcie) stavby v tradičných resp. nekolíznych polohách - ako napr. záhradné domčeky, altánky, pergoly, kryté státi pre automobily, chlievy, menšie stodoly / dielne a pod. Pri návrhu týchto drobných stavieb uplatniť regionálnu architektonickú znakovosť jestvujúcich hospodárskych objektov v PZ a ostatné požiadavky týchto Zásad. Katalógové objekty sú v tomto zmysle nevhodné. **Výnimku z tohto pravidla tvorí možnosť regenerácie zaniknutej dvorovej zástavby a výstavby v polohách nevhodne prerušenej uličnej, resp. stavebnej čiary. Výstavba nových domov v polohách historických záhrad je v princípe vylúčená.****
6. Zachovať, udržiavať a regenerovať historický profil a niveletu terénu. Nevytvárať nové neopodstatnené betónové terénne terasy, vysoké oporné múry a pod. – okrem miest, kde je to nevyhnuté zo statických dôvodov. Na svahovitých parcelách sú prípustné nízke kamenné terénne múriky (najvhodnejšie z lokálnych hornín).
7. Pri úprave plôch exteriérov dvorových častí baníckych ľudových a meštianskych domov **v sektore A** - prejazdov, chodníkov, dláždených plôch - je potrebné v maximálnej možnej miere zachovať, využiť a regenerovať historický dlažobný materiál, rovnako aj jeho historickú niveletu, terénny profil a historický plošný rozsah dláždených plôch exteriérov. **V sektore B** je nežiaduce vytváranie súvislých dláždených plôch a chodníkov nad rozsah odkvapového chodníka a pešieho prístupového chodníka k domu. Vhodným materiálom sú prírodné ploché kamene, alternatívne ich kvalitné náhrady, prerastené trávou.
8. Nevyhnutné spevnené plochy, parkovacie státi realizovať na priepustnom podklade (napr. zatrávňovacie tvárnice, zhutnené prírodné – mlatové povrchy). Súvisle spevňovanie plôch dvorov na betónovom podklade je neprípustné.

9. Na ploche dvorov a najmä záhrad podporovať vzrastlú zeleň a voľné trávnikové plochy. Princíp úžitkových záhrad je možné ponechať pre širšie pestovateľské a drobnochvateľské účely s možnosťou výsadies ovocných drevín, avšak budovanie pestovateľských objektov (rozmerné skleníky, senníky, fóliovníky, pareniská, kompostoviská, a pod.) cudzorodej povahy a neprimeraných rozmerov sú na území PZ nežiaduce.

G.4.5. Všeobecné požiadavky pre novostavby a prístavby

1. Základnou požiadavkou pre novostavby a prístavby v PZ Smolník je zásada continuity – teda architektonické riešenie novostavieb musí korešpondovať s tradičným urbanistickým a architektonickým utváraním jednotlivých typov objektov a priestorov, a to pri vyváženom uplatnení tradičných materiálov a architektonických prvkov prostredia PZ.
2. Novostavba v PZ Smolník musí byť nositeľom takých architektonických kvalít, ktoré budú prínosom pre dané prostredie a budú ho dlhodobu pozitívne zhodnocovať. Novostavba sa nesmie svojím pôsobením negatívne alebo dominantne presadzovať na úkor historického prostredia a jeho pamiatkových hodnôt.
3. Novostavba na mieste zaniknutej stavby alebo na voľnej ploche aj každá nadstavba alebo prístavba historickej stavby má rešpektovať vzájomný vzťah medzi starým a novým, nemá vytvárať ich protirečenie. Koexistencia modernej architektúry (novostavieb) a historických stavieb sa má zakladať na vzájomnom súlade. Nová architektúra nesmie byť budovaná tak, aby sa mohla stať dôvodom a argumentom pre následné likvidovanie okolitej historickej zástavby.
4. **Pod pojmom regionálna znakovosť sa myslí znakovosť architektúry ľudového charakteru v dolno-spišskej banickej oblasti – materiály, tvary hmôt / dispozície, tvary a krytiny striech, úprava podbitia strechy, tvary otvorov a ich výplne a ďalšie regionálne detaily tohto typu architektúry.**
5. Tradičné architektonické princípy, najmä: zastavovacia schéma, uličná čiara, celková kompozícia, pôdorysné a priestorové usporiadanie, tvar a komponovanie stavebných otvorov v rámci fasád, orientácia, základný tvar strechy, materiálová skladba, farebnosť sú záväzné pre celé hmotné a priestorové usporiadanie prístavby, nadstavby alebo novostavby.
6. Novostavba alebo nadstavba v pamiatkovom území musí rešpektovať a zohľadňovať výškovú gradáciu okolitých a susedných historických objektov v ich autentickej podobe resp. skladbe. Novostavba nesmie byť najvyšším objektom vo svojom bezprostrednom okolí.
7. Novostavby resp. prístavby dvorových traktov meštianskych domov majú v základných princípoch regenerovať ich tradičnú objektovú skladbu. Tam kde regenerácia nie je objektívne možná musí pôdorys novostavieb a prístavieb analogicky rešpektovať tradičnú zastavovaciu schému a nesmie prekročiť obvyklý rozsah (miera zastavanosti, celkový objem), a polohu obdobných tradičných stavieb v území.
8. Navrhované novostavby a prístavby je nutné vyhodnocovať na základe overovania v predkladaných alternatívach, resp. architektonických štúdiách.

G.4.6. Požiadavky pre zástavbu na revitalizačných a rezervných plochách

V rámci územia PZ Smolník sú definované 4 revitalizačné, resp. rezervné plochy pre usmernený rozvoj zástavby v pamiatkovom území ako aj pre zachovanie aj podporenie jej urbanisticko-historických pamiatkových hodnôt. Jednotlivé plochy sú plošne vymedzené na Výkrese 4. modrou šrafúrou.

Revitalizačné a rezervné plochy a ich regulatívy:

- 1. R1: revitalizačná plocha medzi Tabačkou a potokom Smolník;** parcelné vymedzenie: 88/1, 88/5, 88/19, 88/20, 88/21, 88/23, 88/25, 89/1, 89/2, 89/3, 89/4, 91/2, 91/9, 889/1, 890/3. V južnej časti je to plocha hospodárskeho zázemia bývalej Tabakovej továrne, v súčasnosti s tromi nevyužitými skladovými objektmi v individuálnom vlastníctve. V severnej časti je to plocha nezastavaných obecných pozemkov a nové multifunkčné ihrisko, všetko v majetku obce. V minulosti sa na týchto plochách nachádzala budova, tzv. Palatínovo divadlo, a park Tabačky, zvyšná časť bola nezastavaná. Lokalita je vhodná na komplexnú revitalizáciu. Prípustná je asanácia, prestavba, dostavba. **Vhodné funkcie: občianska vybavenosť, šport, rekreácia.** V južnej časti, v nadväznosti na mestotvorný objekt bývalej Tabačky je prípustná aj iná funkcia na základe individuálneho posúdenia správneho orgánu. Odporúčaná podlažnosť v južnej časti 2 + obytné podkrovie, v severnej 1 + obytné podkrovie. Prípustná zastavanosť objektmi (1 až 2 + P), bez komunikácií a ihrísk je do 20% plochy územia. Minimálne 40% plôch bude nespevnených, určených pre zeleň.
- 2. R2: rezervné plochy v strednej časti Partizánskej ulice;** parcelné vymedzenie: 803, 804/2, 804/3, 804/4, 805/2, 807, 814/1, 814/2, 814/3, 814/4. V súčasnosti sú plochy buď nezastavané, alebo zastavané hmotovo nevhodnými objektmi, alebo objektmi so zlým fyzickým stavom. Lokalita je vhodná na revitalizáciu. Prípustná je asanácia, prestavba, dostavba, novostavba. **Vhodné funkcie: bývanie / rekreačné bývanie.** Rezervné plochy sú vhodné pre výstavbu 4-6 menších, solitérnych obytných, al. rekreačných domov. Prípustná podlažnosť 1 + obytné podkrovie, max. pôdorysný rozsah – do 80 m², tvar strechy – valbová, polvalbová, štítová. Prípustná zastavanosť objektmi (1 až 1+1), bez úrovňových spevnených plôch je do 30% plochy územia. U nových objektov sa očakáva dôsledné uplatnenie regionálnej znakovosti.
- 3. R3: rezervné plochy medzi hlavným cintorínom a potokom Smolník** v západnej časti PZ, Cintorínska ulica, parcelné vymedzenie: 672, 673, 674/3, 680, 681, 1108/1, 1108/2, 1109, 1110, 1111. V súčasnosti sú plochy nezastavané. Prípustná je asanácia, prestavba, dostavba, novostavba. **Vhodné funkcie: bývanie / rekreačné bývanie.** Rezervné plochy sú vhodné pre rozvoľnenú výstavbu 6 - 8 menších, solitérnych obytných, al. rekreačných domov. Prípustná podlažnosť 1+1, max. pôdorysný rozsah – do 120 m², tvar strechy – valbová, polvalbová, štítová. Prípustná zastavanosť objektmi (1 až 1+1), bez úrovňových spevnených plôch je do 20% plochy územia. U nových objektov sa očakáva dôsledné uplatnenie regionálnej znakovosti.
- 4. R4: revitalizačná plocha – bývalý starý, resp. morový cintorín na Baníckej ulici;** parcelné vymedzenie: 173/1. Plocha je v súčasnosti čiastočne zarastená krovínami a nekosená. **Vhodné funkcie: špecifická občianska vybavenosť, alebo oddych a rekreácia, s osobitným zreteľom na minulosť predmetnej lokality.** Osobitne je revitalizačná plocha vhodná pre **vytvorenie pietneho miesta alebo memoriálneho parku banskej obce** a jej okolia, s možnosťou prezentácie rôznych „pamätných“ artefaktov baníckej minulosti regiónu (s funkčnou väzbou na „starú nemocnicu“). Vhodné je aj prípadne vytvorenie oddychovo-

relaxačnej zóny s nutnosťou revitalizácie zelene a spevnených plôch. Na ploche nie je prípustná nová zástavba s výnimkou drobných a obslužných objektov reprezentačného charakteru, prípadne tematických objektov efemérneho (dočasného) charakteru. Predmetná plocha – R4 je vhodná na spracovanie koncepcnej štúdie jej možného využitia.

G.5. Požiadavky pre výškové a priestorové usporiadanie objektov

1. Na území PZ Smolník je potrebné rešpektovať výškové zónovanie zástavby a historickú priestorovú skladbu územia a jednotlivých historických objektov.
2. Pre zachovanie a ochranu výškového zónovania zástavby je neprípustná výstavba novodobých dominánt v podobe výškových objektov.
3. Rešpektovať výškové a tvarové členenie terénu - historická niveleta a profil terénu, ako doklad stáročného vývoja bývalého mesta (uličnej siete, námestia i dvorov a záhrad jednotlivých domov, koryto potoka Smolník) sú pamiatkovou hodnotou. Zároveň je žiaduce rehabilitovať historickú profiláciu terénu v miestach, kde bola nevhodne pretvorená - najmä nekoncepčné terasovité navážky na ploche námestia.
4. **Jestvujúce objekty v PZ nie je prípustné nadstavovať** o ďalšie podlažia, s výnimkou objektov, kde je autentická vyššia podlažnosť historicky doložená. Zároveň je nevyhnuté zachovať autentickú úroveň korunných ríms uličných fasád, resp. absolútnu výšku uličných fasád objektov kategórií A a B.
5. **Zástavbu v PZ Smolník je potrebné udržiavať celoplošne v prízemnej úrovni** - s výnimkou autentických poschodových objektov na námestí a v jeho blízkosti - tzn. **maximálna prípustná podlažnosť** nových a upravovaných objektov v PZ je jedno nadzemné podlažie (voči úrovni ulice) a zobytnené podkrovie + v klesajúcich svahoch možnosť využitia suterénu ako rovnocenného podlažia. **V sektore A** je výnimkou z tohto princípu rezervná plocha R1, **V sektore B** sa uplatňuje toto pravidlo bez výnimky. Polozapustené PP podlažia voči úrovni ulice nie sú žiaduce.

G.5.1. Požiadavky pre ochranu strešnej krajiny

Strešná krajina, nazývaná aj „piata fasáda“, je výraznou charakteristikou obrazu sídla. Tvoria ju jednotlivé strechy, ukončujúce štítové steny, komíny, ale aj všetky ostatné prvky striech, pričom je neoddeliteľne previazaná aj s podstrešnými priestormi a krovmi objektov.

1. Základnou požiadavkou zachovania a udržiavania dobrého stavebno-technického stavu striech je ich pravidelná základná údržba, s permanentným dôrazom udržiavania dobrého stavebno-technického stavu strešného plášťa.
2. Je nevyhnutné zachovať tradičný tvar historických striech vrátane všetkých charakteristických atribútov (sklon, presah, vyloženie nad rímsou, poloha hrebeňov a úžľabí, výška odkvapovej hrany, výška hrebeňa strechy, atika, štítové murivá a požiarne múry vrátane kovových výplní otvorov a pod.)
3. Zachovať a obnovovať aj všetky autentické detaily ukončenia historických striech - strešné okienka, komínové telesá, klampiarske prvky strechy aj štítových múrov a pod..
4. Pri obnove historických striech NKP a historických objektov je nežiaduce:

- meniť autentický tvar historických striech, sklon strešných rovín, výšku hrebeňa strechy;
  - upravovať nevhodným a neopodstatneným spôsobom priestorové vzťahy spodného okraja strešných rovín vo vzťahu ku korunnej rímse;
  - odstraňovanie aj nefunkčných komínových telies alebo historických komínových hlavíc;
5. Podkrovia všeobecne neboli využívané na plnohodnotné bývanie. Z tohto dôvodu je potrebné predpokladať, že ich využívanie bude musieť rátať s obmedzeniami, vyplývajúcimi z limitovaných priestorov podstrešia, a obmedzeniami v možnostiach priameho presvetlenia. Adaptácia podkrovia je teda prípustná len v takom prípade, ak strecha má dimenzie vyhovujúce k zmene funkcie.
  6. Prípustnosť adaptácie a spôsob presvetlenia podkrovných priestorov budú posúdené s ohľadom na pamiatkové hodnoty NKP, nehnuteľností v PZ a pamiatkového územia ako celku.
  7. Nové funkcie podkroví sú akceptovateľné, avšak adaptácie sú prípustné len ak nedôjde:
    - k porušeniu autentickej historickej krovovej konštrukcie;
    - k nevhodnej alebo nadmernej (neúmernej) perforácii strešného pláštá;
    - k nežiaducim novotvarom v strešnej krajine.
  8. Realizácia akýchkoľvek vstavieb do podkroví historických sakrálnych objektov je neprípustná.
  9. Ploché strechy novodobých objektov (dve obchodné budovy (parc. č. 541 a 50/3) je žiaduce optimálne architektonicky revidovať.
  10. Vhodný tvar strechy novostavieb v PZ musí dôsledne vychádzať z architektonického a historického kontextu strešnej krajiny historickej zástavby, musí architektonickým spôsobom zhodnocovať okolitú strešnú krajinu a nesmie pôsobiť rušivo (objem, výška, proporcie a typológia).
  11. Pre novostavby sú vhodné najmä sedlové strechy so sklonom od 30° - 42°. Ploché strechy a pultové strechy s plytkým spádom budú prípustné len v odôvodnených prípadoch – a spravidla iba u hospodárskych a obslužných objektov.
  12. U historických striech zachovať a u novostavieb upravovať presah vyloženia strechy vodorovným záklopom (resp. podbitím) z dosiek rovnobežných s fasádou alebo s omietanou úpravou.

G.5.1.1. Krov

1. Pri regenerácii a obnove historických krovových konštrukcií postupovať podľa zásady zachovania autenticity konštrukcií a prvkov, a podľa zásady materiálnej a remeselnej kontinuity – regenerácia a obnova krovových konštrukcií je založená na konzervácii autentických konštrukcií a prvkov, v prípade nutnosti lokálnej výmeny nezvratne poškodených prvkov je žiaduce použiť rovnaký materiál a remeselný postup.

2. Rozsah a spôsob lokálnej opravy poškodených krovových prvkov má navrhnúť odborne spôsobilá osoba - statik, v odôvodnených prípadoch aj podľa dendrochronologického posúdenia.
3. Chrániť všetky hodnotné historické krovy v objektoch NKP (pokiaľ sa zachovali) - historický konštrukčný systém spolu so všetkými autentickými súčasťami, spôsobom spájania prvkov, textúrou povrchu drevených prvkov, tesárskymi značkami a pod.. Zároveň sa odporúča adekvátne chrániť aj všetky ostatné historické krovy nehnuteľnosťami, ktoré vznikli tradičnou tesárskou technikou.
4. Na území PZ Smolník je žiaduce obmedziť vstavby do historických podkroví objektov NKP. Vstavba, ktorej realizácia si vyžaduje odstránenie podstatnej časti historického krovu v NKP je neprípustná.
5. Nové vstavby do priestorov historických podkroví je nutné realizovať maximálne v jednom podlaží, v prípade výškovo rozmerných krovov je možná realizácia otvorenej galérie v druhej úrovni.
6. Vstavby do podkroví primárne riešiť ako veľkopriestory s pohľadovo vnímateľnými krovovými konštrukciami. Minimálne je však pri vstavbách potrebné zabezpečiť možnosť revízneho prístupu k dôležitým miestam krovu (hrebeň strechy, päty krokiev, pomúrnice, komínové prieduchy, vnútorné žľaby, dažďové odpady a pod.)

G.5.1.2. Strešná krytina

1. Pri výmene strešnej krytiny alebo pri realizácii novej strechy použiť taký druh a materiál strešnej krytiny, ktorý vychádza z poznania objektu, pamiatkového výskumu alebo z miestnych analógií.
2. Uprednostňovať sanáciu pôvodnej strešnej krytiny (lokálnu výmenu) pred jej kompletnou výmenou.
3. **Štiepaný šindel** ako tradičný materiál je vhodný pre novostavby **v sektore B**, chalupy, a po individuálnom posúdení aj na historické a ďalšie objekty. Je nutné dodržiavať tradičnú technológiu výroby, spôsob kladenia, dôraz na kvalitu / trvanlivosť dreva. Štiepaný šindel je vhodný aj na objekty drobnej architektúry na celom území PZ (studne, altánky, chlievy a i.) na plochách záhrad a dvorov.
4. Najtypickejšou krytinou objektov v PZ, typickou pre strechy pochádzajúce z prelomu 19. a 20. storočia aj mladšie, a vhodnou aj tam, kde to vyžaduje statika historického krovu, je **ľahká vláknocementová krytina** z diagonálne kladených šablón (najmä v typickej sivej farebnosti a s možnosťou uplatnenia charakteristického kladačského vzoru). Vhodná farebnosť najmä svetlosivá, hnedá, výnimočne aj červená a antracitová.
5. Regionálne špecifické sú šablóny z medeného plechu (penzión Mariana), ktoré je nutné fyzicky zachovať. Môžu byť tiež príkladom pre novú krytinu pre NKP, príp. ďalšie hodnotné objekty **v sektore A**.
6. **Plechová krytina z falcovaného plechu** je vhodná v prípadoch dvorových objektov, v prípadoch základnej údržby či záchrany objektov. Používať výlučne hladký plech v pásoch (š. 50-100 cm), spájaný tradične klampiarskými metódami na stojaté / ležaté drážky, al. na "klik" systém. Povrchová úprava - rezná, predzvetralá, natieraná vo farbe sivej a hnedej - podľa situácie.

7. **Pálená skladaná krytina** tradičných tvarov (typic. francúzska, al. s plytkým dvojžliabkovým profilom) a spôsobu kladenia, prírodnej červenej, červeno-hnedej, ale aj okrovej farebnosti je v PZ vhodná iba na vybrané objekty po individuálnom posúdení KPU - majoritne na námestí pri objektoch meštianskeho výrazu.
8. U keramickej krytiny je vhodné aplikovať tradičné kladenie hrebenáčov a ukončujúcich škridlíc do maltového lôžka.
9. **V PZ Smolník sú nežiaduce** novodobé napodobeniny historických krytín z netradičných materiálov ako aj použitie nových druhov krytín, ktoré nemajú opodstatnenie na území PZ - napr. profilované (poplastované) plechové pláty imitujúce kusovú krytinu, trapézový plech, profily z vlnitých vlákno-cementových, alebo plastových dielcov, bitúmenové pásy, asfaltové šindle a i. Nežiaduce sú aj moderné či cudzorodé tvary pálených i betónových krytín (s vysokým profilom, románska a pod.) ako aj škridle netradičnej povrchovej úpravy (s vysokým leskom, glazované) alebo netypickej farby.

G.5.1.3. Strešné okná, vikiere, svetlíky a perforácia striech

1. Prípadné presvetľovanie podkroví sa musí riešiť u každého objektu individuálne s ohľadom na jeho pamiatkové hodnoty, ale aj s ohľadom na pamiatkové hodnoty PZ.
2. V PZ Smolníku sú strešné nadstavby (napr. aj formou pásových vikierov), strešné terasy či loggie neprípustné.
3. Zachovávať tzv. **transportné** ("rumpaľové") **vikiere** striech ako typický prvok strešnej krajiny PZ Smolník. Tvar a rozmery, ale aj spôsob umiestnenia tohto typu vikierov je žiaduce preberať aj pre novotvary presvetľovacích vikierov podkroví tradičných striech v PZ.
4. Pri novostavbách a prestavbách tradičných striech neuplatňovať v štítoch balkóny - **možné je však použitie vstavanej loggie / galérie do masívnej podlomenice strechy** - podľa historických predlôh, nutnosť adekvátne upraviť krov strechy.
5. **Strešné okná** je možné do verejného priestoru (do ulice, námestia) osadiť v rovine strechy, najviac v jednom rade, v primeranom množstve a rozmeroch (minimálna výpočtová hodnota presvetlenia v zmysle STN). Strešné okná nezdužovať do dvojíc či skupín, zároveň ich nie je nevyhnutné zaosovať podľa rytmu fasády, ale prednostne prispôbiť historickej krovovej konštrukcii.
6. **Vikiere** je možné navrhovať len v opodstatnených prípadoch, primeraných tvarov a proporcií, a iba v polohách mimo pohľadov interiérov ulíc a priestoru ústredného námestia. Nové okenné vikiere orientované do námestia sú neprípustné.
7. Vikiere komponovať vo forme kontextuálneho novotvaru, prispôbeného charakteru a proporciám strechy, s architektonicky zvládnutými detailmi a z tradičných materiálov. Vhodné sú najmä vikiere so subtílnou pultovou, sedlovou alebo valbovou striedkou.
8. Vikiere je prípustné umiestňovať v streche najviac v jednom rade, čelo vikierov musí byť ustúpené voči rovine fasády a ich šírka nesmie byť väčšia ako svetlosť tradičných okien poschodia pod strechou. V strechách s historickým krovom musí vikier krovovú konštrukciu rešpektovať.
9. Súvislé pásové vikiere a vikiere bez dostatočného vzájomného rozostupu sú v PZ Smolník neprípustné.

G.5.1.4. Štíty a štítové múry

1. Zachovať a obnoviť tradičnú povrchovú úpravu a hmotu štítových múrov.
2. Štítové murivá, parcelačné múry zachovať v kompaktnom stave - neperforovať štítové steny okennými a dvernými otvormi, už existujúce otvory nezväčšovať.
3. Štíty, štítové a parcelačné múry povrchovou úpravou nezjednocovať s fasádou – zachovať ich utilitárnu funkciu a výraz.
4. Tradičné historické štítové murivá povrchovo upravovať jadrovou, hrubo hladenou, najvhodnejšie len zatieranou omietkou bez farebných náterov, prípadne ich ponechať v režnej úprave bez omietky.
5. Koruny historických štítov nezvyšovať. Tvar ani sklon historických štítových múrov nemeniť nadstavovaním.

G.5.1.5. Komíny

1. Zachovávať všetky historické komínové telesá v podkroví aj nad strechou, rekonštruovať komínové hlavice do pôvodných, resp. tradičných historicky doložených tvarov.
2. Dôsledne chrániť pred zánikom historické združené komínové telesá v celej ich hmote a dispozícii historických domov. Nefunkčné komíny možno použiť pre vyústenie vzduchotechniky.
3. Nové komíny realizovať v omietanej alebo režnej tehlovej povrchovej úprave. V odôvodnených prípadoch je vhodná aj úprava komína v nadstrešnej časti z došteného prípadne šablónového, resp. plechového obkladu – typickej skladby a tvaru pre tento typ úpravy komína v PZ Smolník.
4. Perforácie historických striech a narúšanie ich plášťa vývodmi technologických zariadení je potrebné obmedziť na minimum. Kovové (nerezové) či plastové vyústenia vzduchotechniky alebo komínov v pohľadovo exponovaných polohách sú neprípustné.

G.5.1.6. Klampiarske prvky

1. V maximálnej možnej miere zachovať a obnoviť hodnotnú historickú klampiarsku dekoráciu, v prípade jej nadmerného poškodenia ju nahradiť dokonalými tvarovými a materiálovými kópiami.
2. Minimalizovať plochu oplechovania úžľabí, okrajov striech, vikierov a podobne, a podľa stavebnej tradície v PZ Smolník.
3. Nahrádzať klampiarske prvky z pozinkovaného alebo zinkového plechu prvkami medenými je nežiaduce. Možno však použiť napr. veľmi trvanlivý titan-zinkový plech (príp. patinovaný). V exteriérových polohách nepoužívať klampiarske prvky z plastu alebo poplastovaného plechu.
4. Oplechovanie parapetov okien v historických otvoroch nerealizovať z typizovaných produktov, ani s koncovými plastovými krytkami - ale ako štandardné remeselné klampiarske výrobky.

G.6. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu materiálovej skladby, architektonického výrazu a historických konštrukcií

G.6.1. Požiadavky na zachovanie pôvodných stavebných materiálov

1. Autenticita kultúrnych pamiatok a ostatných historických objektov a prvkov, čiže pôvodnosť, resp. tradičnosť v materiáli a jeho pôvodné remeselné spracovanie je chránená a musí byť zachovaná. Je nutné vyhnúť sa odstraňovaniu a neopodstatnenej náhrade historických materiálov alebo úprave znakov a prvkov, ktoré pamiatku a historické objekty charakterizujú.
2. Architektonické prvky, povrchové úpravy a stavebné techniky alebo doklady umeleckoremeselnej a remeselnej zručnosti, ktoré sú pre NKP a historické objekty charakteristické je potrebné zachovať.
3. Poškodené historické prvky NKP a historických objektov musia byť pri obnove opravené a nie vymenené. Výmena je možná len v prípade vážneho a nezvratného poškodenia originálu. Vymenené prvky alebo kópie sa musia s originálom zhodovať dizajnom, farbou, textúrou, členením, materiálom, konštrukciou a ostatnými vlastnosťami. Potreba náhrady chýbajúcich prvkov musí byť podložená dokumentáciou a exaktnými dôkazmi.
4. Čiastočné opotrebovanie a patinu povrchov a prvkov je vhodné zachovať ako doklad ich veku a autenticity. Čiastočné prirodzené starnutie, degradácia alebo opotrebovanie materiálov (patina) tvorí prirodzenú súčasť NKP i prostredia PZ a nemá byť odstraňovaná, pokiaľ rozsah, miera a stupeň starnutia, degradácie alebo opotrebovania materiálov nepresiahne objektívnu úroveň, nad ktorú nie je jej zachovanie žiaduce.
5. Chemické alebo mechanické ošetrenie, ktoré poškodzuje historický materiál alebo výsledok jeho pôsobenia na konkrétnom druhu historického materiálu nie je overený, nesmie byť použitý.
6. Fyzikálne procesy, spojené s obnovou, úpravou alebo prevádzkou objektu, nesmú zničiť alebo nadmerne opotrebiť historický materiál. Pri údržbe nepoužívať agresívne chemické prostriedky, ktorých vplyv na daný historický materiál nie je overený, a ktoré môžu objekt poškodiť.
7. Jedným z prioritných kritérií KPÚ pri posudzovaní vhodnosti zámeru obnovy NKP, či úpravy nehnuteľnosti v PZ Smolník je zachovanie a dôsledná obnova autentických konštrukcií a prvkov s použitím tradičných materiálov a technológií charakteristických pre dané územie, resp. objekt.
8. Pre obnovu povrchových úprav murovaných konštrukcií a vybraných zrubových konštrukcií sú rozhodujúcim materiálom maltové a omietkové zmesi, ako aj nátery na vápennej báze.
9. V prípade nezvratne poškodených prvkov (okien, mreží, atď.) je nutné tieto prvky zdokumentovať a podľa charakteru prvku bezpečne deponovať (v chránenom a suchom prostredí, resp. s optimálnou vlhkosťou pre drevené prvky) v danom objekte. Deponované prvky musia byť trvanlivo označené ako deponované - s popisom miesta ich pôvodného osadenia.

G.6.2. Všeobecné požiadavky pre použitie novodobých materiálov

1. Nové prvky, vložené do NKP alebo nehnuteľnosti v pamiatkovom území, vonkajšie úpravy alebo nové konštrukcie nesmú poškodiť historické a pre pamiatkové územie, NKP či nehnuteľnosť charakteristické materiály a konštrukcie, ani nesmú zásadným spôsobom meniť ich vlastnosti. Nové dielo, nový doplnok v NKP alebo na nehnuteľnosti sa má odlišovať od autentického, resp. tradičného, zároveň však musí byť prispôsobený v hmote, veľkosti, proporciách a v architektonických znakoch s dôrazom na ochranu celistvosti (integrity) objektov NKP a historických objektov. Podľa charakteru zásahu musí byť dodržaná zásada reverzibility.
2. U objektov NKP a historických nehnuteľností zásadne nepoužívať na povrchové úpravy stien, fasád a pod. cementové omietky, nástreky a iné novodobé omietkové a náterové hmoty (napr. akrylátové fasádne farby) s nízkym koeficientom paropriepustnosti, ktoré sú nepriedušné a spôsobujú vlhkostné problémy a degradáciu historických materiálov.
3. Dopĺňanie fasád historických stavieb i novostavieb dreveným, keramickým, lešteným kamenným obkladom, obkladmi z betónových dlaždíc, plastových dielcov, kovových obkladových šablón, dekoratívnych hrubozrnných stierok (ako napr. mozaiková omietka z mramorových a iných zŕn) a rôznych novodobých, prevažne umelých materiálov (bitúmenové pásy, živičné bridlice) je v PZ Smolník nevhodné, nakoľko tieto materiály v kontexte tzv. omietanej architektúry PZ vynievajú cudzorodo – netradične.
4. Pri úpravách je potrebné vylúčiť betón ako podkladnú vrstvu podláh na teréne, minimálne v styku s murivami.
5. Pri nevyhnutných konsolidujúcich, resp. sanačných zásahoch do oslabených alebo degradujúcich historických konštrukcií je rozhodujúce **používanie tzv. suchých procesov** – ako napr. tiahlá, vykľinovanie, protézovanie, príložkovanie, podvesenie, odvetrané konštrukcie soklov a podláh a i..
6. Pri úpravách a obnove v prostredí PZ Smolník je v zásade nevyhnutné **obmedziť plast ako materiál pohľadovo vnímaných konštrukcií**. Plast je materiál cudzorodej povahy, resp. výrazu v pamiatkovom prostredí. Táto požiadavka sa týka predovšetkým materiálu výplní okien, dverí, brán, klampiarskych prvkov, dažďových systémov, rôznych mriežok a pod.. Vylúčené je použitie **plastu ako materiálu pohľadovo vnímaných konštrukcií na objektoch tyu A, BA**. U ostatných objektov v PZ a na novostavbách možno použiť plast, avšak vo vhodnej povrchovej úprave.

G.6.3. Murivá a zvislé nosné konštrukcie

1. Základnou požiadavkou ochrany a obnovy historických murív a zvislých nosných konštrukcií je zachovanie ich hmotnej, konštrukčnej a materiálovej podstaty. Minimalizovať perforovanie historických murív, ako aj zväčšovanie alebo zamurovanie autentických historických dverných, okenných, resp. iných otvorov.
2. V prípade nutnosti sanácie staticky narušených NKP je potrebné v prípravnej fáze zabezpečiť komplexnú analýzu príčin statického narušenia a popis súčasného stavu jednotlivých konštrukcií z hľadiska ich mechanickej pevnosti a stability. Pri príprave a realizácii statického zabezpečenia použiť taký druh technologických a materiálových postupov a technických riešení, ktorými sa zabezpečí mechanická pevnosť a stabilita objektu s minimalizovaním negatívnych vplyvov na NKP.

3. Zo zásady zachovania kontinuity vyplýva prioritné použitie tradičných stavebných techník, stavebných materiálov, technologických a remeselných postupov (väzba, veľkosť, klad tehál či kamenného muriva) , ktoré zodpovedajú konkrétnej NKP či historickému objektu.
4. Pri obnove a údržbe historických konštrukcií trasovanie inžinierskych sietí a rozvodov alebo iných technických zariadení navrhnuť a viesť tak, aby sa minimalizovali zásahy do historickej hmoty.
5. Zachovať hmotnú podstatu nálezových situácií po odkrytí omietkových vrstiev (otvory, ostenia, konštrukčné prvky, odľahčovacie oblúky, portály, historické omietkové vrstvy, drevené prvky / preklady, výtvarná výzdoba, a iné prvky) a to aj v prípade, že nebudú prezentované.

G.6.4. Horizontálne nosné konštrukcie – stropy a klenby

1. Základnou požiadavkou ochrany a obnovy historických stropov a horizontálnych nosných konštrukcií je zachovanie ich hmotnej, konštrukčnej a materiálovej podstaty v najväčšej možnej miere.
2. Pri obnovách stropov rešpektovať a regenerovať ich historickú funkciu, konštrukčný princíp, príslušnú typológiu stropu a ich materiálovú podstatu.
3. Pri obnovách stropov a klenieb zachovať všetky tvaroslovné, dekoratívne a funkčné prvky stropných konštrukcií – profiláciu, štukovú výzdobu, záklopy, dekoratívne prvky, výtvarnú alebo farebnú povrchovú úpravu, historické vetracie, svetlíkové alebo iné otvory. Pri obnove nezvratne poškodených alebo chýbajúcich častí stropov použiť príslušný identický materiál, konštrukciu a následne aj identické povrchové úpravy nových častí.
4. Redukovať alebo nerealizovať nadmerné zaťaženie stropných konštrukcií, ktoré by mohlo mať za následok statické alebo stavebno-technické narušenie stropných konštrukcií alebo ich častí.
5. Minimalizovať realizovanie akýchkoľvek novodobých stropných podhľadových konštrukcií pod historickými stropmi v celej ploche stropu alebo jeho časti.
6. Klenby sú významným architektonickým, konštrukčným, remeselným a technickým stavebným dokumentom jednotlivých stavebno-historických období, ktorý je potrebné zachovať.
7. Pri obnove klenbových systémov zabezpečiť statickú bezpečnosť a zachovaný stavebno-technický stav klenieb (hlavne pri stavebných prácach, keď sú klenby odhalené a vystavené poveternostným vplyvom, alebo zachované historické klenby suterénov asanovaných objektov pred negatívnymi vplyvmi ťažkých stavebných mechanizmov alebo iných negatívnych vplyvov).
8. Pri obnove staticky narušených klenieb použiť také statické zabezpečenie, ktorého aplikácia vyžaduje minimálne stavebné zásahy do klenieb a úbytky historických materiálov klenieb – napr. stuženie pomocou kovových ťiahel. Mokré procesy ako železobetónové škrupiny, torkretáže a cementové mazaniny na rube klenby sú pre statické zabezpečenie klenieb vo všeobecnosti nevhodné (rozdielna tepelná rozťažnosť materiálov).

9. V klenbách je nežiaduce realizovať prierazy alebo otvory za účelom zmeny dispozície objektov, realizácie vertikálnych komunikácií – schodiská, výťahy a pod. Je neprípustné nadmerné zaťažovanie klenieb, ktoré môže ohroziť ich stavebnotechnický stav.
10. Je nežiaduce realizovanie akýchkoľvek novodobých stropných podhľadových konštrukcií pod historickými klenbami v celej ploche klenieb alebo ich časti.
11. Z hľadiska prezentácie klenieb je nežiaduce viesť pod klenbami alebo cez klenby (s výnimkou klenieb suterénov v minimálnej miere) rozvody a potrubia, klimatizačné zariadenia alebo iné technicko – prevádzkové zariadenia, ktoré by negatívne ovplyvňovali prezentáciu klenieb. Rovnako je nežiaduce dispozičné členenie historických zaklenutých priestorov sekundárnymi murovanými alebo inými priečkami.
12. Pri výbere druhu, typu a veľkosti osvetľovacích telies zohľadňovať historickú konštrukciu a typológiu stropných konštrukcií a klenieb.

G.6.5. Suterény

Historické suterény predstavujú významný stavebno-architektonický prvok najmä najstarších jednotlivých stavebno-historických období a sú významným stavebným, architektonickým, konštrukčným a remeselným dokladom, ktorý je potrebné zachovať, regenerovať a prezentovať.

1. Pri obnove suterénov alebo ich častí zachovať všetky historické stavebné konštrukcie a architektonické časti (materiálové zloženie murív a klenbového systému, tvar klenieb, murivá, klenbové oblúky, niky, historické vstupy a schodiská, povrchovú úpravu, vetrací systém, otvory a pod.).
2. Zachovávať a regenerovať pôvodný historický pôdorys suterénov a minimalizovať členenie suterénov novými sekundárnymi priečkami.
3. Pri obnove suterénov sa odporúča minimalizovať zmeny prirodzených klimatických pomerov ich prostredia a zabezpečiť funkčnosť historického prevetrávania.
4. Pri obnovách klenieb suterénov zachovať odtlačky maltového spojiva od podporného debnenia. U objektov NKP je neprípustné povrchovo upravovať klenby a murivá suterénov rôznymi omietkovými systémami, cementovo-betónovým vyplňovaním ložných škár klenieb a murív, rôznymi farebnými náterovými hmotami alebo takými nátermi či systémami, ktoré by mohli spôsobiť materiálovú degradáciu murív a klenieb, a ktoré by zároveň mohli zásadným spôsobom meniť historické vizuálne vlastnosti povrchov murív a klenieb suterénov.
5. Zachovať historické studne a murované vylievacie kanáliky situované v suterénoch pamiatok a na parcelách v bezprostrednej blízkosti NKP, a zabezpečiť ich optimálnu prezentáciu.
6. Pri obnovách podláh suterénov minimalizovať použitie mokrých stavebných procesov. Je nežiaduce použitie plošných monolitických betónových vrstiev a mazanín, alebo takých skladiel podláh, ktoré môžu dlhodobu negatívne ovplyvniť optimálny hydrofyzikálny režim podzemnej vody. V suterénoch NKP je žiaduce aplikovať plošne paropriepustné a dutinové konštrukcie podláh, ktoré budú v budúcnosti reverzibilne odstrániteľné bez úbytku pamiatkových hodnôt historických suterénov.
7. V architektonicko-historicky hodnotných suterénoch je neprípustné viesť rozvody, potrubia a iné technické zariadenia v historických vertikálnych a horizontálnych

stavebných konštrukciách (murivá a klenbový systém). Rozvody, potrubia a iné technické zariadenia je nutné (i v závislosti od využitia priestorov) umiestňovať na povrchu historických stavebných konštrukcií – je neprípustné zasekávať trasy do historických murív a klenieb. Potrubia, rozvody a iné technické zariadenia je možné a žiaduce viesť aj v pozíciách pod novými podlahami.

G.6.6. Balkóny, verandy

1. V prípade že sa tieto prvky v autentickej podobe nachádzajú v objektoch kat. A a B je nutné zachovať ich tvar, pôvodné tvaroslovné, konštrukčné a umelecko-remeselné prvky a materiálovú skladbu.
2. Historické balkóny a je neprípustné zasklievať alebo inak uzatvárať, zároveň je nežiaduce dopĺňať ich konštrukcie o neautentické pridané konštrukcie - pevné prestrešenia, podhlady, zateplenie, sňolamy a pod.
3. Je neprípustné vytvárať nové balkóny, pavlače a loggie na NKP a historických objektoch bez relevantnej historickej opodstatnenosti. Tieto prvky je **nežiaduce** orientovať do priestoru ulíc na ploche celej PZ aj u novostavieb, nakoľko tieto prvky sú v území PZ Smolník raritou (uplatňovanou iba na námestí a v uličnom priestore sa v minulosti neuplatňovali).
4. Zimné záhrady, príp. presklené drevené verandy, ktoré sú historicky doložené je možné regenerovať a obnoviť. U novostavieb a pri prestavbách tradičných domov (kat. B) je možné tieto prvky uplatňovať v striedanej forme a rozsahu a v kontextálnych / tradičných polohách. Tieto prvky sú u objektov podkategórií BA a BB prípustné iba ak nemenia podstatné znaky domu.

G.6.7. Schodiská

1. Zachovať, chrániť, regenerovať a obnovovať historické schodiskové konštrukcie ako súčasť objektov NKP a historických objektov vrátane ich konštrukčných, tvaroslovných a dekoratívnych súčastí (nosné vonkajšie a murivá, klenby nad ramenami a podestami, svetlíky, podesty a stupne alebo ich obklady, schodnice, zábradlia, madlá a pod.)
2. Zachovať pôvodnú komunikačnú funkciu schodiskového priestoru a súvisiace komunikačné prístupy, zachovať priestor schodiska (zrkadlá, podesta) v pôvodnom tvare, polohe a umiestnení.
3. Nároky požiarnej ochrany si pri rekonštrukciách (komplexných obnovách) objektov NKP a objektov podkategórií BA - nesmú vynútiť zánik pamiatkových hodnôt schodiskových priestorov alebo ich podstatných znakov.

G.6.8. Zábradlia, mreže a ostatné kovové prvky

1. Zachovať zábradlia, mreže a doplnkové alebo dekoratívne kovové prvky ako súčasť objektov NKP a exteriérov historických objektov (schodiskové, balkónové zábradlia, okenné, dverné a nadsvetlíkové mreže a pod.).
2. Poškodené mreže a zábradlia a ostatné kovové prvky dopĺňať v identickom materiáli a rovnakou, resp. príbuznou technológiou. Zachovať autentický tvar, profiláciu, členenie a

farebnosť jednotlivých prvkov. Umelecko-remeselne najhodnotnejšie prvky tohto typu u objektov NKP budú predmetom osobitnej obnovy - reštaurovania.

3. V prípade, že sa nezachovali pôvodné zábradlia, mreže a ostatné kovové prvky, nové prvky vyhotovovať na základe poznania historického kontextu a miestnych slohových analógií, prípadne formou neutrálneho novotvaru.

G.6.9. Výplne okenných a dverných otvorov

Historické okenné výplne, dverné výplne a brány, t. j. výplne otvorov - sú súčasťou exteriérov aj interiérov objektov NKP i historických objektov v chránenom území PZ Smolník. Sú nositeľmi nenahraditeľných pamiatkových hodnôt a výrazne sa podieľajú na autentickosti výrazu jednotlivých objektov aj uličných priestorov.

1. Zachovať, regenerovať a obnovovať historické výplne okenných a dverných otvorov objektov NKP a v exteriéroch historických objektov, a to na ich pôvodnom mieste (*in situ*) a pri plnení ich funkcie.
2. Zachovať autentickú hmotu týchto stavebných prvkov a všetkých ich častí (vrátane obloženia, kovania, kľučiek, staršieho skla, spojovacích a stužujúcich prvkov, náterov a iných povrchových úprav).
3. Uprednostniť opravu a repasáciu originálnych historických výplní okenných a dverných otvorov pred realizáciou kópií alebo novotvarov.
4. Pri konzervácii, údržbe, opravách a rekonštrukciách historických okien, dverí a iných podobných prvkov a všetkých súčastí (vrátane obloženia, kovania, kľučiek, skla, spojovacích prvkov, náterov a iných povrchových úprav) je vhodné dať prednosť pôvodnému spôsobu vyhotovenia, spájania, upevnenia a používať materiály totožné s autentickým materiálmi. Umelecko-remeselne najhodnotnejšie prvky tohto typu u objektov NKP budú predmetom osobitnej obnovy - reštaurovania.
5. V prípade, že rozsah a stupeň poškodenia originálu je preukázateľne nezvratný, je prípustné nahradiť originál tvarovou, konštrukčnou a materiálou kópiou.
6. Chýbajúce výplne historických okenných a dverných otvorov vyrobiť podľa podobných hodnotných starších prvkov zachovaných na objekte a dbať o vytvorenie identickej kópie (tvarovej aj materiálnej). Ak sa na budove nezachovali takéto konštrukcie, je nutné vychádzať z lokálnych historických analógií (prioritne z prostredia PZ Smolník) a zohľadniť architektonický výraz stavby.
7. Brány vstupov do objektov kat. B a C, kde sa originálna brána nezachovala a u novostavieb je nutné realizovať z dreva, v tradičných rozmeroch, proporciách, smeru otvárania, v tradičných polohách a vo výraze (členení, detaile) korešpondujúcom s architektúrou priečelia.
8. Nahrádzať vstupné brány v (autentických polohách) mrežami je neprípustné. Zasúvať vstupné brány do hĺbky prejazdov je neprípustné.
9. Pre stavby so zachovaným vzhľadom fasád z 19. storočia (typologicky klasicistickým al. ľudovým) – najmä pre autentické banícke ľudové domy sú v líci osadené von otváracie subtílné okná podstatnou súčasťou architektonického riešenia. Je nutné zachovať tento typ dvojitého okenného otvoru a v odôvodnených prípadoch je pre

objekty s klasicistickou úpravou fasád a pre autentické ľudové domy dôležitá reštitúcia zaniknutého stavu.

10. U mladších stavieb, prístavieb, novostavieb je možné realizovať novú okennú, príp. dvernú výplň v súdobom vyjadrení a v inom ako drevenom, ale ušľachtilom materiáli - napr. kov, hliník. V prípadoch, kde sa historická výplň nezachovala je možné použitie výplne z tzv. euro-profilov.
11. Vo výplniach orientovaných do verejného priestranstva a najmä námestia neosádzajú reflexné sklo - vo všeobecnosti je potrebné uprednostňovať sklo číre, prípadne štruktúrou povrchu zmatnené vo výplniach, kde je to opodstatnené.

G.6.10 Omietky a nátery

Historické omietky a náterové vrstvy (bez ohľadu na vek, umeleckú hodnotu, zdobnosť, kvalitu výtvarného poňatia, stupňa poškodenia) tvoria súčasť NKP a historických objektov, ich materiálnej, dokumentačnej a výtvarnej podstaty, čím sú nenahraditeľnou súčasťou ich pamiatkovej hodnoty.

1. Všetky historické omietkové a náterové vrstvy murív, fasád, ale aj drevených / zrubových konštrukcií, ktoré sú jedinečným dokladom historického vývoja objektov, je nutné chrániť a neodstraňovať nad mieru, ktorú určí KPÚ alebo takto zameraný pamiatkový výskum.
2. Pri obnove omietok postupovať vo väzbe na podmienky tradičného technologického a remeselného spracovania materiálu. Rešpektovať výskumom, resp. z analógií doloženú skladbu materiálu, druh a podiel jednotlivých zložiek (použitých tradičných spojív a zodpovedajúcich plnív a prímiesí v štruktúre, zrnitosti a farebnosti).
3. Zdanlivá krivosť historických omietok a fasád (resp. ich nepravidelnosť či zvlnenie) daná autentickými technologickými postupmi, vrstevnatím a vekom konštrukcií je súčasťou pamiatkovej hodnoty a nemá byť pri úpravách vyrovnávaná.
4. Pri obnovách šetrne odstraňovať následky neodborných úprav, ktoré znehodnotili historickú architektúru (najmä nepriedušné nátery, betónové vysprávky, cementové nástreky a pod.), pričom je nutné súdržné prekryté historické vrstvy zachovať a neodstrániť.
5. Farebnosť omietok a náterov sa určuje na základe vyhodnotenia sondáže takto zameraného pamiatkového výskumu. V prípade, že nie je možné zistiť autentickú farebnosť, bude určujúca typická farebná úprava pre daný slohový výraz v regióne, resp. v PZ.
6. Chýbajúce časti štukovej výzdoby, resp. architektonické a dekoratívne prvky realizovať v pôvodnom tvare, členení a materiáli – analogicky podľa zachovaných častí.

G.6.11. Podlahy a dlažby

1. Zachovať všetky typy a druhy historických podláh – drevené, keramické, keramitové, liate terazzo, kamenné alebo betónové podlahy alebo iné povrchové úpravy charakteristické pre dané obdobie a funkciu interiérového alebo exteriérového priestoru.
2. Osobitnú pozornosť venovať zachovaniu historickej kamennej dlažby chodníkov a dvorov - tam, kde sa zachovala na povrchu (resp. pod novodobou / asfaltovou povrchovou

úpravou). V prípade nutnosti jej obmeny - každú celistvú pôvodnú kamennú dlažbu deponovať a sekundárne použiť na dláždenie úsekov iných ulíc či priestorov PZ, prípadne vo dvoroch.

3. Pri obnove a regenerácii nezachovaných interiérových a exteriérových podláh NKP (materiál, konštrukcia, typ, farebnosť, povrchová úprava, riešenia soklíka – resp. jeho absencia, veľkosť prvkov, spôsob kladenia a prípadné záverečné povrchové úpravy, ochranné alebo farebné nátery) je potrebné postupovať na základe pamiatkového výskumu alebo jednotlivých dobových regionálnych analógií.
4. Fragменты zachovaných historických interiérových alebo exteriérových podláh a dlažieb je žiaduce vhodným spôsobom a v primeranom rozsahu zakomponovať do nových povrchov za účelom adekvátnej prezentácie podlahového (dlažobného) materiálu.
5. Nový dlažobný alebo podlahový materiál je potrebné prispôbiť historickým materiálom veľkosťou, spôsobom kladenia a vizuálnymi vlastnosťami.
6. Vo väčšine historických interiérových priestorov nie je vhodné realizovať keramický obklad soklíka s ohľadom na tradičnú úpravu historických podláh (drevených i kamenných) - je potrebné uprednostňovať sokel vo forme nízkeho (v. 10 - 20 cm) pásu z umývateľného farebného náteru, farebne prispôbeného charakteru miestnosti.

G.6.12. Výtvarné diela a umelecko-remeselné prvky

Integrálnou súčasťou objektov NKP a nehnuteľností v pamiatkovom území sú **výtvarné diela a umelecko-remeselné prvky**: napr. nástenné či nástropné maľby, kovové mreže, pôvodné okenné a dverné výplne, schodiská so zábradliami, tvaroslovie celých fasád, kamenné ostenia okien aj celé portály, interiérové zariadenie a pod. Práve umelecko-remeselné detaily dopĺňajú a podčiarkujú jedinečné pôsobenie celku architektonického diela.

1. Spôsob obnovy (umelecko-remeselný alebo reštaurátorský) výtvarných diel a umelecko-remeselných prvkov sa stanoví na základe pamiatkovej hodnoty konkrétneho diela. Konkrétne stanovenie požiadaviek obnovy bude uvedené v osobitnom správnom akte.
2. Odbornou údržbou, stabilizáciou a konzerváciou výtvarných diel a umelecko-remeselných prvkov predchádzať ich poškodeniu, čím sa predíde rozsiahlym reštaurátorským zásahom.
3. Základnou požiadavkou pri reštaurovaní kultúrnych pamiatok a ich súčastí je fyzická záchrana výtvarných diel a umelecko-remeselných prvkov ako celku.
4. Nové materiály a zásahy, ktorými sú výtvarné diela a umelecko-remeselné prvky obnovované (reštaurované) musia byť odlišiteľné a podľa možnosti reverzibilné.
5. Na základe slohovo - formálnej analýzy, komplexnej komparácie reštaurovaného diela, umelecko - historického vyhodnotenia, posúdenia archívnych prameňov a analógií, resp. vyhodnotenia výsledkov reštaurátorského výskumu prinavrátiť v najvyššej možnej miere slohovú čistotu, ktorá bude zodpovedať obdobiu vzniku výtvarného diela - resp. jeho poslednej koncepcnej úprave.
6. Pri voľbe metodiky reštaurátorského zásahu individuálne zohľadniť možnosti realizácie technológie, stanoviť vhodnú mieru retuší a citlivého výtvarného a vizuálne – estetického scelenia reštaurovaných diel.

7. V odôvodnených prípadoch je možné použiť substitučnú metódu regenerácie (nahradenie iným materiálom) časti diela.
8. Výtvarné diela a umelecko-remeselné prvky zachovať na mieste, pre ktoré boli pôvodne určené. Jednotlivé časti výtvarného diela, ktoré sú jeho integrálnou súčasťou, nemôžu byť od neho oddelené.

G.6.13. Historická technická infraštruktúra a technické zariadenia

1. Zachovať tie historické technické zariadenia a infraštruktúru NKP a pamiatkového územia, ktoré sú nositeľmi pamiatkových hodnôt dokumentujúcich technické a stavebné riešenia doby ich vzniku - napr. historické hydranty, trafostanica zo začiatku 20. storočia a i..
2. Hodnotné historické technické zariadenia obnoviť a využiť pre rovnakú alebo podobnú funkciu alebo vhodnou formou konzervovať a prezentovať ako historické artefakty.

G.6.14. Nová technická infraštruktúra

1. Pri obnove NKP a úprave historických objektov technické zariadenia a ich rozvody (rozvodné a meracie skrine alebo prístroje, rozvody sietí, antény, klimatizačné zariadenia, vývody vykurovacích zariadení a pod.) umiestňovať alebo viesť v takých polohách, ktoré zodpovedajú pamiatkovým hodnotám objektu a nárokom na ich primeranú pamiatkovú prezentáciu.
2. Odstrániť nefunkčné technické zariadenia, rozvody a sieťové pripojenia – s výnimkou hodnotných historických technických zariadení, resp. prvkov.
3. Pri riešení infraštruktúry je potrebné minimalizovať stavebné zásahy – najmä nové prierazy v historických konštrukciách. Je neprípustné viesť trasy technických rozvodov najmä v polohách, kde narušia historické kamenné články ostení, okien, schodísk a iných architektonických prvkov.
4. Pri obnove, resp. výmene nevyhovujúcich rozvodov je žiaduce nové rozvody viesť v trase pôvodných. Nové rozvody umiestniť pod omietku tak, aby nedošlo k nadmernému poškodeniu pôvodných, resp. tradičných omietkových vrstiev a murív (minimalizovať šírku a hĺbku rýh, neumiestňovať ich v pätách klenby, vyhnúť sa prierazom v klenbách) – alebo viesť rozvody po povrchu konštrukcií (čo najbližšie k stene a k podlahe).
5. Meracie či rozvodné skrinky umiestňovať v pasívnych plochách murív (mimo výtvarných a umelecko-remeselných prvkov, či nálezových situácií), v pohľadovo menej exponovaných polohách (napr. pri podlahe) a minimalizovať ich rozmery. Umiestniť novú skrinku na hlavnej (uličnej) fasáde budovy je nevhodné.
6. Technické zariadenia a rozvody povrchovo (farebne) upraviť tak, aby sa minimalizovali rušivé farebné kontrasty s okolitými konštrukciami objektu - farbou stien, podláh, kamenného muriva v suterénoch a pod..
7. Osadzovanie nových lokálnych vykurovacích zariadení s vývodom spalín a vetraním do uličných fasád je pri objektoch kategórie A a BA neprípustné.
8. Je možné umiestniť nové rozvody do nefunkčných prieduchov komínových telies.
9. Pri zemných prácach, spojených s údržbou a prestavbou inžinierskych sietí, je z hľadiska zabezpečenia ochrany archeologických nálezov nutné viesť inžinierske stavby prioritne v

už existujúcich koridoroch. Pri týchto prácach je vysoká možnosť výskytu častí historického vodného a kanalizačného systému mesta alebo iných archeologických nálezov a nálezísk. Stavebník je preto povinný všetky práce tohto druhu prerokovať s KPÚ, aby mohli byť stanovené podmienky ochrany archeologických nálezov a nálezísk.

G.6.15. Sanácia vlhkosti objektov a vetranie

1. Sekundárne negatívne stavebné zásahy do NKP a historických objektov, zapríčiňujúce nedostatočné vetranie alebo zvýšené vlhnutie murív, je potrebné odstrániť alebo upraviť tak, aby sa docielil optimálny stav.
2. Historické, ale aj novodobé studne v PZ a v jej blízkosti zachovávať, nezasypávať a podľa možností regenerovať. Studne sa v území aktívne podieľajú na znižovaní hladiny spodnej vody, ktorá môže mať negatívny vplyv na konštrukcie budov.
3. Je žiaduce odstrániť súvislé betónové vrstvy v suterénoch (resp. vytvoriť aspoň vetrací kanálik po obvode stien), nevhodné obklady stien, nevhodné cementové omietky a nástreky, rôzne chyby klampiarskych a stavebných detailov spôsobujúcich zatekanie dažďovej vody, rôzne nesprávne realizované odvodňovacie systémy a pod.
4. Pri navrhovaní sanačných opatrení preferovať tradičné riešenia, postupy a materiály. Nové úpravy realizovať spôsobom zamedzujúcim vlhnutiu (odseparované sokle, odvetrané podlahy, zásypy základových obkopov na báze ílu, atď.).
5. Pri markantných problémoch s pôsobením vlhkosti (nielen u objektov NKP) preferovať komplexné návrhy sanácie vlhkosti, postupovať na základe exaktnej prípravnej dokumentácie, analyzujúcej príčiny nežiaducej vlhkosti, spracovanej príslušným odborníkom.
6. Pri výbere vhodnej metódy sanácie vlhkosti je potrebné vybrať takú, ktorej realizácia spôsobí najmenší úbytok pamiatkových hodnôt a zároveň nenaruší estetický vzhľad objektu.
7. Je nutné zachovať, resp. obnoviť pôvodné vetracie otvory suterénov aj podkrovných priestorov.

G.6.16. Zatepľovanie

1. Zatepľovať fasády objektov NKP a autentických fasád historických objektov kontaktnými zatepľovacími systémami je **neprípustné**. V odôvodnených prípadoch je možné zatepliť štítové murivá a nezdobné hladké fasády objektov kat. B tepelnoizolačnou omietkou.
2. Je žiaduce použiť skryté formy zateplenia. Pri zámere využívania suterénnych priestorov objektu je vhodné súbežne riešiť odvlhčenie a zateplenie objektu z exteriérovej strany - pod úrovňou terénu. Pre zníženie únikov tepla sa odporúča zateplenie stropu nad najvyšším podlažím v podstrešnom priestore.
3. Zatepľovanie fasád objektov kat. C (ostatné nehnuteľnosti v PZ) a po individuálnom posúdení nezdobných fasád objektov podkat. BC – je prípustné aj kontaktnými zatepľovacími systémami. Zateplenie však (svojou hrúbkou, rozsahom) nesmie zmeniť podstatné znaky architektonického výrazu objektu, ani viditeľne predstúpiť fasády susedných domov v domoradí, a jeho prevedenie (textúra, farba, remeselné spracovanie)

v pohľadoch prístupných z verejných priestranstiev nesmie vyznievať rušivo. V každom prípade **pri zateplení neosekávať historické omietkové / štukové členenie fasád** - ale ho zachovať odseparovaným spôsobom pod vrstvami izolantu.

4. Zateplňovať zrubové konštrukcie domov (nepriedušnými) kontaktnými systémami je zo stavebno-technického hľadiska nevhodné/nezdravé - u objektov kat. A a B zároveň neprípustné.
5. Po individuálnom zvážení KPÚ uprednostniť u objektov s autentickým historickým krovom tzv. nadkrokové zateplenie strechy. Pri tomto druhu zateplenia minimalizovať hrúbku tepelno-izolačných dosiek (vrstvy) - používať progresívne tepelno-izolačné materiály s vysokým tepelným odporom ($\lambda \leq 0,025$).
6. Pri navrhovaní zateplenia objektov v PZ a riešení ich tepelnej bilancie je nevyhnutné aktívne uplatňovať výnimku z povinnej certifikácie, podľa zákona o **Energetickej certifikácii budov** (zákon č. 555/2005 Z. z.) - a navrhovať IBA také riešenia, ktoré rešpektujú pamiatkové hodnoty objektov a PZ.

G.7. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu prvkov uličného interiéru a uličného parteru

Smerným (cieľovým) výrazom uličného interiéru a parteru PZ má byť jeho stav a charakter aký nadobudol historickým vývojom bez rušivých prvkov z 2. polovice 20. storočia, a to v rámci možností zosúladenia s aktuálnymi nárokmi na funkčnosť jeho jednotlivých prvkov či plôch.

Uličný interiér predstavuje komunikačná plocha ulíc a námestí, vymedzená fasádami objektov a oplotením. Jeho súčasťou je uličný parter, povrchy komunikácií a verejných priestranstiev, prvky zelene, uličné osvetlenie, prvky drobnej architektúry a ostatného vybavenia, umelecké artefakty, informačné, reklamné a propagačné zariadenia, letné terasy a sedenia, technické zariadenia a pod.

Parter predstavuje typ prvého nadzemného podlažia objektu, orientovaného do verejného priestranstva, s ktorým je priamo prepojený. Je odlišne poňatý ako ďalšie nadzemné podlažia - poschodie. Obvykle slúži viacerým funkciám, najčastejšie obchodnej. Jeho vyvinutý autentický charakter je súčasťou ochrany historických miest. (Parter: latinsky *pars* = časť, diel, kus; taliansky *partini* = deliť, rozdeľovať).

Fasáda (z francúzskeho *face* – tvár, líc) je vonkajšia stena budovy, je členená okennými, dvernými, vetracími otvormi s výplňami, ktoré sú jej súčasťou. Historické fasády sú spravidla najcharakteristickejším nositeľom architektonického výrazu budovy, tvoreným tvaroslovnými prvkami – rímsami, šambránami, pilastrami, portálmi, výplňami otvorov atď.. Uličná hlavná fasáda sa tiež nazýva priečelím.

G.7.1. Uličné interiéry a fasády

1. Zachovať, udržiavať a regenerovať stvárnenie fasád NKP a historických objektov s autentickou osovosťou okenných a vstupných otvorov, architektonickým a výtvarným riešením, rytmom, tektonikou, výplňami otvorov, detailmi a pod..
2. Pri regenerácii fasád NKP a historických objektov rešpektovať pozitívne zmeny v priebehu vývoja jednotlivých stavieb a neobnovovať zaniknuté prvky bez väzby na architektonický celok. Predmetom ochrany sú všetky historické vrstvy fasády. Analytickú prezentáciu

starších vrstiev a prvkov na fasádach uplatniť len výnimočne v mimoriadne odôvodnených prípadoch.

3. Pred stavebnými úpravami, ktoré vyžadujú zásadné stavebné zásahy do fasády alebo jej parteru, je potrebné vhodnosť zásahov overiť cieleným pamiatkovým výskumom. Obnovu alebo úpravu pripravovať v súlade s rozhodnutím KPÚ o zámere alebo záväzným stanoviskom k výskumu ako prípravnej dokumentácii. Nosný systém fasády a parteru je možné korigovať len pri komplexnej obnove a na základe výsledkov pamiatkového výskumu.
4. Pri obnove a úpravách historických fasád i parterov je potrebné uplatňovať tradičné materiály. Rovnako dôležité ako materiál je i adekvátne spracovanie povrchov. To znamená, že je potrebné používať také materiály a postupy, ktoré sú pre danú stavbu známe z pamiatkového výskumu, alebo ktoré je možné predpokladať na základe slohových a miestnych analógií.
5. Pri obnovách a úpravách historických fasád je žiaduce odstrániť následky nevhodných stavebných úprav (nepriedušné nátery, brizolity, betónové vysprávky a nástreky, keramické, kamenné a umelokamenné obloženia parterov a soklov a pod.).
6. Pri obnovách a úpravách fasád NKP a historických objektov je potrebné zachovať a regenerovať historické, resp. tradičné výplne v ich autentickej hmote, vrátane ich historickej povrchovej úpravy a farebnosti a dodržať autentickú hĺbku osadenia výplní v osteniach.
7. Zmeny osadenia výplní (brán, vstupných dverí, okien, výkladov) a utilitárne stavebné úpravy ostenia (bez poznania stavebného vývoja objektu) sú neprípustné. Táto požiadavka platí aj v prípade, ak pôvodné, tradičné výplne budú nahradené novými.
8. Farebnosť historických fasád sa určuje na základe vyhodnotenia sondáže takto zameraného pamiatkového výskumu. V prípade, ak nie je možné zistiť autentickú farebnosť, bude určujúca typická farebná úprava pre daný slohový výraz. V prípade pohľadových omietok je krycí náter neprípustný.
9. Neprípustná je úprava fasád vo výrazne expresívnych farebných (teda krikľavé, intenzívne i pastelové farby), vzájomne disharmonických farebných kombináciách alebo v nekontextuálnych farebných kompozíciách v rámci celej PZ. Pre fasády objektov kat. BC a C je žiaduca kontextuálna nerušivá farebnosť a omietaná úprava; **paušálne je vhodná najmä monochrómna farebnosť v odtieňoch:** tlmená okrová, pieskovohnedá, hnedoružová príp. svetlá lomená zelená, svetlosivá) konkrétny odtieň je nutné vždy prerokovať s KPÚ.
10. **Kašny v uličnom priestore** zachované i dnes už nejestvujúce (napojené z Grómu je žiaduce obnoviť podľa historickej dokumentácie)
11. Nové prvky uličného interiéru (spevnené plochy, oplotenie, osvetlenie, letné sedenia a terasy, informačné, reklamné a propagačné zariadenia a technické zariadenia) riešiť v súlade s pamiatkovými hodnotami územia.
12. Výmenu prvkov drobnej architektúry (lavičky, smetné nádoby, lampy, informačné tabule) je potrebné riešiť koncepčne tak, aby nenarušili estetický stav územia ani objektov v PZ.
13. Reklamy, informačné a technické zariadenia nesmú narušiť estetický výraz fasád a prezentáciu autentických uličných interiérov.

14. Podporovať vizuálnu autenticitu chránených charakteristických pohľadov v uličnom interiéri PZ. Eliminovať negatívne vizuálne pôsobenie technických, reklamných a informačných zariadení v línii týchto pohľadov.
15. Realizácia krátkodobých prezentácií, výstav, či trhov a ich zariadení v priestore uličného interiéru je možná za podmienky, že nedôjde k poškodeniu či ohrozeniu zachovania pamiatkových hodnôt PZ. Umiestnenie zariadení takýchto kultúrno-spoločenských aktivít musí byť časovo jasne vymedzené.
16. Na ploche PZ minimalizovať počet a veľkosť zvislých i tabuľových dopravných značiek. Pre označovanie parkovacích miest a pre smerové značenie - uprednostňovať vodorovné dopravné značenie.

G.7.2. Uličný parter

1. Parter je potrebné vnímať ako neoddeliteľnú estetickú a kompozičnú súčasť fasády a zároveň ako súčasť verejného priestoru.
2. Historicky doložené výklady a výkladce majú plniť svoje prioritné poslanie – zabezpečovať vizuálny kontakt prevádzky s ulicou. Zachované historické výkladce aj ich torzá zachovať, udržiavať a obnovovať v ich autentickom výraze.
3. Nové výklady a výkladce je v odôvodnených prípadoch možné realizovať iba v historicky preukázaných polohách (prípadne aj na fasádach s existujúcimi novodobými výkladmi objektov kat. B a C), rešpektujúc kompozíciu a danosti príslušnej fasády. Nové výklady a výkladce navrhovať ako neutrálne novotvary z ušľachtilých materiálov, prípadne ako kópie pôvodných (podľa historickej dokumentácie) alebo formou analógie miestnych historických predlôh (zo Spišskej Novej Vsi, Gelnice, Rožňavy) v tradičnom materiáli a spôsobe vyhotovenia. Tradične komponované výkladce je možné dopĺňať uzatváracími dvernicami (drevené - kazetové, kovové - pásované) alebo zaťahovacími roletami (z kovu alebo dreva) zabudovanými v konštrukcii nádstavca výkladcov.
4. Neutrálne novotvary výkladov realizovať ako atypické konštrukcie s kompozične vyváženým členením prispôbeným charakteru fasády a s vhodne artikulovaným vstupom. Katalógové konštrukcie, konštrukcie s masívnymi rámami, a pod. sú v tomto ohľade nežiaduce.
5. V rámci celej PZ dôsledne zachovávať a vhodne obnovovať v rámci fasád **niky „so svätými obrázkami“** (drobné votívne prvky na fasádach venované väčšinou P.M.) – tento početný prvok v PZ Smolník je charakteristickou hodnotou dokumentujúcou duchovný charakter banického sídla a jeho obyvateľov, ktorý si zaslúži dôslednú ochranu. V prípade úprav týchto prvkov KPÚ poskytne odbornú metodickú pomoc. Vhodné je inventarizovať všetky jestvujúce „sväté obrázky“ v obci, za účelom ich efektívnej ochrany vo forme pamätihodnosti obce.
6. Pri obnove a úprave parteru je nevyhnutné zachovať vetracie otvory suterénu. Zamurovaným vetracím otvorom je potrebné prinavrátiť ich pôvodnú funkciu a výraz.
7. Pri obnove a úprave parteru je potrebné zachovať a regenerovať členenie, tvar a materiál sokla na základe poznania objektu. Vo všeobecnosti je pre historické objekty a najmä meštianske i banické domy v PZ Smolník typický sokel s omietkovou povrchovou úpravou. V opodstatných prípadoch je možné ponechať kamennú podmurovku v režnej - neomietanej úprave.

8. Omietky soklov je možné vhodne hydrofobizovať a odporúča sa realizovať úpravu podrezania soklovej omietky v styku s terénom (s vodonepriepustnou bariérou v reze pri teréne).
9. Úpravy soklov, resp. i celých fasád keramickými obkladmi, materiálmi s vysokým leskom, betónovými obkladmi imitujúcimi kameň / tehlu, mozaikovými stierkami (napr. marmolit,), kamennými obkladmi zo štiepaného kameňa „chalupárskeho“ výrazu sú nežiaduce, u historických fasád neprípustné.
10. Pred fasádami, orientovanými do verejného priestranstva, nie je vhodné umiestňovať predsadené vstupné schodiská ani zvýšené pódia napr. k bankomatom a pod.
11. Súčasné požiadavky na bezbariérové vstupy verejných stavieb je potrebné riešiť s ohľadom na zachovanie a prezentáciu pamiatkových hodnôt jednotlivých fasád a územia PZ. Nevyhnutné je presadzovať tzv. „smart“ riešenia - pohyblivé plošiny, sklopné rampy, samohybné plošiny - podľa charakteru jednotlivých kolíznych situácií.

G.7.3. Požiadavky pre umiestnenie reklamy, informačných, reklamných a propagačných zariadení

1. Informačné, reklamné a propagačné zariadenie, reklama a označenie prevádzky (ďalej len súborne „**REKLAMA**“) umiestnené na NKP a nehnuteľnosti v PZ Smoník musí rešpektovať architektonický a estetický výraz objektu – jeho základné členenie a tvaroslovné detaily – najmä vstupné portály, rímsy, pilastre, kazety na drevených bránach, svetlíky vstupov a i.
2. REKLAMU riešiť na vysokej umelecko-remeselnej a výtvarnej, resp. dizajnerskej úrovni s uprednostnením originálnych stvárnení, pričom je potrebné dbať na kultivovanú, resp. kontextuálnu typológiu písma.
3. Je žiaduce, aby každý objekt na ploche PZ, v ktorom je umiestnených 3 a viac prevádzok, mal pred osadením nového reklamného prvku na uličnej fasáde vypracovanú **celkovú koncepciu označení** jednotlivých prevádzok, ktoré budú umiestnené na uličnej fasáde.
4. Umiestnenie REKLAMY v pamiatkovom území je neprípustné:
  - a. na strechách objektov,
  - b. na technických zariadeniach v uličnom interiéri,
  - c. na výtvarných dielach, drobnej architektúre a na zeleni,
  - d. na stĺpoch verejného osvetlenia
  - e. vo vyšších poschodiach nad úrovňou parteru s výnimkou primerane umiestnených a navrhnutých vývesných štítov.
5. **Na oploteniach** v PZ Smolník je reklama nevhodná - prípustná bude iba v individuálnych a opodstatnených prípadoch (teda tam, kde iné riešenie je neadekvátne k funkčnosti a pamiatkovej prezentácii riešeného objektu) v plošne striedmom a len soliternom rozsahu.
6. Minimalizovať umiestnenie reklamy na plochách výplní okenných a dverných otvorov, výkladov i výkladcov. Celoplošné farebné výlepy zo samolepiacich fólií na presklených plochách výkladov, okien a brán sú neprípustné.
7. Reklamné nápisy a logá maľované priamo na fasádu alebo štítový múr objektov (technológiou priedušnej maľby na omietke) sú prípustné len v ojedinelých a

opodstatnených prípadoch. Takéto reklamy musia byť navrhnuté na vysokej umeleckej úrovni s vhodnou typológiou písma a nesmú narúšať architektonickú kompozíciu fasád.

8. Označenie prevádzok či inštitúcií realizovať formou nápisov zo samostatných písmen, alebo podľa charakteru fasády a prevádzky aj plošnými tabuľovými reklamami. Vhodné sú priestorové reklamy situované vo výkladoch, vývesné štíty (konzoly) a vývesné tabule. Tieto reklamy musia rešpektovať kompozíciu a proporcie fasády, majú uprednostniť trvanlivé a ušľachtilé materiály a uplatniť kvalitný individuálny výtvarný, resp. dizajnerský návrh.
9. Svetelné typy reklamných zariadení je potrebné minimalizovať a uplatniť formu vývesných štítov orientovaných do ulice s možnosťou primeraného nasvetlenia alebo podsvietenia.
10. Plošné reklamy krabicového typu (typizované, sériovo vyrábané, resp. s hliníkovými eloxovanými rámami) alebo neónové (trubicové i škatuľové) svetelné reklamy, ktorých tvarový účinok potláča plasticitu a architektonické členenie fasád sú na objektoch kat. A, BA, BC neprípustné, na ostatných objektoch nežiaduce.
11. Reklamy, na ktorých nie je prioritne propagovaná individuálna prevádzka, nachádzajúca sa v objekte, ale predávaný tovar, sortiment sú nevhodné. Reklamy, na ktorých je propagovaná cudzia prevádzka alebo obchodná značka nesúvisiaca s prevádzkou v objekte sú v PZ Smolník neprípustné. Výnimku tvoria smerové / navádzacie označenia, podľa individuálneho návrhu a na základe posúdenia KPÚ.
12. Veľkoplošné reklamy (bilboardy, bigboardy, vystužené bannery, markízy, svetelné obrazovky a pod.) sú v pamiatkovom území PZ Smolník neprípustné.
13. REKLAMA nesmie vizuálne rušivo zasahovať do chránených pohľadov v interiéri PZ, do diaľkových pohľadov na PZ, alebo zakrývať významné historické budovy a dominanty, a to nielen vo vnútri PZ Smolník, ale v adekvátnom miere aj všeobecne v rámci sídla.
14. Krátkodobé (časovo jasne vymedzené) reklamné plochy prezentujúce kultúrno – spoločenské podujatia (výstava, trhy, vernisáž, divadelná hra a pod.) odohrávajúc sa v obci Smolník či v priamom okolí budú v obmedzenom rozsahu prípustné nad rámec stanovených požiadaviek. Osadenie takýchto zariadení nesmie ohroziť zachovanie pamiatkových hodnôt územia.
15. Novozriadené prevádzky v PZ Smolník bude individuálne prípustné dočasne propagovať reklamou v úrovni poschodia (nad úrovňou parteru) maximálne však po dobu 3 mesiacov – napr. formou závesného bannera umiestneného v medziokennom páse. Osadenie takejto dočasnej reklamy nesmie ohroziť zachovanie pamiatkových hodnôt územia alebo objektu.

G.7.4. Požiadavky pre letné sedenia a terasy na verejných priestranstvách

1. Kryté letné terasy sú v PZ Smolník **nežiaduce**. Na verejných priestranstvách a uliciach PZ Smolník nie sú v tradícii kryté letné terasy (prestrešené plochy sedenia) a pre tento typ konštrukcií nie sú ani utvorené priestorové - funkčné možnosti na potenciálne atraktívnych plochách.
2. Letné sedenie je na verejných priestranstvách (najmä pred vybranými gastro-prevádzkami domov námestia) možné umiestňovať vo forme voľného sedenia na povrchu teréne z tradičného mobiliáru (stoly so stoličkami a príp. samostatnými slnečníkmi). Umiestňovaný

mobiliár musí byť subtilnej konštrukcie, z ušľachtilého materiálu (drevo, kov, sklo) v tradičnom alebo súdobom výraze avšak na optimálnej dizajnerskej úrovni korešpondujúcej s *mestským* charakterom interiéru námestia PZ a bez rušivých reklám. Nevhodný je mobiliár z plastov, nadrozmerné stoly, masívne drevené konštrukcie (z guľatiny) či prvky, a pod..

3. Miesta sedení vo svahu je možné sezónne upraviť dreveným doskovým pódium (s adekvátnym zábradlím v prípade nevyhnutnosti), ktoré nebude kolidovať s funkčnosťou / prevádzkou námestia, príp. ulice. Trvalé pódia sedení sú neprípustné.

G.7.5. Požiadavky pre umiestnenie zariadení technickej infraštruktúry

1. Odstrániť nefunkčné technické zariadenia a sieťové pripojenia z fasád objektov – s výnimkou hodnotných historických technických zariadení.
2. Pri obnove alebo úprave objektu preriešiť existujúce esteticky rušivé trasovania rozvodov. Odstrániť neesteticky osadené technické zariadenia – antény, rozvodné / prípojkové skrine, resp. premiestniť ich na menej rušivé miesto.
3. Nevyhnutné zariadenia technickej infraštruktúry (plynomery, elektrorozvodné skrinky, trafostanice, satelitné a telekomunikačné zariadenia a iné) je potrebné riešiť tak, aby neboli viditeľné z verejného priestoru a neznehodnocovali pamiatkové hodnoty územia a pamiatok. Skrinky rôznych inžinierskych sietí **nie je žiaduce** umiestňovať na hlavnej (uličnej) fasáde objektov PZ.
4. Na technické skrinkové zariadenia (el. rozvádzače, plynomery a pod.) aplikovať farebnú úpravu, ktorá nebude pôsobiť rušivo, kontrastne, ani nebude vytvárať farebné akcenty. Na rozvody inštalácií (plynu, ústredného kúrenia) je potrebné aplikovať zhodnú (totožnú) farebnú úpravu s konštrukciou, popri ktorej sú vedené – príp. mierne farebne odlišenú od podkladu (metóda tón v tóne).
5. Umiestňovať veľkorozmerné technické zariadenia telekomunikačných a iných sieťových spoločností (vysielače, vykryvače, zosilňovacie stanice, veľkokapacitné antény a satelitné zariadenia a pod.) alebo veľkokapacitné energetické zariadenia (fotovoltické elektrárne, veterné turbíny a pod.) na objekty, technické nosiče aj na priestranstva v PZ je neprípustné.
6. Individuálne technické zariadenia (slnečné kolektory, fotovoltické články, satelitné a iné antény a pod.), je možné osadzovať na objekty v území PZ iba v plošne malom rozsahu a iba v polohách pohľadovo neprístupných z verejných priestranstiev. Umiestniť slnečný kolektor, fotovoltický článok, satelit a pod. v polohe orientovanej do námestia alebo priestoru ulíc v území PZ je **neprípustné**. Pre umiestňovanie fotovoltických zariadení platí **Metodická inštrukcia PÚ SR**, právoplatná od 15.10.2012.
7. Umiestnenie exteriérových súčastí klimatizácie je nežiaduce. Súčasti týchto systémov je potrebné prednostne umiestňovať v budove a riešiť ich ako súčasť ich konštrukcie. V odôvodnených prípadoch je možné exteriérové umiestnenie týchto zariadení v polohách pohľadovo neprístupných z verejných priestranstiev.

G.7.6. Požiadavky pre oplotenia, oporné a vyrovnávacie múry

Oplotenia sú funkčno-učelovými prvkami pamiatkového územia a ich hmotovo - objemové, tvarové, materiálové a farebné riešenie, rovnako ako priebeh a umiestnenie musí rešpektovať pamiatkové hodnoty PZ.

1. Nové oplotenia realizovať s ohľadom na miesto ich situovania v priestore PZ. **Typy vhodných oplotení** a situácie, pre ktoré sú paušálne vhodné:
  - Oplotenie z drôteného pletiva a tenších stĺpikov (drevených kolov, betónových pilierikov) sa považuje za vhodné iba pre záhrad. a dvorové časti PZ, resp. **pre sektor B**;
  - Oplotenie z masívnych murovaných pilierov, príp. aj s murovanou / betónovou podmurovkou a plotovými výplňami (pletivovými, drevenými latovými, z kovových profilov, resp. perforovaných platní) je vhodné **pre sektor A**
  - Plné murované omietané oplotenie je vhodné pre ulicu Rožňavskú **sektor A** vo vybraných úsekoch;
  - Drevené vertikálne latované a plné doskované oplotenie je vhodné celoplošne v rámci PZ, pre záhradné časti a pre **sektor B**, kde sú vhodné aj ohrady z drevených žrdí na drevených stĺpikoch a prútené oplotenie, tzv. lesa.
2. Nové oplotenia nerealizovať z katalógových výrobkov pseudo-historických tvarov a foriem, ktoré falšujú pamiatkové hodnoty a stavebnú tradíciu PZ Smolník.
3. Jestvujúce historické oplotenia v PZ: umelecko-remeselne náročnejšie (kované, liatinové, pletivové), a autentické historické pilierové murované oplotenia - zachovávať, udržiavať a vhodne regenerovať. Zánik hodnotných a autentických plotov je nežiaduci.
4. Odstrániť, nahradiť, resp. upraviť existujúce nevhodne oplotenia na území PZ: najmä oplotenia z plechových dielcov či neomietaných betónových tvaroviek.
5. Murované oplotenie realizovať v adekvátnej výške a iba v historicky opodstatnených polohách – spravidla v polohe medziparcelačných línií.
6. Historické medziparcelačné múry zachovať, udržiavať a podľa možností regenerovať. Zachované historické medziparcelačné múry nie je prípustné nahrádzať novým oplotením.
7. Oporné a vyrovnávacie múry na námestí a v hlavných uličných priestoroch v sektore A realizovať výhradne z lomového / štiepaného kameňa, z lokálnych zdrojov (hornín), murovaného v skladbe riadkovej, príp. kyklópskej a v režnej neomietanej úprave. Najvhodnejšie je murovanie vo výraze suchého kladenia kamenného muriva.
8. Oporné a vyrovnávacie múry vo svahoch pri domoch, záhradach, na bočných uliciach a v sektore B je žiaduce realizovať podľa vyššieuvedeného bodu 7. Prípustné je aj realizovať tieto múry aj z tehlového muriva či betónových tvárnic – ale vždy s omietanou hrubšou režnou (bez farebného náteru) povrchovou úpravou. Výšku a celkové rozmery týchto konštrukcií minimalizovať a dbať na vhodné odvedenie zrážkovej vody z ich okolia.
9. Ponechávať oplotenia, plotové piliere, oporné i vyrovnávacie múry murované / skladané z porobetónových a iných priemyselne vyrábaných katalógových produktov **v režnej (neomietanej) úprave je neprípustné na ploche PZ** – režný povrch týchto výrobkov nezodpovedá pamiatkovej hodnote a tradícii územia PZ Smolník.

G.7.7. Prvky drobnej architektúry a ostatné vybavenie

1. Prvky drobnej architektúry a ostatného vybavenia (stánky, telefónne búdky, picie fontánky, svietidlá, lavičky, koše, informačné zariadenia, stojany na bicykle, nádoby mobilnej zelene...) uplatniť ako dotvárajúce prvky uličného interiéru.
2. Prečistiť drobné stavby a infotabule v dolnej časti námestia. Pri najbližšej úprave priestoru nutnosť výmeny starých autobusových zastávok s prístreškami za nové podľa individuálneho architektonického návrhu.
3. Pri návrhu prvkov drobnej architektúry vychádzať z tradičných tvarov, foriem, materiálov a ich farebnosti (kameň, drevo, kov, sklo...). Prvky navrhovať vo forme kontextuálneho alebo neutrálneho novotvaru, prípadne ako kópie miestnych historických predlôh.
4. Prvky drobnej architektúry a ostatného vybavenia najmä na ploche námestia musia svojim významom a formou aktívne umocňovať uličný interiér, bez porušenia jeho mierky a väzieb na pamiatkové hodnoty PZ – nesmú predstavovať rušivý (dominantný, kontroverzný alebo príliš akcentujúci) prvok v historickom prostredí.
5. Pri situovaní prvkov drobnej architektúry v uličnom interiéri prihliadať na ich funkčnosť a ich počet minimalizovať.
6. Existujúci mestský mobiliár (lavičky, odpadkové koše a ostatné prvky mobiliáru) udržiavať v dobrom prevádzkovom a estetickom stave.
7. V pamiatkovom území nemajú byť umiestňované mobilné objekty cudzorodej povahy, napr. chladiarenské boxy, chladničky prevádzok, typizované garáže, sezónne prístrešky, katalógové typizované kiosky a bunky. Umiestnenie technicky nevyhnutných mobilných zariadení je možné pripustiť mimo verejne prístupných priestorov, chránených pohľadov.

G.7.8. Požiadavky pre umiestnenie nových umeleckých diel a artefaktov

1. Prípadné nové umelecké diela a artefakty uplatniť ako dotvárajúce prvky uličného interiéru a len v minimálnom rozsahu, ktorý nenaruší pamiatkové hodnoty PZ a významovo-priestorové väzby medzi týmito objektmi navzájom.
2. V uličnom interiéri PZ neumiestňovať umelecké diela a artefakty, ktoré sú pre toto kultúrne prostredie svojim charakterom alebo povahou nevhodné (diela nízkej umeleckej úrovne, cudzoročné či proporčne nevhodné) – s výnimkou krátkodobých výstav, happeningov a pod..
3. Historické umelecké diela, artefakty a pamätne tabule sú súčasťou autentického obrazu sídla a sú predmetom ochrany pamiatkového územia.

G.7.9. Požiadavky pre osvetlenie verejných priestorov, iluminácia objektov

1. Osvetlenie uličných interiérov je primárne funkčno-účelovým prvkom a svojim stvárnením je aj estetickým doplnkom ulice.
2. Pri novom riešení verejného osvetlenia je vhodné vychádzať z archívnej obrazovej dokumentácie, nadviazať na miestne historické formy a použiť ich kópiu, evokáciu alebo parafrázu. Druhou možnosťou je navrhnutie, resp. použitie novodobého typu svietidla – vo forme neutrálneho novotvaru v striedmej forme.

3. Realizáciu prvkov verejného osvetlenia – druh, typ, veľkosť, tvar, materiál a iné podstatné charakteristicky prispôbiť danostiam jednotlivých ulíc, či priestranstiev a umiestňovať ich v tradičných polohách.
4. V pamiatkovom území je žiaduca večerná iluminácia len najvýznamnejších verejných objektov. Iluminácia musí byť rovnomerná, primeranej nerušivej intenzity a fasády musí prezentovať koncepčne ako jeden celok, resp. zohľadniť jej architektonickú kompozíciu – bez vytvárania zbytočných farebných a svetelných akcentov.

G.7.10. Požiadavky pre regeneráciu povrchov komunikácií a verejných priestranstiev

1. Úprava verejných plôch, priestranstiev a komunikácií má zodpovedať historickej povahe PZ.
2. Zachovať a regenerovať vyvinutý pozdĺžny a priečny profil jednotlivých ulíc a korigovať ho na miestach, kde došlo v posledných desaťročiach k neadekvátnemu prevýšeniu ohrozujúcemu stavebno-technický stav súvisiacej zástavby. Zároveň je nutné rešpektovať nivelety existujúcich historických vstupov do objektov.
3. Návrhy nových dláždených plôch musia mať svoje historické opodstatnenie a musia sa opierať o výsledky poznania územia.
4. Každá historická dlažba je pamiatkovou hodnotou pamiatkového územia a je potrebné ju zachovať. Pre chodníky uličných domoradií v sektore A je nutné používať pre územie Smolníka charakteristickú dlažbu z travertínových platní, v tradičnou spôsobe kladenia, rozmerov a povrchovej štruktúry.
5. Povrch vozoviek určených pre motorovú dopravu je možné realizovať s asfaltovým povrchom.
6. Sprístupňujúce uličky je nutné ponechať v nespevnenej úprave.

G.7.11. Požiadavky pre revitalizáciu, obnovu a údržbu cintorínu

1. Je žiaduce spracovať komplexnú koncepciu revitalizácie a rozvoja cintorína rešpektujúc jeho pamiatkového hodnoty, zahrňujúce: sadové úpravy, spôsob rozšírenia cintorína na jeho rezervnej ploche, režim ochrany a obnovy historických umelecky hodnotných náhrobkov a pomníkov, oplotenia, kaplnky márnice.
2. Revitalizovať pietnym spôsobom zanedbanú plochu starého morového cintorína v zmysle požiadaviek na rezervnej ploche R4 (výkres č. 4 a tabuľka s modrým záhlavím).

G.8 Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu historickej zelene

G.8.1. Všeobecné požiadavky pre celé pamiatkové územie

1. Zachovanie historickej zelene je rovnocennou súčasťou pamiatkovej ochrany územia PZ Smolník.
2. Pri realizácii náhradných výsadiel je potrebné regenerovať historicky autentické plochy zelene, voliť sadovnícky vhodné druhy drevín a dbať o priebežné odborné ošetrovanie a

údržbu jestvujúcej hodnotnej zelene.

3. Priznať zeleni pri zásahoch do urbanistickej štruktúry PZ vývojom získané miesto a postavenie.
4. Udržiavať a uplatňovať zeleň ako doplnkový prvok vyvinutej urbanistickej štruktúry a pri obnove rešpektovať jej hmotovú podriadenosť architektúre.
5. Rešpektovať tie vývojové vstupy do systému zelene, ktoré doň priniesli pozitívny estetický efekt a negatívne zásahy eliminovať.
6. Považovať plošnú aj priestorovú porastovú štruktúru za špecifický kompozičný prvok živej podstaty, narastajúci a odumierajúci, ale obnoviteľný, a to v súlade s Florentskou chartou (Historické záhrady, Florencia 1982).
7. Zohľadniť pri obnove zelene základný fakt, že plnohodnotné uplatnenie jednotlivých drevín v ploche aj v priestore je dosiahnuteľné len v časovo dlhodobom horizonte.
8. Uprednostniť pri výsadbách v pamiatkovom území dreviny domáceho pôvodu (autochtónne) a z cudzokrajných len tie, ktorých vzhľad a tvar je domácim druhom podobný. Zároveň v sadovníckych úpravách uprednostňovať listnaté dreviny pred ihličnatými drevinami, ihličnaté dreviny uplatniť len výberovo a ako doplnkové.
9. Udržiavať proporčné pomery porastovej štruktúry a architektúry a trvalo ich zabezpečiť výberom vhodných rastlinných druhov do výsadiel pri obnove, pravidelnou údržbou a starostlivosťou.
10. Zvýšiť a trvalo zabezpečiť systematickú údržbu všetkých parkovo upravených plôch a prezentovať okrem iných funkcií aj estetické pôsobenie zelene v zastavanom území.
11. Pre konkrétne identifikované plochy komponovanej a prirodzene rastúcej zelene platia podmienky a odporúčania uvedené v tabuľke so zeleným záhlavím v prílohe materiálu.
12. Reziduálne (zbytkové) plochy trávnikovných pásov pri cestách a na uličkách i na ústrednom námestí, ktoré dotvárajú tradičný obraz priestorov PZ a v kontakte s ním je žiaduce ponechať, udržiavať a zámerne celoplošne nespevňovať.

G.8.2. Požiadavky pre zeleň dvorov a záhrad pri baníckych aj meštianskych domoch

1. Vychádzať pri úprave dvorov a záhrad z historického vývoja a funkčno-účelového princípu uplatnenia zelene.
2. Vo dvoroch v princípe rešpektovať voľné pokračovanie historického prejazdu / príchodu alebo uličného vstupu na pozemok po celej dĺžke dvora.
3. Prispôsobovať a v primeraných pomeroch udržiavať istú premenlivosť úprav dvorov a záhrad vo väzbe na ich konkrétne aktuálne využívanie.
4. Nenahrádzať plochy dvorov a záhrad zástavbou (mimo definovaných možnosti regenerácie zástavby podľa iných kapitol) a udržiavať jej plošné a priestorové zastúpenie v urbanistickej štruktúre pamiatkového územia.
5. Pri sadovníckych úpravách uplatňovať dreviny s prirodzeným habitom korún, vo voľných tvaroch, v prevažnom zastúpení drevín domáceho pôvodu. Zakrpatené kultivary a prísne tvary korún sú nežiaduce, rovnako ako líniové výsadby ihličnanov (tují a pod.). Prevažné zastúpenie majú tvoriť listnaté, ovocné (úžitkové) a okrasné dreviny. Za nevhodné

sadovnícke úpravy treba považovať aj okrasné skalky a im podobné populárne sadovnícke formy cudzorodej povahy.

6. Predzáhradky a dvorové časti upravovať tradičnou formou - kombináciou trávniku, jednoduchého spevnenia komunikačných trás a pestovaním pôvodných pestovateľských foriem – kvetinové záhony trvaliek a letničiek, prípadne okrasných krov s voľným prirodzeným habitom.
7. Menej estetické drobné stavby hospodárskeho charakteru a provizórne oplotená je možné prekryť popínavou zeleňou (brečtan, pavinič).
8. Pre zachovanie a rehabilitáciu charakteru záhradných plôch na celom území PZ je nutné cielene zachovávať alebo obnoviť vzrastenú zeleň. Paušálne sa dá optimálne stanoviť cieľová minimálna potreba troch jedincov listnatej vzrastenej dreviny (viď kap. 3.8.3, bod 5.) na voľnej ploche typickej záhrady o výmere cca 200 m². Táto požiadavka bude sledovaná najmä pri komplexnejších úpravách dvorov a záhrad a optimálnej upravená podľa výmery a charakteru konkrétnej dotknutej záhrady.

G.8.3. Všeobecné požiadavky pre realizáciu výsadiieb a ošetrovanie zelene

1. Náhradné výsadby je potrebné realizovať vzrastenejšími stromami s obvody kmeňov minimálne 14 – 16 cm kvôli rýchlemu sadovníckemu efektu a skorej náhrady porastovej hmoty. V uličných stromoradiach majú byť vysádzané stromy s obvody kmeňov minimálne 16 – 18 cm s korunkou založenou vo výške 2,5 m kvôli zabezpečeniu pochôdznosti pod korunami.
2. Trávnaté plochy a ostatné voľné plochy, na ktorých sa nachádzajú dreviny, nie je žiaduce spevňovať, zhutňovať a ani ináč zmenšovať ich plochu (zástavba, výstavba cestných komunikácií, chodníkov), aby bol zabezpečený dostatočný priestor pre rast a vývin drevín. Zároveň pri pokládkach inžinierskych sietí je nevyhnutné výkopy podzemných vedení realizovať mimo ochranný koreňový priestor stromov (min. 2,5 m od päty kmeňa) a dbať na ochranu koreňového systému stromov (ručné kopanie).
3. Pri zásahoch do porastov a zelených plôch dodržiavať podmienky v zmysle normy **STN 83 70 10 – Ochrana prírody; ošetrovanie, udržiavanie a ochrana stromovej vegetácie**. Stromovú zeleň je potrebné odborne arboristicky ošetrovať, rešpektovať ochranný koreňový priestor stromov, kde sa musia plochy zachovať bez zásahov do terénu a jeho zhutňovania. **Nie je prípustné** bezdôvodne zosadzovať koruny vzrastených stromov – orez hlavných kostrových konárov (priemer väčší ako 10 cm) na kmeň (dekapitácia stromov), čím by sa stromy výrazne poškodili a skrátila ich životnosť.
4. Je potrebné pri novej výsadbe **používať dreviny domáceho pôvodu (autochtonné)** – regionálne typické a ich farebné a tvarové kultivary, prípadne také cudzokrajné (introdukované) dreviny, ktoré sú habituálne podobné domácim drevinám. Prevažné zastúpenie vo výsadbách majú tvoriť listnáče (min. 70 %) a doplnkovo môžu byť doplnené o ihličnany (max. 30 %) s výnimkou tujovitých drevín (čel'ad': *Cupressaceae*), ktoré sú pre územie PZ sadovnícky cudzoroδέ.
5. V rámci novej výsadby sú vhodné napríklad tieto druhy: lipa, javor, buk, pagaštan – ako **kostrové dreviny**; jaseň, vrbá, breza, borovica (čierna, lesná, hladká), jedľa (biela, nordmannova, srienistá) – ako **doplnkové dreviny**; jablň, hruška, čerešňa, slivka,

mišpuľa, oskоруša, jarabina – ako **úžitkové dreviny do záhrad** a ich kultivary ako okrasné dreviny.

6. Priebežne udržiavať jednotlivé alejové stromy bez kmeňového obrastu, udržiavať podchodnú výšku podkorunia alejových stromov a zabezpečiť dostatočné podmienky pre zdravý rozvoj jednotlivých drevín v uličných interiéroch.

G.9. Požiadavky a odporúčania na ochranu obrazu - silueta, panorámy, pohľady, dominanty

CHRÁNENÉ DIAĽKOVÉ POHLADY a PRIEHLADY: V rámci extravilánu sídla sú definované 4 chránené diaľkové pohľady sprístupňujúce/prezentujúce obraz a pamiatkové hodnoty PZ v krajine (viď výkres 1. – širšie vzťahy, a obrazovú prílohu):

P1: panoramatický chránený diaľkový pohľad na PZ z juhozápadu, pri príjazde od Štósu, na novej ceste, pri tzv. Holmíkovej kaplnke

P2: chránený diaľkový pohľad na PZ z juhovýchodu, zo starej štósskej cesty

P3: chránený diaľkový pohľad na PZ Zo severovýchodu spod Rotenbergu

P4: chránený diaľkový pohľad na PZ zo severu

DOMINANTY - Na území PZ sú definované 3 architektonicko-historické dominanty, určujúce autentický obraz sídla v krajine, ale aj vnútorný obraz interiéru PZ (viď. na výkresoch 3., 4.):

Dominanta č.1—hmota a veža rímsko-katolíckeho kostola

Dominanta č.2—hmota objektu bývalej Tabakovej továrne

Dominanta č.3—hmota objektu radnice

CHARAKTERISTICKÉ POHLADY V INTERIÉRI PZ - Na ploche PZ je definovaných 20 charakteristických chránených vnútorných pohľadov a špeciálny panoramatický pohľad z veže rímskokatolíckeho kostola na územie a strešnú krajinu PZ (viď. na výkresoch 3. a 4.).

1. Zachovať, chrániť a regenerovať charakteristické pohľady, siluetu, panorámu a vnútorný obraz pamiatkového územia, ktoré sú prezentované v chránených diaľkových pohľadoch P1 – P4 na pamiatkové územie a v chránených charakteristických pohľadoch v interiéri PZ.
2. Nenarušiť siluetu a panorámu pamiatkového územia ani vizuálny obraz historických dominant najmä v chránených diaľkových pohľadoch P1–P4 výstavbou nových výškových a objemových dominant, nadstavbami jestvujúcich objektov, umiestňovaním veľkoplošnej reklamy.
3. V predpolí diaľkových pohľadov sa navrhuje v prípade novej výstavby regulovať absolútnu výšku stavieb a ich umiestnenie tak, aby ostal zachovaný neprerušovaný súvislý pohľad na zástavbu PZ - alebo minimálne na jej výškové dominanty.
4. Na ploche PZ Smolník nevytvárať nové priestorové a výškové dominanty.
5. Pri návrhoch novostavieb a úprav objektov mimo územia PZ Smolník, predovšetkým v polohách, ktoré sa aktívne uplatňujú na obraze obce v krajine je žiaduce tvorivým spôsobom využívať regionálne urbanistické i architektonické princípy a tvaroslovie, a vždy je nutné harmonicky osadiť stavbu do existujúceho kontextu sídla. Nová stavba sa nesmie svojím pôsobením negatívne alebo dominantne presadzovať na úkor prostredia a charakteristík PZ Smolník.
6. Pri posudzovaní veľkoobjemových alebo výškových novostavieb na území obce (mimo PZ Smolník) je potrebné overovať ich pôsobenie v kontexte urbanizmu a vonkajšieho obrazu

sídla na podklade realistických vizualizácií - a to minimálne v rámci vytýčených chránených pohľadov a priehľadov.

7. Odporúča sa podporovať vizuálnu atraktivitu krajinného obrazu sídla na evidovaných diaľkových pohľadoch, priehľadoch a vyhliadkach – vid' výkres 1.. – posedy, otváranie výhľadov, infotabule, a pod.
8. Je potrebné zachovať vizuálne prepojenie historického jadra obce s jeho krajinárskym (neurbanizovaným / montánnym) zázemím. V tejto súvislosti sa odporúča chrániť a podporovať brehovú zeleň v okolí vodných tokov. Prirodzený – stabilizovaný priebeh koryta potoka Smolník nie je žiaduce výraznejšie meniť či regulovať.
9. Na lúkach nad sídlom sa odporúča dôsledne zachovávať, udržiavať a príp. regenerovať historické cestičky a chodníky. Zároveň v tomto území udržiavať a podporovať hodnotné štruktúry sídelnej a krajinnej zelene – remízy pri cestách a chodníkoch, historické stromové aleje, hodnotné stromové solitéry, plochy lúk a pasienkov, zároveň však brániť zarastaniu týchto plôch.

G.10. Požiadavky na zachovanie a prezentáciu archeologických nálezísk

1. Na území PZ Smolník sa predpokladajú hnutelné a nehnuteľné archeologické nálezy. Na základe poznania vývoja sídla možno opodstatnene na danom území predpokladať výskyt archeologických nálezov predovšetkým z doby bronzovej, veľkomoravskej, stredoveku a novoveku a najmä nálezy montánneho charakteru. Z toho dôvodu je možné celé územie PZ považovať za potenciálne archeologické nálezisko, prípadne náleziská. Preto akékoľvek zásahy do terénu s predpokladaným výskytom archeologických nálezov, či už stavebnou činnosťou, terénnymi úpravami alebo hospodárskou činnosťou vyžadujúcou si zemné práce, sú podmienené nevyhnutnosťou vykonať pamiatkový archeologický výskum, ktorého podmienky určí KPÚ v osobitnom rozhodnutí.
2. Navrhovateľ stavebnej činnosti alebo hospodárskej činnosti vyžadujúcej si zemné práce predloží svoj zámer KPÚ, ktorý na jeho základe posúdi možnosť, prípadne hrozbu narušenia archeologických nálezov a nálezísk. Pokiaľ bude zámer vyhodnotený ako potenciálny zásah do archeologického náleziska, platí postup podľa bodu 1.
3. V prípade komplexnej obnovy kultúrnej pamiatky vykonať pamiatkový archeologický výskum pred začatím spracovania projektovej dokumentácie. Archeologickým výskumom sa zisťujú nové poznatky o vzniku, stavebnom vývoji a charaktere kultúrnej pamiatky, ktoré možno zahrnúť do projektovej dokumentácie a výslednej prezentácie obnovovanej kultúrnej pamiatky.
4. V prípade výstavby inžinierskych sietí v dotyku s nehnuteľnými archeologickými nálezmi, je nutné postupovať pri výstavbe tak, aby došlo k čo najmenšiemu úbytku hmoty z torza historickej konštrukcie. Primárne sa odporúča pokládka mimo nehnuteľného nálezu, prípadne ponad zachovanú „korunu“ muriva alebo pretlak popod základovú škáru v prípade, že je to technicky vykonateľné. V inom prípade je možné urobiť minimálny prierez do konštrukcie muriva, avšak až po posúdení situácie zodpovedným pracovníkom KPÚ.
5. Spôsob, rozsah a forma prezentácie archeologických nálezov, objavených pamiatkovým archeologickým výskumom, sa určí individuálne, na základe výsledkov výskumu, povahy a stavu zachovania nálezu.

6. Zvýšenú pozornosť pri zásahoch do terénu je nutné venovať prioritne v lokalitách: **okolie farského kostola** (cintorín a murovaná ohrada), **Komorový dvor** (Kammerhof, stredoveko-renesančný ohradený areál, dnes areál Tabačky) **Zámoček** (Schloss/berg). Lokality sú zároveň vhodné pre vykonanie komplexného archeologického výskumu pre vedecko-dokumentačné účely.

G.11. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu ďalších kultúrnych a prírodných hodnôt

1. Zachovať kultúrne hodnoty nehmotnej povahy viažuce sa na historické osobnosti, na banícku, hutnícku a lesnícku minulosť, ako aj na dejinné udalosti a tradície bývalého mesta. Je žiaduce vytvárať podmienky pre ich vhodnú prezentáciu, popularizáciu či propagáciu.
2. Je žiaduce, aby obec Smolník **utvorila evidencie pamätihodností** obce a vytvárala vhodné podmienky pre ich ochranu, poznávanie, obnovu a prezentáciu. V tejto súvislosti je vhodné **utvoriť memoriálny (pamätný) banský park** napr. na mieste starého (morového) cintorína, ktorý by mal slúžiť na prezentáciu artefaktov bývalej banskej, hutníckej i lesníckej činnosti na území obce i bližšieho baníckeho okolia.
3. Je žiaduce aby obec Smolník zriadila **obecný depozit** pre uchovávanie hodnotných architektonických, umelecko-remeselných a iných hodnotných historických prvkov a detailov z prostredia obce a jej okolia.

G.11.1. Pamätihodnosti obce

Podľa § 14 odseku 4 pamiatkového zákona: *Obec môže rozhodnúť o utvorení a odbornom vedení evidencie pamätihodností obce. Do evidencie pamätihodností obce možno zaradiť okrem hnutelných vecí a nehnuteľných vecí aj kombinované diela prírody a človeka, historické udalosti, názvy ulíc, zemepisné a katastrálne názvy, ktoré sa viažu k histórii a osobnostiam obce. Zoznam evidovaných pamätihodností obce predloží obec na odborné a dokumentačné účely KPÚ; ak ide o nehnuteľné veci, predloží zoznam aj stavebnému úradu.*

Objekty, ktoré zatiaľ nie sú evidované v Ústrednom zozname pamiatkového fondu SR (ďalej len "ÚZPF SR") ako národné kultúrne pamiatky môžu byť rovnako potenciálnymi nositeľmi pamiatkových hodnôt zhodnocovaných v rámci možnosti a kritérií miestnych resp. regionálnych. Ide často o objekty s historickými, kultúrnymi, spoločenskými, umelecko-remeselnými, architektonickými a inými hodnotami, späté s dejinami lokality, často aj v širšom regionálnom, príp. nadregionálnom význame. Sú späté predovšetkým s historickou pamäťou lokality a prepojené s historickými osobnými väzbami na konkrétne rody, rodiny a jednotlivcov, udalosti a miesta v lokalite, často v úzkej spätosti s individuálnymi osudmi celých generácií miestnych obyvateľov, pre ktorých predstavujú jedinečné a osobitné hodnoty. Kvôli perspektívnemu zabezpečeniu ich právnej a praktickej ochrany je možné ich v budúcnosti vo vybraných prípadoch zapisovať aj ako národné kultúrne pamiatky do ÚZPF SR. Ako alternatívna a promptná možnosť istej právnej ochrany na úrovni obce sa považuje a osvedčuje zapisovanie takýchto neevidovaných hodnotných objektov do tzv. zoznamu pamätihodností obce, čo umožňuje citovaný § 14 odsek 4 pamiatkového zákona. Je však potrebné stanoviť konkrétne podmienky ich ochrany a prezentácie vo všeobecne záväznom nariadení obce, schválenom obecným zastupiteľstvom, za možnej a predpokladanej odbornej spolupráce KPÚ. Pri uvedenom postupe

sa predpokladá tiež pozitívna spolupráca obce s vlastníkmi objektov, a angažovanosť obyvateľov obce.

Všeobecné odporúčania a požiadavky na ochranu objektov navrhnutých do evidencie pamätihodností obce

1. Konkrétne odporúčania a požiadavky pre jednotlivé pamätihodnosti budú stanovené v aktuálnom čase a pre konkrétny typ veci, objektu, resp. pri spracovaní a predkladaní *Návrhu* na ich zaradenie do evidencie pamätihodností.
2. Všetky navrhované objekty **sa odporúča dôsledne chrániť – t. j. dôsledne dbať na fyzickú ochranu ich materiálnej podstaty**. Vlastníkom uvedených objektov sa odporúča, aby v prípade vzniknutej potreby ich obnovy, reštaurovania či iných stavebno-technických a potrebných zásahov **postupovali rovnakými postupmi ako v prípade pamiatkovo evidovaných objektov**. KPÚ poskytuje v takýchto prípadoch odbornú-metodickú pomoc vlastníkovi, na základe § 11 odseku 2 písmeno d) pamiatkového zákona.
3. Databázu pamätihodností možno spoločným úsilím obce, jej obyvateľov a rozmanitých odborných organizácií a spolupracovníkov perspektívne ďalej budovať a rozširovať v rámci jednotlivých zastúpených kategórií (druhov), kde patria pamätihodnosti nehnuteľné, hnutel'né, nehmotné, a osobitne možno evidovať a chrániť významné hroby a cintoríny.

G.12. Prezentácia pamiatkového fondu v obci Smolník

1. Súčasťou komplexnej ochrany pamiatkového fondu PZ Smolník je aj vhodná prezentácia pamiatkového fondu *'in situ'*, ale tiež formou propagácie v printových, audiovizuálnych a iných médiách.
2. Je potrebné propagovať pamiatkový fond PZ Smolník, ale aj pamiatkové hodnoty na celého územia sídla ako jedinečné nenahraditeľné kultúrne dedičstvo, ktorého zachovanie nie je len zákonnou, kultúrnou, ale aj morálnou povinnosťou občanov a zástupcov obce. Je potrebné poukazovať na skutočnosť, že v prípade poškodenia alebo zničenia pamiatkového fondu nie je možné zabezpečiť jeho primeranú náhradu – pamiatkový fond predstavuje jedinečné kultúrne bohatstvo, ktoré je poškodením alebo zničením neobnoviteľné.
3. Hodnoty a špecifiká **kultúrnej montánnej krajiny** v katastri banskej obce Smolník propagovať, dôsledne zachovávať a podľa možností regenerovať – kultúrno-historický potenciál krajiny sa odporúča aktívne tvorivo zapojiť a zhodnotiť v rámci lokálneho cestovného ruchu.

G.13. Všeobecné doplňujúce požiadavky na ochranu pamiatkových hodnôt

Ak na základe aplikácie zákona NR SR č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov dôjde k nejasnosti o metodickom postupe ochrany pamiatkového fondu alebo pamiatkových hodnôt v PZ Smolník z dôvodu, že tieto Zásady explicitne neurčujú konkrétny metodický postup, alebo nastane kontradiktórna interpretácia metodického postupu, v takých prípadoch o metodickom postupe rozhodne Krajský pamiatkový úrad Košice formou individuálneho správneho aktu.

KRAJSKÝ PAMIATKOVÝ ÚRAD KOŠICE
Hlavná 25, 040 01 Košice

ZÁSADY OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA PAMIATKOVÁ ZÓNA SMOLNÍK

ZÁVEREČNÉ USTANOVENIA

1. Tieto zásady sú dokumentom na vykonávanie základnej ochrany pamiatkového územia podľa odseku 1 § 29 Zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon“) a podľa odseku 2 § 29 zákona sú súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom na spracovanie územno-plánovacej dokumentácie podľa osobitného predpisu a nadobúdajú účinnosť dňa 1. júla 2017.

2. Zásady v časti G obsahujú požiadavky na primerané funkčné využitie územia, na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie, objektovej skladby, výškového a priestorového usporiadania objektov, prvkov interiéru a uličného parteru, charakteristických pohľadov, siluety a panorámy, archeologických nálezísk a ďalších kultúrnych hodnôt pamiatkového územia, podľa odseku 3 § 29 zákona.

Ing. Kristína Markušová

riaditeľka

Krajský pamiatkový úrad Košice